

Statushierarkier blant ungdom i Norge

Heidi Tylden

Veiledere

Ove Skarpenes

Morten Blekesaune

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, [2016]
Fakultet for [samfunnsvitenskap]
Institutt for [sosiologi og sosialt arbeid]

Forord

Jeg fikk inspirasjonen til denne masteroppgaven etter en samtale jeg hadde med mine tre nieser om deres forståelse av å være skoleflinke, og hvordan dette verdsettes i deres vennekrets. Dette markerte begynnelsen på en lang prosess som har resultert i denne forskningsoppgaven. En stor takk til Susanne, Anniken og Maria for et lite innblikk i en ny og inspirerende ungdomskultur, tidligere ukjent for meg.

Å skrive master har vært en spennende, lærerik og noe smertefull prosess. Det har vært mye frustrasjon og hardt arbeid, men jeg liker å tro at jeg sitter igjen med livslang kunnskap, både personlig og faglig. Jeg håper at denne oppgaven også kan være til nytte for andre som ønsker å forstå seg på ungdommen i Norge.

Spesielt vil jeg takke min hovedveileder, Ove Skarpenes, for hans engasjement, tålmodighet og støtte. Jeg har satt utrolig pris på hans hjelp, og alle samtaler vi har hatt underveis, både masterrelevante og annet. Jeg ønsker også å takke min biveileder Morten Blekesaune for innspill og hjelp med spesielt metodedelen av denne oppgaven.¹

Jeg er heldig nok til å ha et stort nettverk rundt meg, og mange har hjulpet meg i denne prosessen. En stor takk til alle dere som har stilt opp enten gjennom korrekturlesing, innspill, råd eller oppmuntrende ord. Jeg ønsker også å takke min samboer, som har måttet dele meg med denne oppgaven over så lang tid. Videre vil jeg takke mine gode studievenninner på Velferdsmasteren her på UIA.

Jeg ønsker å dedikere denne oppgaven til min stefar, Ted, som alltid har sett sosiologen i meg.

Heidi Tylden

Kristiansand 30.mai 2016.

¹ De data som er benyttet her er hentet fra ”Ungdata, 2014”. Undersøkelsen er finansiert av Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Data i anonymisert form er stilt til disposisjon av NOVA gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Verken NOVA, Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene, eller de tolkningene som er gjort her.

Sammendrag

I dagens samfunn er det viet stor oppmerksomhet rundt ungdomskulturer og ungdoms overgang til voksenlivet. Kronikker, blogger og tv-serier som *skam*, *sykt perfekt* og *unge lovende* er med på å trekke frem ulike aspekter med dagens ungdom. Mediene kan overforenkle sosiale fenomen, og bidrar derfor lite i å avdekke bakenforliggende variabler. I denne konteksten har også ungdomsforskning blitt viktig for å fremme et klart og tydelig bilde av hvordan dagens ungdomskultur er.

Ungdomsforskningen bærer tydelig preg av den sosiologiske struktur og aktør debatten, og har på mange måter blitt til i rommet mellom ideen om strukturell reproduksjon samt frigjøring og individualisering. Samtidig har en også sett et økt fokus på ungdommers verdier og holdninger, og i hvilken grad dette stemmer overens med samfunnets verdsetting. Tross dette har det i norske studier vært et manglende fokus på ungdoms oppfattelse av status og hvordan denne er preget av de klassiske forklarende variablene ofte assosiert med teorier om strukturell reproduksjon. I denne studien ønsker jeg derfor å undersøke nettopp dette.

Oppgavens problemstilling er å belyse *hvordan statushierarkiet varierer blant ungdom i Norge*. For å gjøre den enklere forskbar, samt skape en klar struktur i oppgaven, er den konkretisert gjennom to forskningsspørsmål: *Hvilke verdier og holdninger avdekker statushierarkiet i ungdomskulturene i Norge, og er det konsensus om hva som gir status? Finnes det en sammenheng mellom hvordan status fordeler seg i ungdomsmiljøet, og de klassiske uavhengige variablene, kjønn, sosial klasse og geografisk bakgrunn?*

Forskningsspørsmålene blir belyst ved hjelp av datamaterialet fra den nasjonale Ungdataundersøkelsen fra 2014, gjort tilgjengelig gjennom NSD. På ungdomstrinnet, belyst i denne oppgaven, var det 31 339 registrerte respondenter. Ungdommers holdninger og verdier vil bli belyst ut fra åtte klassiske måter å vise seg frem på for å oppnå status i vennemiljøet: Skole- og idrettsprestasjoner, utseendet, klær, likes på sosiale medier, rusadferd og om en er til å stole på. Ved hjelp av regresjonsanalyser vil eventuelle variasjoner som følge av sosioøkonomisk bakgrunn, kjønn og kjennetegn ved kommunen, samt klassetrinn, bli avdekket.

Det overordnede bildet som avdekkes må sies å være en ungdomskultur som i all hovedsak illustrere holdninger som i stor grad er i tråd med samfunnets verdigrunnlag. Ungdom med

status ser ut til å være til å stole på, presterer på både på skolen og i idrett og er opptatt av hvordan de fremstiller seg selv. Det avdekkes lite aksept for rusadferd. Konsensus er stor rundt disse verdiene, selv blant grupper som tilsynelatende ikke lykkes. Blant annet vektlegger gutter prestasjoner i skolen vel så viktig sammenlignet med jenter. De klassiske forklarende variablene, som kjønn og klasse, avdekker noen forskjeller i statusvurderinger. Hovedtendensene er likevel det samme. En finner derimot få forskjeller ut fra kjennetegn ved kommunen ungdommen bor i. Det kan altså se ut til at ungdom i stor grad handler innenfor anerkjente verdier og holdninger, til tross for en noe svekkelse i de klassiske strukturene. Dette trolig ettersom verdiene ser ut til å ha blitt internalisert i ungdomskulturene.

Innholdsfortegnelse

FORORD	III
SAMMENDRAG	V
LISTE OVER TABELLER	IX
LISTE OVER FIGURER	IX
KAPITTEL 1 INNLEDNING	1
1.1 TIDLIGERE FORSKNING	3
1.2 MITT BIDRAG, HVORFOR AV INTERESSE, HVA ER NYTT?	4
1.3 PROBLEMSTILLING	6
1.4 STRUKTURERING AV OPPGAVEN	7
KAPITTEL 2 TEORETISKE RAMMER	9
2.1 STRUKTURALISTISK VERSUS INDIVIDUALISTISK	10
2.1.1 KORT OM PIERRE BOURDIEUS STRUKTURALISTISKE POSISJON	10
2.1.2 INDIVIDUALISERING, AVTRADISJONALISERING OG DEN NYE MODERNITETEN	12
2.2 STRUKTUR OG INDIVIDUALISERING I UNGDOMSFORSKNINGEN	14
2.2.1 INTERNASJONAL FORSKNING	15
2.2.2 NORSK UNGDOMSFORSKNING	19
2.3 UNGDOMSKULTURER, STATUS OG VERDIER	20
2.3.1 UNGDOMMERS VERDIER OG HOLDNINGER	21
2.4 OPPSUMMERING AV KAPITTELET	25
KAPITTEL 3 METODE	27
3.1 DATA	27
3.1.1 UTVALG	28
3.1.2 GJENNOMFØRINGEN AV UNDERSØKELSEN	29
3.2 OPERASJONALISERING	29
3.2.1 AVHENGIGE VARIABLER (AV)	29
3.2.2 UAVHENGIGE VARIABLER OG KONTROLLVARIABLER (UV)	32
3.3 STATISTISKE METODER	37
3.3.1 FAKTORANALYSE	37
3.3.2 MULTIPPEL LINEÆR REGRESJONSANALYSE	37
3.3.3 VURDERING OM NØDVENDIGHETEN AV FLERNIVÅANALYSER	38
3.3.4 STATISTISK USIKKERHET	40
3.4 REPRESENTATIVITET	41
3.4.1 SVARPROSENT OG OMFANG	41
3.4.2 FRAFALL	43
3.4.3 USERIØSE BESVARELSER	44
3.4.4 UKLARE SPØRSMÅL OG MISFORSTÅELSER	45
3.4.5 ØNSKET OM Å FREMSTILLE SEG SELV I ET BEDRE LYS	46
3.4.6 TAP AV DATA SOM FØLGE AV ANONYMITETSHENSYN	47
3.5 RELIABILITET	47
3.6 VALIDITET	48

KAPITTEL 4 RESULTATER STATUSHIERARKIER: UNGDOMS VERDIER OG HOLDNINGER	49
KAPITTEL 5 RESULTATER: VIKTIGHETEN AV DE KLASSISKE FORKLARENDE VARIABLENE	55
5.1 STATUS AV Å GJØRE DET BRA PÅ SKOLEN	55
5.1.1 SKOLE OG KJØNN	55
5.1.2 SKOLE OG SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN	57
5.1.3 SKOLE OG KJENNETEGN VED KOMMUNEN DE BOR I	58
5.1.4 SKOLE OG KONTROLLVARIABLEN KLASSETRINN	58
5.2 STATUS AV Å GJØRE DET BRA I IDRETT	59
5.2.1 IDRETT OG KJØNN	59
5.2.2 IDRETT OG SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN	59
5.2.3 IDRETT OG KJENNETEGN VED KOMMUNEN	61
5.2.4 IDRETT OG KONTROLLVARIABLEN KLASSETRINN	61
5.3 STATUS SOM FØLGE AV FREMSTILLING	61
5.3.1 FREMSTILLING OG KJØNN	61
5.3.2 FREMSTILLING OG SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN	63
5.3.3 FREMSTILLING OG KJENNETEGN VED KOMMUNEN	63
5.3.4 FREMSTILLING OG KONTROLLVARIABLEN KLASSETRINN	64
5.4 STATUS AV RUSADFERD	65
5.4.1 STATUS AV RUSADFERD OG KJØNN	65
5.4.2 STATUS AV RUSADFERD OG SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN	66
5.4.3 STATUS AV RUSADFERD OG KJENNETEGN VED KOMMUNEN	66
5.4.4 STATUS AV RUSADFERD OG KONTROLLVARIABLEN KLASSETRINN	67
KAPITTEL 6 DISKUSJON	69
6.1 STATUSHIERARKIET, VERDIER OG HOLDNINGER I UNGDOMSKULTURENE I NORGE	70
6.1.1 STATUS AV Å VÆRE TIL Å STOLE PÅ	71
6.1.2 STATUS AV Å VÆRE FLINK I IDRETT	72
6.1.3 STATUS AV FREMSTILLING: BRA UTSEENDE, MOTERIKTIGE KLÆR OG LIKES PÅ SOSIALE MEDIER	74
6.1.4 STATUS AV Å GJØRE DET BRA PÅ SKOLEN	77
6.1.5 STATUS SOM FØLGE AV RUSADFERD: Å DRIKKE SEG FULL OG RØYKE HASJ.	81
6.2 DE KLASSISKE FORKLARENDE VARIABLENE, VIKTIG ELLER IKKE?	83
6.2.1 KJØNN	84
6.2.2 SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN ELLER KLASSE	92
6.2.3 GEOGRAFISK BAKGRUNN (KJENNETEGN VED KOMMUNEN)	98
KAPITTEL 7 KONKLUSJON OG VIDERE FORSKNING	103
LITTERATUR	109
VEDLEGG	117

Liste over tabeller

Tabell 3.1 Beskrivende statistikk for statusvariablene	30
Tabell 3.2 Korrelasjonsmatrise fra faktoranalysen	31
Tabell 3.3 Beskrivende statistikk for avhengige variabler: hva som gir status i ungdomsmiljøet	32
Tabell 3.4 Beskrivende statistikk for forklarende variabler	33
Tabell 3.5 Andel av varians mellom kommuner i de fire avhengige variablene	39
Tabell 3.6 Prosentandel frafall på spørsmål, fra tidlig til sent i grunnmodul	44
Tabell 3.7 Prosentandel frafall fra spørsmål, fra tidlig til sent i grunnmodul. Gruppert etter bakgrunnsvariabler	44
Tabell 4.1 Oversikt over det generelle statushierarkiet.	49
Tabell 4.2 Oversikt over statushierarkiet etter kjønn	50
Tabell 4.3 Oversikt over statushierarkiet etter sosioøkonomisk bakgrunn målt i foreldres utdanning	51
Tabell 4.4 Oversikt over statushierarkiet etter kommune	52
Tabell 5.1 Status av å være god på skolen etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klassetrinn. Multippel regresjon	56
Tabell 5.2 Krysstabell med status av å være god på skolen * Kjønn (%)	56
Tabell 5.3 Krysstabell med status av å være god på skolen * Foreldrenes utdanning (%)	58
Tabell 5.4 Status av å være flink i idrett etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klassetrinn. Multippel regresjon	60
Tabell 5.5 Status av fremstilling etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klassetrinn. Multippel regresjon	62
Tabell 5.6 Status av rusadferd etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klassetrinn. Multippel regresjon	65

Liste over figurer

Figur 6.1 Statushierarkiet i prioritert rekkefølge	70
Figur 6.2 Fordeling av svar på spørsmål om å være til å stole på	72
Figur 6.3 Fordeling av svar på spørsmål om idrett	73
Figur 6.4 Fordeling av svar på spørsmål om fremstilling	74
Figur 6.5 Fordeling av svar på spørsmål om skole	77
Figur 6.6 Fordeling av svar på spørsmål om rus	81
Figur 6.7 Statushierarkiet Jenter og Gutter, prioritert rekkefølge (basert på tabell)	84
Figur 6.8 Statushierarkiet for sosioøkonomisk bakgrunn via foreldres utdanning i prioritert rekkefølge	93
Figur 6.9 Statushierarkiet for ungdommer fra Alta og Bærum i prioritert rekkefølge	99

Kapittel 1 Innledning

Ungdomstiden er en sentral individualiseringsfase i livet som markerer overgangen fra barndom til voksenlivet (Illeris, Katznelson, Nielsen, Simonsen & Sørensen, 2009, s. 24f; Lyng, 2004, s. 18). Selve begrepet ungdom oppstod i det europeiske borgerskapet for ca. 250 år siden (Illeris et al., 2009, s. 9ff). Det kan være vanskelig å bestemme det nøyaktige skillet mellom barn og ungdom, og begrepet ungdom kan tolkes på ulike måter. Dagens ungdomstid estimeres gjerne fra puberteten i 11 til 13 års alder, til en er ny-etablert i voksenlivet som 20-åring (Illeris et al., 2009, s. 19). En kan også definere ungdomstiden ut fra et biologisk eller juridisk utgangspunkt. Biologisk sett kan ungdomstiden være en periode hvor en går gjennom mentale og fysiologiske endringer (Heggen & Øia, 2005, s. 12ff). Juridisk sett vil lovmessige bestemmelser, som kriminell lavalder, kunne markere et skille mellom ungdom og voksen (Tønnesson & Svartdal, 2013).

De sosiale og kulturelle rammene knyttet til ungdomsfasen er i stadig endring (Krange & Øia, 2005, s. 22f). Utfordringen med slike definisjoner er at de ikke fanger opp det samfunnsmessige bakteppet til ungdomskulturene. Det kan derfor være fordelaktig å anse ungdomstiden som en kulturell eller sosial prosess hvor ungdommene gradvis sosialiseres inn i samfunnet. På mange måter handler ungdomstiden om å utvikle sin identitet og personlighet. Det er en tid for utvikling av politiske og kulturelle holdninger og verdier. I den sammenheng er det ikke unormalt å eksperimentere med ulike livsstiler (Furlong & Cartmel, 2006, s. 58f). Det er heller ikke unaturlig at en opplever en slags løsrivelse fra foreldre. Ungdom kan være i opposisjon til, eller til og med opprørsk overfor foreldre og samfunnets etablerte verdier. Det vil derfor kunne inntreffe en sterkere tilknytning til jevnaldrende i utviklingen av sosial kompetanse og i utvikling av ens selvbylde (Frønes, 2006; Heggen & Øia, 2005, s. 78f; Bakken, 2015, s. 14²).

Alternativt kan ungdom betraktes som en egen kohort, eller avgrenset gruppe mennesker født på samme tid. Deres oppvekst vil være avhengig av betingelser som varierer fra generasjon til generasjon. Ut fra dette vil hver ungdomsgenerasjon inneholde verdier og holdninger som gjenspeiler deres individuelle og kollektive erfaringer, muligheter og bevissthet (Heggen & Øia, 2005, s. 109f; Strandbu & Øia, 2007, s. 10f). På denne måten kan Øia (1998) og Øia og

² Rapport 7/2015 om nasjonale resultater av Ungdata 2014 fra NOVA med Anders Bakken som redaktør.

Vestel (2014) snakke om en økende forskjell mellom ungdomsgenerasjoner, den såkalte *generasjonskløfta som forsvant*.

Ungdomskulturer oppstod etter andre verdenskrig, hvor økonomiske endringer og kommersielle aktører bidro til å konstruere ungdom som en egen konsumgruppe. Det ble da mulig å identifisere ungdom som en egen samfunnskategori med bestemte fellestrekk (Furlong & Cartmel, 2006, s. 82; Heggen & Øia, 2005, s. 109f; Illeris et al., 2009, s. 28f). Blant annet kan spesielle klesstiler, oppførsel og interesse knyttes til spesifikke ungdomskulturer. Det er likevel viktig å presisere at det er stor variasjon innad i ungdomskulturene slik at en strengt tatt ikke kan snakke om én enhetlig ungdomskultur (Heggen & Øia, 2005, s. 137; Krangle & Øia, 2005, s. 19; Øia & Vestel, 2014, s. 109).

I den politiske diskusjonen og mediebildet generelt er det stor oppmerksomhet rundt ungdomskulturer og annen tematikk tilknyttet ungdom. Det kan virke om debatten rundt ungdom er delt i to. På den ene siden varsler rapporter og artikler om en ungdomsgenerasjon som på mange måter ikke holder mål. Media rapporterer om vold, utagerende adferd og rus (Øia & Vestel, 2014, s. 99). Det voksende frafallet i skolesystemet (Markussen, 2011; Lillejord et al., 2015 gir en oversikt over hele denne litteraruten) og ungdommer som «snylter» på staten, trekkes frem i ulike artikler og nyhetssaker i media (Landsend, 2015³; Klev, 2015⁴). Først i den nyutgitte boken *De frafalne* kommer det tydeligere fram at det er svært ulike årsaker til at ungdom ikke fullfører videregående skole (Reegård & Rogstad, 2016). En konsekvens av store internasjonale sammenligninger av skolerestultater, har vært et økt fokus på mangelfulle resultater, tester og rangeringer (Sjøberg, 2014; Kjærnsli & Olsen, 2013).⁵

Den andre siden av debatten omtaler en stresset ungdomsgruppe som presser seg selv for å innfri det flere vil karakterisere som urimelige krav fra samfunnet. Ungdommene skriver kronikker og debattinnlegg, og i løpet av det siste året har også diverse tv-programmer, som *Skam*, *Sykt perfekt*, *Jeg mot meg* og *Unge lovende* satt søkelys på enkelte sider ved ungdomskulturen. Det ser ut til at det er viktig å være ungdom på «riktig» måte. Ungdom

³ Artikkel i Dagbladet «Navere har status» 20.05 2015

⁴ Artikkel på TV2 «Skole-dropper Andrés advarsel til ungdom» 31.10 2015

⁵ PISA (Programme for International Student Assessment) og TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) er internasjonale undersøkelser som studerer barn og ungdoms kompetanse i ulike fag

stilles til ansvar av venner, foreldre, skolen og resten av samfunnet (Illeris et al., 2009, s. 28ff; Sarwar, 2016a⁶; 2016b⁷).

Sosiale medier har blitt en sentral arena for samhandling for unge. De deler informasjon og opplysninger om sine liv på en annen måte enn tidligere (Bakken, 2015, s. 14). Samtidig føler de unge at de stadig vekk må prestere og imponere. Nye statusoppdateringer, feilfrie kropp og fine «selfies» er viktig i jakten på flest mulig «likes» (Aftenposten, 2015⁸). På mange måter foregår mesteparten av ungdomstiden på det Goffman (1971) omtalte som *front stage*. En er alltid eksponert for et publikum. For noen er dette presset så stort at de utvikler psykiske lidelser, som spiseforstyrrelser og depresjoner (Bakken, 2015, s. 2). Denne ungdomsgruppen blir ofte omtalt som generasjon perfekt eller generasjon prestasjon (Aftenposten, 2015; Stefanovic, 2015⁹). Presset for å være den skoleflinke, aktive, veltrente, sosiale og attraktive ungdommen, har aldri vært høyere. Mulighetene for, eller tvangen til å alltid være oppdatert online, minsker rommet for tilbaketrekning, det Goffman (1971) kalte *back stage*.

Litt forenklet kan vi oppsummere at mediedebatten om ungdom i dagens Norge ser ut til å skape to ganske ulike bilder: de opprørske, skolesvake eller drop-outere versus de medgjørlige, flinke og stressede. Mye er fremdeles ganske uklart når det gjelder hvordan ungdom selv opplever sin tids krav og muligheter, og det er ungdom og denne gruppens forståelse av sin kultur som er temaet i denne masteroppgaven.

1.1 Tidligere forskning

Før 1980 var den norske ungdomsforskningen liten i omfang, den var tematisk og geografisk spredt, og av mangelfull kvalitet. Etter at NAVF, Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, lanserte et eget program for ungdomsforskning i 1990, har det vært et raskt voksende forskningsfelt. Ung i Norge 1992 var den første hovedsatsningen på å skape et nasjonalt representativt utvalg, som skulle gi bedre bakgrunn for å studere ungdom (Eichstrøm, 2002, s. 231). Siden dette har ungdomssosiologien og forskningsfeltet tilknyttet ungdom eksplodert.

⁶ Artikkel i VG «Oslo-ungdom på leksetoppen: én av fire bruker over to timer på lekser hver dag» 09.05 2016

⁷ Artikkel i VG «Karoline (16)- Helt normalt å ha privatlærer» 10.05 2016

⁸ Artikkel i Aftenposten «Generasjon perfekt: vi som tilsynelatende fikser alt» Ukjent forfatter 28.09 2015

⁹ Debattinnlegg i Norsk rikskringkasting «Ramaskrik på repeat» 01.02 2015

Ungdomsforskningen er påvirket av noen sentrale teoretiske debatter som har preget sosiologien de siste tiårene. Ulrich Beck (1992; 1997; 2000) og Anthony Giddens (1991; 1994) beskrev et stadig mer differensiert samfunn. Etter deres oppfatning utgjorde ikke lenger nasjon, klasse og kjønn like klare orienteringer og forventninger for livsløpet og identiteten. Identiteten var ikke lenger kun basert på foreldrenes sosiale posisjon, men innebar reflekssive valg. Ansvar for å opparbeide og bevare en identitet overlates i større grad til den enkelte, og en må derfor hele tiden korrigere og pusse på denne fortellingen om sitt eget liv – sin selvbiografi.

Denne «individualiseringstesen» går i mot mye annen sosiologisk forskning som har pekt på hvordan sosial bakgrunn, kjønn og etnisitet preger ungdommens valg, samt skolerestater. Forskning om sammenhengen mellom sosial bakgrunn og skoleprestasjoner er enormt omfattende og det finnes også flere ulike varianter av det vi kan kalle «reproduksjonstesen» (Hansen & Mastekaasa, 2005; Fekjær, 2009). Blant de mest kjente og anvendte teoriene, er Pierre Bourdieus teori om habitus (Bourdieu 1995; Bourdieu, 1990; Bourdieu & Wacquant, 1996).

Noen forskere, som Bourdieu, vil studere måter strukturene fortsatt er avgjørende for ungdommers adferd og holdninger, altså deres habitus. Mens andre, som Beck og Giddens, fokuserer på hvordan ungdommer selv er med på å forme sin virkelighet, noe mindre regulert av strukturer (Heggen, 2013, s. 31). I den internasjonale ungdomssosiologiske debatten diskuteres og testes disse posisjonene (Atkinson, 2010; Furlong & Cartmel, 2006). I Norge har mye av ungdomsforskningen vært eksplisitt knyttet til utdanning, klasse, skoleprestasjoner, lekser og utdanningsvalg (Hansen, 2005; 2010) vært preget av «reproduksjonstesen». Kritikken av individualiseringstesen har også blitt fremmet av Seljestad (2003). Den litt bredere orienterte ungdomssosiologen til Tormod Øia (2010), Anders Bakken (2009) og Olve Krangle (Krangle & Øia, 2005) har derimot åpnet opp for å at individualiseringstesen kan ha noe forklaringskraft.

1.2 Mitt bidrag, hvorfor av interesse, hva er nytt?

Strukturell reproduksjon, eller frigjøring og individualisering er ungdomsforskningens utgave av den sosiologiske struktur og aktør debatten. Forskning om reproduksjon forbindes ofte

med utdannings- og skoleforskning. Denne forskningen har forsøkt å forklare læringsresultater, utdanningsvalg og reproduksjonen av sosiale ulikheter (se f.eks. Hansen & Mastekaasa, 2005 for en oversikt; Heggen, Helland & Lauglo, 2013). På den andre siden har det ungdomssosiologiske miljøet ved NOVA de siste årene pekt på holdningsendringer hos ungdom i Norge. Parallelt med ungdoms, tilsynelatende, økte muligheter for individualisering, ser det ut til at gruppen blir mindre opprørsk og mer konform (Øia & Bakken, 2002).¹⁰ Dette antyder at verdier og status blant ungdom er i ferd med å endre seg. Kanskje kan en forståelse av status knytte skoleforskning noe nærmere ungdomsforskning?

Carolyn Jackson (2006, xii) påpeker på at mediefokuset på resultater i skolen overforenkler et sosialt fenomen og bidrar lite til å avdekke de bakenforliggende årsakene. For å få en forståelse av ungdomskulturen kan det derfor være hensiktsmessig å studere hvordan status fordeles i ungdomskulturer i Norge. Max Weber var en av de første som studerte status som et tillegg til klasseanalysen (Månson, 2013, s. 115). Han analyserte den sosiale inndelingen i samfunnet med tre grunnprinsipper: klasse, status (han bruker begrepet stand) og parti. Etter Webers definisjon er status en sosial konstruksjon avhengig av sosial vurdering og blir bestemt ut fra den symbolske verdien den blir tillagt (Månson, 2013, s. 115). På mange måter er status en grunnleggende sosial prosess som plasserer mennesker i samfunnet i et sosialt hierarki (Baudrillard, 1999, s. 63). Det sosiale ungdomsfeltet er komplekst og foranderlig, og definisjonen av hva som gir status endres stadig (Frønes, 2006, s. 194). Statushierarkiet er av interesse siden det gir oss indikasjoner på hvilke holdninger og verdier som er sentrale i ungdomsmiljøet.

Etter ungdomskulturenes opprinnelse på 1950-tallet har det vært interesse rundt ungdommens verdier, holdninger, og disses eventuelle overenstemmelse med aksepterte normer i samfunnet (Furlong & Cartmel, 2006, s. 82; Øia & Fauske, 2010). En kan dele ungdomskulturer inn i såkalte *protest-* og *prokulturer* (Heggen & Øia, 2005). En prokultur innebærer et fokus som stemmer overens med samfunnets normer og verdier, og er i stor grad orientert mot arbeidslivet og å lykkes. Typiske eksempler på ungdom som befinner seg innenfor en prokultur vil være de som har et stort fokus på å mestre og prestere i idrett og/eller skole (Heggen & Øia, 2005, s. 116). Det er en slik ungdomskultur Tormod Øia og Halvor Fauske

¹⁰ I USA virker dette ikke like tydelig, i hvertfall ikke i følge Lareau (2002) som trekker frem at en fortsatt vet lite om i hvilken grad ungdommer overtar sine foreldres holdninger.

(2010) skildrer når de snakker om *ungdom uten opprør*, eller Øia (1998) og Øia og Vestel (2014) når de snakker om *generasjonskløfta som forsvant* og Aakvaag (2013¹¹) når han snakker om *Generasjon lydig*.

Protestkulturen vil på mange måter være motsetningen til prokulturen, og innebærer holdninger og adferd som bedømmes som tabu ut fra normer og holdninger i samfunnet. Eksempler på dette kan være rus-, voldsadferd eller skoleopprør (Heggen & Øia, 2005, s. 120; Lareau, 2002; Pedersen, 2006; Markussen, 2011). Øia og Vestel (2014) argumenterer for at 60- og 70-tallet var fremtredende i form av antiautoritære protest- eller motkulturer blant ungdom. Seksuell frigjøring, radikal samfunnskritikk og feminisme var bare noen av måtene ungdom tok avstand fra tidligere generasjoner (Øia & Vestel, 2014, s. 110). Forskningen reflekterer og presiserer den samfunnsmessige interessen for ungdom. Gir det fortsatt mening å snakke om pro versus protestkulturer blant ungdom? Er det andre måter å protestere på? Hva gir status blant de unge? Hvordan varierer dette mellom jenter og gutter? Hvordan varierer det mellom sosiale klasser? Hvordan kan dette henge sammen med prestasjoner på skolen? Furlong og Cartmel (2006, s. 80) poengterer at forholdet mellom dagens ungdomskulturer og sosial klasse er lite forsket på. I denne oppgaven vil sammenhenger mellom sosial klasse, kjønn, og kjennetegn ved kommunen de bor i og status i ungdomskulturer bli studert. En analyse av statushierarkier blant ungdom og hvordan disse er påvirket av kjønn, klasse og geografisk tilhørighet kan gi ny kunnskap om ungdomskulturer generelt. Med et fokus på status vil diskusjonen om reproduksjon av ulikheter (kjønn, klasse) også tilføres en nytt element. Så vidt jeg er kjent med er det få norske sosiologiske studier der ungdommers oppfattelse av status og hvordan det preger ungdomskulturen ses i lys av kjønn, sosial klasse og geografisk bakgrunn.

1.3 Problemstilling

Ut fra den nasjonale Ungdata-undersøkelsen fra 2014 ønsker jeg å bidra til ungdomssosiologien ved å studere ungdommers holdninger og verdier gjennom åtte klassiske måter å vise seg frem på for å oppnå status i vennemiljøet. Ungdata-undersøkelsene startet i 2010 (Bakken, 2015, s. 91), men kan minne om de tidligere Ung i Norge undersøkelsene. Spørsmålene har derimot endret seg en del, og mens Ung i Norge var finansiert av NAVF, er

¹¹ Kronikk i Aftenposten «Hva skal dagens unge bruke stemmeretten til?» 01.09.2013

Ungdata-undersøkelsen fra 2014 finansiert av Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet og Justis- og Beredskapsdepartementet (Frøyland, 2005, s. 8f). Min problemstilling lyder som følger: *Hvordan varierer statushierarkiet blant ungdom i Norge?*

For å konkretisere problemstillingen og gjøre den enklere forskbar, ble problemstillingen videre operasjonalisert gjennom to forskningsspørsmål:

1. Hvilke verdier og holdninger avdekker statushierarkiet i ungdomskulturene i Norge, og er det konsensus om hva som gir status?

2. Finnes det en sammenheng mellom hvordan status fordeler seg i ungdomsmiljøet, og de klassiske uavhengige variablene, kjønn, sosial klasse og geografisk bakgrunn?

1.4 Strukturering av oppgaven

I kapittel 2 vil det teoretiske rammeverket bli skissert. Her vil jeg presentere sentrale teorier knyttet til reproduksjon og individualisering, kapittel 2.1 og 2.2. I delkapittel 2.3 vil jeg presentere og diskutere teorier som tar opp statushierarkier, holdninger og verdier i ungdomskulturen, i både norsk og internasjonal sammenheng. De teoretiske begrepene og resonnementene skal legge til rette for en teoretisk informert analyse av datamateriale. I kapittel 3 vil jeg presentere ungdatabundersøkelsen og medfølgende datamateriale fra 2014, samt redegjøre for operasjonaliseringen av variabler og benyttede statistiske metoder. Datamaterialets representativitet vil også bli drøftet. I kapittel 4 og 5 vil jeg legge frem resultatene. I kapittel 6 vil jeg videre drøfte og analysere funn i lys av teorien fra kapittel 2. Kapittel 6.1 vil hovedsakelig være sentrert rundt det første forskningsspørsmålet, hvilke verdier og holdninger statushierarkiet i ungdomskulturene i Norge avdekker, og om det er en generell konsensus om hva som gir status. Det teoretiske rammeverket for drøftingen i kapittel 6.1 vil derfor hovedsakelig være det en finner i kapittel 2.3. I kapittel 6.2 ønsker jeg å belyse det andre forskningsspørsmålet, om det finnes en sammenheng mellom hvordan status fordeler seg i ungdomsmiljøet, og de klassiske uavhengige variablene, kjønn, klasse og geografisk bakgrunn. Denne drøftingen vil hovedsakelig være basert på teorien fra kapittel 2.1 og 2.2. I kapittel 7 vil jeg avslutningsvis oppsummere hovedfunn.

Kapittel 2 Teoretiske rammer

I dette kapittelet vil jeg skissere det teoretiske rammeverket for oppgaven. Problemstillinger som vektlegger ulikheter mellom klassiske uavhengige variabler, som kjønn, klasse og geografisk bakgrunn, har lenge vært av sosiologisk interesse og har til en viss grad vært dominerende i den sosiologiske forskningen (Birkelund, 2000, s. 222; Krangle & Øia, 2005, s. 47; Aakvaag, 2008). Klassevariabelen og andre av disse tradisjonelle variablene kan blant annet spores tilbake til de klassiske verkene til Karl Marx og Max Weber (Birkelund, 2000, s. 221). Bruken av slike variabler er derimot ikke begrenset til de tidligere sosiologiske verkene, men er helt sentrale i faget også i dag. En ikke ubetydelig del av klasseforskningen støtter seg til de teoriene som ble utviklet av Pierre Bourdieu (1996; 2000). Disse teoriene blir overført til norsk kontekst gjennom blant annet forskningen til Marianne Nordli Hansen (2005; 2010).¹²

Fra tid til annen diskuteres hvor stor betydning klassebakgrunn, kjønn og etnisitet egentlig har i dagens samfunn (Furlong & Cartmel, 2006, s. 6). I denne sammenheng har kritikken fra modernitetsanalysene til Ulrich Beck, Anthony Giddens og Zygmunt Bauman vært spesielt intense og kraftfulle. Spesielt har argumentet om at individene i dag er gitt mulighet til, eller tvinges til å være refleksive, vært vesentlig i denne kritikken (Atkinson, 2010, s. 5). Til tross for at de har ulike perspektiv, hevder de alle at dagens modernitet er preget av at mennesker er mer refleksive i sine valg, holdninger og adferd (U. Beck¹³, 1992; 1997; 2000; Giddens, 1991; 1994; Aakvaag, 2010; Flemmen, 2011; Krangle & Øia, 2005).

Samtidig har andre rettet kritikk mot teoriene til Beck og Giddens. En av de mest sentrale er kritikken om at teoriene i stor grad var utviklet uten støtte i empiri (Atkinson, 2010; Flemmen, 2011; Furlong & Cartmel, 2006; Krangle & Øia, 2005). Det har blitt uttalt at ”der teoretikere ser økt individualisme, ser empirikere stabil strukturell ulikhet” (Birkelund, 2000, s. 227). Denne debatten er også reflektert i ungdomssosiologien hvor nyere forskning har avdekket at de klassiske uavhengige variablene fortsatt har noe å si i dagens samfunn, til tross for store samfunnsmessige endringer. Klasse eller sosioøkonomisk bakgrunn predikerer

¹² Arthur Stinchcombe har uttalt at ”Sociology has only one independent variable, class” (Stinchcombe, sitert i Sakslind, 2007, s. 221).

¹³ Jeg henviser til U. Beck ettersom det er to forfattere med samme etternavn i denne oppgaven. Den andre forfatteren vil bli referert til som C.W. Beck

fortsatt utdanningsvalg og resultater (Seljestad 2003; Helland 2013a; Helland 2013b; Atkinson, 2010; Bakken, 2010; Furlong & Cartmel, 2006; Hansen, 2005; 2010).

I denne oppgaven er en del av problemstillingen, forskningsspørsmål to, å undersøke sammenhenger mellom de klassiske sosiologiske variablene og ungdommers holdninger til hva som gir status i ungdomsmiljøet. I kapittel 2.1 og 2.2 vil jeg presentere teori som er relevant for å drøfte nettopp dette. Et at de mest robuste funnene i utdannings sosiologien er sammenhengen mellom sosial bakgrunn og skoleprestasjoner (Skarpenes & Sakslind, 2010). Mange utdannings sosiologer har derfor vært opptatt av å studere slike sammenhenger. I denne tradisjonene er Pierre Bourdieu en sentral teoretiker. Ettersom Bourdieu også er viktig i mye av den nyere ungdomssosiologien, er det naturlig at jeg presenterer hans teori som kanskje det viktigste bidraget innenfor det vi kan kalle den strukturalistiske posisjonen. Deretter vil jeg presentere noen av hovedpoengene fra teoriene til Beck og Giddens, sentrale teoretikere i utviklingen av individualiseringstenen. I kapittel 2.2 vil jeg diskutere hvordan disse posisjonene preger den internasjonale ungdomssosiologien, og jeg vil kort diskutere et sentralt norsk bidrag.

En annen tradisjon i ungdomssosiologien har skilt mellom de kulturene som er typiske protestkulturer og de som er mer konforme med samfunnets normer. I kapittel 2.3 vil jeg diskutere denne tradisjonen, og presentere teori som kan brukes til å drøfte mitt første forskningsspørsmål, om hvilke holdninger og verdier en finner i ungdomskulturene i Norge i dag. Ambisjonen med teorikapittelet er å utvikle en analytisk ramme som problemstillingen, via to forskningsspørsmål, blir diskutert innenfor. De teoretiske begrepene som lanseres i kapittelet vil videre brukes i analysen av de empiriske funnene i kapittel 6.1 og 6.2.

2.1 Strukturalistisk versus individualistisk

2.1.1 Kort om Pierre Bourdieus strukturalistiske posisjon

Pierre Bourdieu har gitt verdifulle bidrag til vår forståelse av klassestrukturen i det moderne samfunnet. Bourdieu videreførte ideer fra Marx og Weber i et forsøk på å identifisere ulike former for makt i samfunnet (Bourdieu & Passeron, 2006). Bourdieus prosjekt var å utvikle en kritisk teori for å avsløre de ikke-erkjente strukturelle betingelsene som ligger bak ulike maktrelasjoner i samfunnet (Bourdieu & Wacquant, 1996). Bourdieu hadde et omfattende forfatterskap, men det er hovedsakelig begrepsapparatet han utviklet i forbindelse med

klasseanalysen jeg vil trekke frem. Noen begreper er sentrale i Bourdieus teori; det *sosiale rommet*, *kapital* og *habitus*. Disse vil jeg kort presentere.

Bourdieu forklarer det slik at den vertikale posisjonen i *det sosiale rom* avgjøres av mengden kapital, mens den horisontale posisjonen avgjøres av kapitalsammensetningen (Hansen, 2010). Bourdieu (1996) definerer det sosiale rommet som å bestå av objektive posisjoner som medlemmene kan inneha. Hvilken hierarkisk posisjon man har, avgjøres av hvor mye og hva slags ressurser (kapital) man besitter. Det sosiale rom er også relasjonelt strukturert slik at hver enkelt posisjon er definert gjennom relasjoner til andre posisjoner. En kan også veksle økonomisk kapital inn mot sosial kapital. For eksempel kan ens sosiale posisjon, eller status, være avhengig av muligheten til å kjøpe dyre merkevarer og statussymboler.

Kapital har tre grunnleggende former: økonomisk, sosial og kulturell kapital (Bourdieu & Wacquant, 1996). Økonomisk kapital er de økonomiske ressurser en besitter, som eiendom, penger og varer. Sosial kapital er summen av de faktiske eller potensielle ressurser en har tilgang til gjennom et nettverk av relasjoner eller forbindelser, preget av gjensidig kjennskap og anerkjennelse (Bourdieu & Wacquant, 1996). Begrepet «kulturell kapital» ble først anvendt i forbindelse med en undersøkelse Bourdieu utførte med Jean-Claude Passeron i 1960-årene (2006). Undersøkelsen ønsket å forklare hvorfor barn fra noen sosiale grupper klarte seg bedre i utdanningssystemet enn andre. Konklusjonen av undersøkelsen var at forskjellen i skoleprestasjonene i hovedsak skyldtes at familier fra noen sosiale lag hadde en bedre fortrolighet med skolens kultur (Bourdieu & Passeron, 2006). Eksempler på slik kulturell kapital er språk, kunnskap, dannelses, etikette, verdier og ambisjoner. Kulturell kapital er ofte internalisert og kroppsliggjort. Den kan også være ytre, i kraft av å ha rette titler, skoleeksamener, kunstverk, moteriktige klær. Denne andre formen for kulturell kapital er mer formell og kalles av og til for utdanningskapital. Menneskers sosiale status ville i følge Bourdieu (1995) i stor grad være et resultat av oppfattet kulturell og økonomisk kapital fordi hierarkier handler nettopp om mengden og sammensetningen av kapital. Etersom kapitalen er ulikt fordelt er den grunnlaget for dominans og herredømme.

Bourdieu (1995) definerer *habitus* som et integrert system av dyptgående, varige og kroppsliggjorte disposisjoner som regulerer hvordan vi oppfatter, vurderer og handler i den fysiske og sosiale verden. Det er tillærte og tilvante handlingstilbøyeligheter og tolkningsrammer. I Bourdieus (1995) teori er mengde og sammensetning av kapital

bestemmende for hvilken posisjon man har i det sosiale rom. Det er denne sosiale posisjonen, til både en selv og foreldre, som i sin tur bestemmer den enkeltes *handlingsdisposisjoner* og tolkningsrammer. Habitus har et sosialt opphav. Det betyr at foreldres utdanning, jobb, inntekt, kulturelle interesser, språk, smak og sosiale nettverk påvirker barnas sosialisering og disposisjon (Bourdieu, 1995).

Etter Bourdieus (1995) oppfatning vil altså habitus gjenspeile personens/klassens posisjon i den sosial verden. Det er derfor klare klassemessige begrensninger på vår atferd. Her vil Bourdieu (1995) typisk være kritisk til Beckske eller Giddenske teorier som tror at vi konstruerer våre liv uten ytre begrensninger. Selv om habitus består av dyptgående og varige strukturer, er den ikke uforanderlig og deterministisk. Samtidig vil de fleste oppleve at erfaringene stemmer overens med habitus, som igjen bekrefter deres holdninger (Bourdieu & Wacquant, 1996). Bourdieu hevdet at en kun ved hjelp av habitus kunne forstå og forklare stabiliteten i folks holdninger, smak og preferanser uavhengig av midlertidige svingninger i inntekten (Bourdieu & Wacquant, 1996). Ut fra dette vil habitus altså være sentral når en skal undersøke hva ungdom vektlegger i statushierarkiet og hvordan dette varierer.

Sosiologiske analyser av sammenhengen mellom sosial bakgrunn og skoleprestasjoner har også bidratt til utvikling av andre teorier. Det er ikke uvanlig å vise til at Bourdieus kulturteori har hatt verdige konkurrenter i verditeorien og teorien om sosial posisjon (Boudon, 1974; Haug, 2011). I denne oppgaven er det hovedsakelig verditeorien som er relevant, i tillegg til kulturteorien. Verditeorien går ut på at ungdom vektlegger og verdsetter enkelte ting som et resultat av en sosialisering og overføring av foreldrenes verdier. Foreldrene blir ut fra denne teorien viktige rollemodeller for ungdommenes holdninger (Haug, 2011, s. 47f). I følge verditeorien er det fordelaktig å ha foreldre som kan motivere og presse en til å gjøre det bra. Til slutt vil ungdommene internalisere foreldrenes ønsker, og dermed lykkes bedre i å motivere seg selv. Venner kan også dele sin motivasjon og holdninger rundt enkelte aktiviteter slik at det til slutt blir internalisert (Manger, 2010, s. 118). Verditeorien har slektskap med teorier som skiller mellom pro og protestkulturer blant ungdom (se 2.3).

2.1.2 Individualisering, avtradisjonisering og den nye moderniteten

Det er liten tvil om at samfunnet har endret seg vesentlig siden Marx og Weber. Endringene er et resultat av økonomiske, kulturelle og politiske faktorer. Økonomisk er det en overgang fra de sosiale forholdene som utviklet seg i de industrielle samfunnene der hovedrelasjonen i

følge Marx dreide seg om kontroll av produksjonsmidlene, til et samfunn som i stor grad struktureres rundt produksjonen av kunnskap (Atkinson, 2010, s. 5). I tiårene etter krigen endret Norge seg fra å være et tradisjonelt industri- og jordbrukssamfunn til et postindustrielt samfunn. Ny informasjonsteknologi, økning av velstand og separasjon av hjem og arbeid er bare noen eksempler på store endringer som har endret samfunnets karakter. Dagens kunnskaps- eller utdanningssamfunn stiller nye krav til kompetanse sammenlignet med tidligere samfunn (Atkinson, 2010, s. 6; Heggen, Jørgensen & Paulgaard, 2003, s. 16; Krange & Øia, 2005; Øia & Vestel, 2014, s. 109). Det har skjedd store samfunnsendringer siden 60- og 70- tallet, og industrisamfunnet stod langt sterkere i Europa da Bourdieu gjennomførte studiene han senere utviklet klasseanalysene på bakgrunn av.

Teoriene til Ulrich Beck (1992), Anthony Giddens (1994) og Zygmunt Bauman (2001) kan brukes til å redegjøre for samtidsrelaterte fenomener og anses som noen av de mest innflytelsesrike teoretikere innenfor den nye generasjonen sosiologiske samtidsdiagnostikere (Aakvaag, 2010; Krange & Øia, 2005). Alle tre argumenterer for at endringene i samfunnet er så vesentlige at vi har beveget oss vekk fra industrisamfunnet og over i en ny modernitet med nye muligheter og risiko (Aakvaag, 2010; Atkinson, 2010, s. 18; Krange & Øia, 2005). Til tross for at Beck, Giddens og Bauman ikke skrev om ungdomskultur, har de levert teorier som kan brukes til studiet av dette (Heggen, 2004).

Den nye moderniteten omfatter de økonomiske, politiske, sosiale og teologiske endringene i det vestlige samfunnet siden forrige århundre (Birkelund, 2000, s. 217). Ulrich Beck (1997) hevdet at den nye moderniteten er et avtradisjonisert liv. Tradisjonene blir utsatt for eksaminering, kritikk og refleksjon, og mister sin naturlige autoritet (Aakvaag, 2010). Giddens (1994) stilte seg også bak dette argumentet ved at sosial praksis konstant undersøkes og endres i lys av ny informasjon. Blant ulike ideer, begreper og stikkord som kjennetegner denne nye moderniteten, skiller individualiseringstesen seg ut. Trolig den teorien som mest utfordrer tradisjonell forskning, og bruk av klassiske forklarende variabler (Aakvaag, 2010).

Individualiseringen oppstod i følge Ulrich Beck som et resultat av moderniseringen (Krange & Øia, 2005). Individualiseringstesen går ut på at klassiske sosiale og kulturelle determinanter, som kjønn, klasse og geografisk bakgrunn, har en avtakende effekt for å estimere menneskers muligheter, adferd, holdninger og livsmuligheter ettersom refleksive individer skaper sine egne livsprosjekt og selvbiografier (Krange & Øia, 2005). I Giddens

teorier innebærer dette at menneskers valg hovedsakelig forplanter seg til selvet og selvidentiteten, og ikke klasse, kjønn og geografisk bakgrunn (Giddens, 1991). Smak, holdninger og livsstil er derfor ut fra Giddens og Becks teorier ikke lenger preget av klassiske variabler, men er et tegn på individualitet (Atkinson, 2010, s. 7). Selv om begrensninger og muligheter assosiert med klasse, kjønn osv. fortsatt eksisterer, har de mindre påvirkning på individenes faktiske sosiale adferd og vurdering av hva som har verdi i ungdomsmiljøet (Atkinson, 2010).

En radikal eller sterk individualiseringstese vil hevde at klasse, kjønn og geografisk bakgrunn ikke lenger er relevante indikatorer. En svakere tese vil ikke hevde at klasse, kjønn og geografisk bakgrunn er irrelevant, men vil peke på at disse faktorene har fått mindre påvirkningskraft enn tidligere (Krange & Øia, 2005, s. 160). Beck er ikke alltid like tydelig på om han forsvarer den sterke eller svake tesen. I tidligere verker anerkjenner Beck at de klassiske variablene kan ha noe å si for fordelingen av risiko. "Like wealth, risks adhere to the class pattern, only inversely: wealth accumulates at the top, risks at the bottom. To that extent, risk seems to strengthen, not to abolish, the class society." (U. Beck, 1992, s. 35). I senere arbeid ser det ut til at han blir mer kritisk til bruken av disse variablene ettersom "top and bottom are no longer clearly defined poles, but overlap and fuse in new ways [...]" (U. Beck, 2000, s. 4). Tross dette innrømmer han at sosiale ulikheter er overraskende stabile og at empiri trolig ikke vil avdekke noen endringer. Han argumenterer for at "the notion of class society remains useful only as an image of the past. It only stays alive because there is not yet any suitable alternative." (U. Beck, 1992, s. 91).

Standardbiografier er altså ikke lenger fremtredende og dannelse av identitet og livsløp er fristilt fra tidligere viktige markører for identitet, som klasse, geografisk beliggenhet og kjønn (Aakvaag, 2010). Ut fra de omfattende samfunnsmessige endringene argumenterer Beck, Giddens og Bauman for at teorier utarbeidet fra det industrielle samfunnet ikke er like relevante i dagens kontekst (Aakvaag, 2010).

2.2 Struktur og individualisering i ungdomsforskningen

Debatten rundt de klassiske uavhengige variabelenes viktighet, i å forutsi sosiale fenomen, har også preget diskusjonen i ungdomsfeltet og ungdomssosiologien. Er det teoriene til Bourdieu, eller Beck og Giddens som gir de beste begrepene for å fange opp mønstrene i ungdommens

skoleprestasjoner, valg av utdanning, livsstil og fritidsaktiviteter? I utviklingen av velferdsstaten, etter andre verdenskrig, var det bred politisk støtte for å gjøre utdanning mer tilgjengelig for alle, og minske sosiale ulikheter. Spørsmål har blitt stilt om i hvor stor grad dette målet er nådd og hva en evt. kan gjøre for å i enda større grad etterkomme det. I internasjonal forskning ønsker jeg å trekke frem de siste årenes kanskje mest sentrale bidragsytere tradisjonen som forener ungdoms- med klassesosiologi; Andy Furlong, Fred Cartmel, Anette Lareau og Will Atkinson. Jeg vil også kort presentere viktige norske funn (Heggen 2002; 2004; Hansen, 2005; 2010; Øia & Fauske, 2010; Øia & Vestel, 2014).

2.2.1 Internasjonal forskning

2.2.1.1 Furlong og Cartmel: ungdom og sosiale endringer

Furlong og Cartmels (2006) *Young people and social change* er et nyere bidrag i sosiologisk sammenheng som forsøker å evaluere Giddens og Becks teorier, og deres relevans i dagens kontekst. De poengterer at dersom det, som Beck og Giddens hevder, har vært en svekkelse av sosiale strukturer slik at de tradisjonelle uavhengige variablene har mistet sin signifikans, vil dette bli avdekket i ungdomsforskning (Furlong & Cartmel, 2006, s. 3). Dersom strukturanalysen har mistet sin hensikt, ville en altså forvente å oppnå lite ved å studere ungdommers liv gjennom de klassiske variablene (Furlong & Cartmel, 2006, s. 139).

Furlong og Cartmel (2006, s. 2f) støtter delvis Giddens og Becks teorier om at samfunnets struktur har gjennomgått store endringer. Sentrale endringer som trekkes frem er det økte behovet for utdannet arbeidskraft, velferdspolitik og hvordan globalisering har visket ut lokalitetens betydning for kultur (Furlong & Cartmel, 2006, s. 1, 70). De kritiserer derimot Beck og Giddens for å overvurdere refleksiviteten og individualismen, og de er uenige i at de klassiske uavhengige variablene har mistet sin relevans. Videre poengterer de at det har vært en tendens til å overdrive effekten av de strukturelle endringene og glemme kontinuiteten. Tross store strukturelle endringer har kjønn, klasse, etnisitet og geografisk bakgrunn fortsatt betydning for individuelle muligheter og begrensninger. Hovedsakelig er nedbrytingen av kollektive tradisjoner med på å skape en illusjon av individualisme. Individualiseringen og oppfattelsen av økte muligheter kamuflerer derfor hvordan det er en underliggende reproduksjon av ulikhet som følge av de klassiske variablene (Furlong & Cartmel, 2006, s. 139f).

For å forklare hvordan denne oppfatningen om økt individualisering og like muligheter har funnet sted, introduserer de begrepet *epistemological fallacy*, som jeg har oversatt til erkjennelsesmessig feilslutning. En erkjennelsesmessig feilslutning innebærer at mennesket leter etter individuelle løsninger heller enn kollektive, til tross for at de sosiale strukturene fortsatt preger grupper og enkeltmenneskers livsmuligheter (Furlong & Cartmel, 2006, s. 4). Erkjennelsesmessig feilslutning vil føre til at holdninger, adferd og konsekvenser i større grad attribueres individuelle trekk enn sosiale strukturer (Furlong & Cartmel, 2006, s. 9).¹⁴

Furlong og Cartmel (2006, s. 11) hevder altså at de klassiske variablene fortsatt i stor grad kan brukes til å predikere holdninger. De gir likevel Beck og Giddens rett i det faktum at dagens ungdom møter nye utfordringer, som til en viss grad er uavhengige av sosial bakgrunn. Ungdommers liv, særlig det som leves ut i fritiden, viser ikke lenger klare fordelinger etter kjønn og klasse (Furlong & Cartmel, 2006, s. 141). Furlong og Cartmel (2006, s. 58f) hevder at ungdom utvikler identiteten i sitt ungdomsmiljø, og er mindre preget av familiens påvirkning. Samtidig finner de at utviklingen i noen grad fortsatt er preget av tradisjonelle variabler som kjønn og klasse (Furlong & Cartmel, 2006, s. 58f).

2.2.1.2 Atkinson: de klassiske variablene i en britisk setting

Det er ikke bare Furlong og Cartmel som har ønsket å evaluere teoriene til Beck og Giddens. Will Atkinson (2010) ønsket å sette teoriene til Beck og Giddens på prøve i et britisk senmoderne samfunn. Spesielt ønsket han å undersøke om de sosiale endringene i de siste tiårene hadde ført til økt refleksivitet, egenkonstruerte selvbiografier og mindre viktighet i klassebegrepet. Ved hjelp av intervju med 55 respondenter fra Bristol i Storbritannia, ønsket Atkinson å se hvilke tanker folk hadde om valg de har tatt i yrke, utdanning etc. I denne sammenhengen undersøkte han i hvilken grad respondentene henviste til refleksivitet kontra klassebakgrunn (Atkinson, 2010). Refleksivitetshypotesen til Beck og Giddens ville støttes dersom respondentene viste en aktiv, reflektert og vurderende holdning til spørsmålene. Hvis derimot respondentene valgte forklaringer ut fra sosial bakgrunn og tilhørighet, ville en kunne tilbakevise påstander om at klasse ikke lenger er fremtredende i det moderne samfunnet, og dermed heller gi økt støtte til Bourdieus teori (Atkinson, 2010).

¹⁴ Erkjennelsesmessig feilslutning skriver seg inn i den sosiologiske tradisjonen som på en eller annen måte har omtalt falsk bevissthet (Skirbekk, 2014).

Funnene til Atkinson (2010) støtter ikke teoriene til Beck og Giddens og viser heller tvert imot at respondentene hovedsakelig trekker inn sosialisering, familietradisjoner og sedvaner når de skal gjøre rede for sine valg. I utdanningsvalg ser Atkinson (2010) at respondenter fra høyere sosiale lag, med hjem gjennomsyret av utdanning, ser på videre utdanning som en selvfølgelighet. Valget om høyere utdanning er dermed ikke en refleksiv avgjørelse, men faller som et naturlig valg ut fra premissene. For de med lav sosial bakgrunn finner han motsatte tendenser. Mange av respondentene pekte til og med selv på mangel av kapital som et hinder i videre utdanning (Atkinson, 2010). Dette tilbakeviser både Beck og Giddens teorier om at de tradisjonelle variablene har mistet noe av sin evne til å predikere sosiale fenomener. Heller ikke Furlong og Cartmels (2006) tese om erkjennelsesmessig feilslutning ser ut til å få støtte i funnene til Atkinson.

Atkinson (2010) anerkjenner at samfunnet tydelig har endret seg på noen måter. Blant annet er det en stadig økning av mennesker med høyere utdanning, og det har blitt vanskeligere å forutsi politiske valg kun basert på sosial bakgrunn. Likevel konkluderer han med at Bourdieus tanker om habitus viser seg å stemme godt også i en britisk kontekst (Atkinson, 2010). Mennesker ser ut til å ta stilling til valg ut fra deres habitus. Forskjeller i foreldrenes kapital, både økonomisk og kulturell ser fortsatt ut til å prege ungdommenes akademisk ytelse og orientering (Atkinson, 2010, s. 188). Til tross for ulike forsøk på å utjevne sosiale ulikheter og øke mobiliteten, forblir det skarpe klasses skillet (Atkinson, 2010, s. 190). Dette begrunner Atkinson (2010) en ignorerer klasseulikhetene som eksisterer utenfor utdanningssystemet, i menneskers habitus. I senere tid har Atkinson fått kritikk for å ha en «enten/eller» innstilling til Giddens og Becks teorier. Ved et mer nyansert syn, ville ha kunne konkludert med at det har vært en relativ økning i refleksivitet de siste femti år (Flemmen, 2011).

2.2.1.3 Lareau: oppdragerstil og aktiviteter etter sosial klasse

Annette Lareau (2002) ønsket å motbevise at sosial klasse ikke lenger preger foreldrenes oppførsel og barns daglige liv når det gjelder oppvekst. Hun gjennomførte en etnografisk studie om klassebakgrunn, med intervju og observasjon av 8-10 år gamle barn og deres familier. Lareau (2002) skrev om forskjellene i oppdragsstil og unges fritid etter klassetilhørighet. Hun identifiserer tre dimensjoner ved oppdragelse som skiller seg etter klassebakgrunn: organisering av dagliglivet, sosial tilknytning og språkbruk.

Hun fant ut at middelklassebarn hadde mer organisert aktivitet i sin fritid sammenlignet med arbeiderklassebarn og fattige (Lareau, 2002). Hun kalte denne oppdragelsestypen for arrangert kultivering (*concerted cultivation*). Dette innebar at organisert aktivitet, blant middelklassen, ble verdsatt som en kultivering av barn ved å gi dem viktige livsferdigheter, som konkurranseinstinkt, samarbeidsvilje, selvtillit og lederevner. I tillegg til dannelsingsaspektet så hun også en individualistisk kultur og større fokus på barns prestasjoner innenfor middelklasseforeldre. Foreldre fra arbeiderklassen fokuserte hovedsakelig på naturlig vekst (*natural growth*) og å legge til rette for at barn kunne vokse gjennom å fritt disponere fritiden slik de selv ønsket. Det var også mindre fokus på utvikling av barns talent og ferdigheter i arbeiderklasse miljøet (Lareau, 2002).

Videre fant Lareau (2002) forskjeller i språkbruk og synet på disiplin. Foreldre fra høyere klassebakgrunn brukte språk som sin viktigste form for disiplin og var opptatt av argumentasjon og resonnering i samtaler med sine barn. I arbeiderklassen var fysisk straff og klare beskjeder mer sentral enn argumentasjon. Dersom et barn stilte spørsmål ved en beskjed, kunne de bli møtt av en argumentasjon som ”fordi jeg sa det” (Lareau, 2002).

Ut fra disse dimensjonene ble det en medfølgende mindre forskjell mellom barn og voksne i middelklassen enn i arbeiderklassen. I arbeiderklassen hadde barna et tettere bånd med utvidet familie og nabobarn, mens barn fra middelklassen tilbrakte mer tid med voksne og barn som deltok i samme organiserte aktiviteter (Lareau, 2002). En problematisk konsekvens av dette, mente Lareau (2002), var at barn fra arbeiderklassen ville ha mindre erfaring i å samarbeide med profesjoner. Ofte ville foreldrene fra arbeiderklassen også ha en stor respekt, og til tider frykt, for profesjoner, som lærere og politi. Dette kan resultere i at barna i noen tilfeller ble oppfordret til å gjøre opprør mot profesjonene (Lareau, 2002). Tar vi med oss det Lareauske resonnementet til den norske konteksten, kan det stilles spørsmål om ungdom med middelklassebakgrunn vil reflektere mer av foreldrenes holdninger til de ulike måtene å oppnå status, som organiserte aktiviteter? En kan og undres om middelklasseungdom vil være mindre opposisjonelle sammenlignet med de med arbeiderklassebakgrunn?

Vi ser at den sosiologiske debatten som fulgte av Beck og Giddens sin individualiseringstese har påvirket sentrale bidrag i den internasjonale ungdomsforskningen. Mens Furlong og Cartmel kan sies å forsvare denne tesen, riktignok i en svak variant, synes Atkinson og Lareau å legge vekt på klassebakgrunn som avgjørende variabel for å forstå ungdoms valg og

prestasjoner. Lareau (2002) finner for eksempel forskjeller i klassebakgrunner og syn på oppdragelse som hun eksemplifiserer med begrepene kultivering og naturlig vekst. Furlong og Cartmel presiserer at en har en ny type falsk bevissthet (*epistemological fallacy*), som er grunnen til at vi opplever de strukturelle hindringene, via klasse, kjønn og geografisk bakgrunn, som mindre enn før.

2.2.2 Norsk ungdomsforskning

Teoriene til Beck, Giddens og Bourdieu ble utarbeidet utenfor Norges grenser. Derfor vil et sentralt spørsmål være om deres teorier lar seg overføre til en norsk kontekst (Heggen, 2004). Flere forskere har forsøkt å knytte Beck, Giddens og Bourdieus teorier til en norsk kontekst. Marianne Nordli Hansen (2005; 2010; 2011), Ivar Frønes (2006), Anders Bakken (2009), Kåre Heggen (2002; 2004; 2013), Tormod Øia (1998; 2010; 2014) og Olve Krange (2004; 2005) er noen av de mest sentrale aktører i ungdomssosiologien i Norge.

2.2.2.1 Hansen: Bourdieu i en norsk setting

Bourdieus empiriske grunnlag var i Frankrike på 1960-tallet (Heggen, 2004). Ikke bare er undersøkelsene til Bourdieu gjennomført i et annet samfunn, men det er også gjennomført for flere tiår siden. Spørsmålet blir da om Bourdieus ideer lar seg overføre til en annen kontekst. En av flere forskere som har anvendt Bourdieu sitt teoretiske rammeverk for å studere utdanning i Norge er Marianne Nordli Hansen.

Hansen (2010) har gjennomført undersøkelser for å se utviklingen og relevansen av sosial bakgrunn i predikasjon av skolerresultater og valg. Her finner hun at sosial bakgrunn gjennom hele 1980- og 1990-tallet har hatt betydning for rekruttering til høyere utdanning. Dette støtter habitusteorien slik den uttrykkes av Bourdieu. Når dette er sagt, finner hun derimot at Bourdieus teorier ikke står like sterkt når det gjelder alle deler av utdanningsforløpet. Et av hennes funn er at sosial bakgrunn avtar noe i betydning ettersom eleven beveger seg oppover i skolekarrieren opp til et visst punkt. I høyskolefag, som har kortere varighet og er mer yrkesrettet, ser hun at sosial ulikhet har avtatt noe med årenes løp (Hansen, 2010). Dette stemmer delvis overens med Beck og Giddens teorier.

Hansen (2005) og Hansen og Engelstad (2005) finner, i samsvar med Bourdieus teorier, at sammenhengen mellom sosial bakgrunn og oppnåelser av utdanning også i Norge er et av de sterkeste og mest stabile resultatene innenfor sosiologien. Ved studie av skolekretsene i Oslo-

området finner hun en markert forskjell i faglige prestasjoner i Oslo øst og vest. Oslo vest har en større andel mennesker med høyere sosial bakgrunn. Hun konkluderer med at forskjellen mellom øst og vest ikke skyldes bare prestasjonsforskjeller, men også at elevenes ulike habitus preger deres holdninger og fokus (Hansen, 2005).

Andersen og Hansen har i en studie (2012) vist at det, i likhet med det Bourdieu har påpekt, kan se ut som at egenskaper som innsats, strev og tilpasningsevne verdsettes hos barn av mødre med lavere utdanningsnivå. Egenskaper som verdsettes av ungdom mødre med høyere utdanningsnivå er derimot i større grad orientert mot kreativitet og refleksivitet. Resultatene viser at det først og fremst er for aktiviteter som ikke inngår som krav fra skolen at forskjellene mellom mødre oppstår. Disse norske funnene har fellestrekk med Lareaus.

Det finnes altså mye kunnskap om at det er klare sammenhenger mellom sosial bakgrunn og skoleprestasjoner, men en vet langt mindre om *hvordan* slike sammenhenger blir så sterke. Det har vært stilt spørsmål om forskjellene skyldes ulike verdier, preferanser og valg, altså at ungdom fra lavere klasser ikke synes utdanning er like viktig. Det andre alternativet er at ulikhetene hovedsakelig skyldes ressursforskjeller (kapital), enten kulturelle, sosiale eller økonomiske (Hansen, 2010). Fra denne teoretiske diskusjonen tar jeg med meg ønsket om empirisk å undersøke om en kan se vesentlige forskjeller i ungdommers verdisyn på skolens viktighet. Målt gjennom ungdommers oppfatning om hvordan det å være flink i skolen påvirker status i jevnaldermiljøet.

2.3 Ungdomskulturer, status og verdier

Når en snakker om ungdomskulturer kan en skille mellom pro- og protestkulturer. Prokulturer er kulturer som vektlegger politisk korrekte og samfunnsmessige normer og verdier (Heggen & Øia, 2005, s. 116). Et eksempel på slike verdier vil være det å prestere innenfor en skolesammenheng. Dette er samfunnsmessig ønskelig ettersom en senere vil kunne bidra med en kompetanse samfunnet trenger. Protestkulturer er derimot kulturer som vektlegger adferd eller holdninger som samfunnet ville bedømme som tabu, eller i konflikt med generell ønsket adferd og holdninger i samfunnet (Heggen & Øia, 2005, s. 120). Eksempler på slike kulturer vil være kulturer som aksepterer eller fremmer vold eller rusadferd. I en internasjonal kontekst har forskningen til James Coleman, Paul Willis og Carolyn Jackman avdekket såkalte protestkulturer i ungdomsgruppen, mens Åse Strandbu (2007), Tormod Øia (2010),

Viggo Vestel (2014) og delvis Ivar Frønes (2006) illustrerer en ungdomskultur som hovedsakelig består av det en vil klassifisere som prokulturer blant ungdommene i Norge.

2.3.1 Ungdommers verdier og holdninger

Det tidligere samfunn var sterkt knyttet til industrisamfunnets institusjoner (Krange & Øia, 2005, s. 167). Den nye moderniteten innebærer en individualisering hvor en så for seg en nedbryting av de tradisjonelle og klassiske skillene mellom samfunnsgrupper slik at holdninger, verdier og interesser forstås som et uttrykk for personlighet og identitet (Frønes, 2006, s. 169f; Illeris et al., 2009, s. 33; Krange & Øia, 2005, s. 22f). Ungdom i dagens samfunn møter derfor andre utfordringer enn sine foreldre ettersom de institusjonelle determinantene har forvitret (Krange & Øia, 2005, s. 34f). Til tross for at ungdom har blitt individualisert og har større frihet til å velge, hevder Frønes (2006, 150) at det likevel fortsatt er klare føringer for hva som anses som akseptable valg, og at der derfor ligger føringer for valg og holdninger (Frønes, 2006, s. 150). Krange og Øia (2005, s. 140ff) finner også at oppveksten fortsatt i stor grad blir preget av de økonomiske, kulturelle og sosiale ressursene en har tilgjengelig. Til tross for at ungdom kanskje ikke selv anser kjønn, klasse og bosted som viktige premisser for deres holdninger og valg, er det altså det likevel. Krange og Øias (2005) funn stemmer sånn sett med Furlong og Cartmels (2006) tese om en erkjennelsesmessig feilslutning.

Jevnaldrendes betydning for ungdommers sosialisering er ikke et nytt og moderne fenomen, men dagens jevnalderkultur er muligens sterkere stilt enn tidligere (Frønes, 2006, s. 171). Store samfunnsmessige endringer har også endret graden voksne er i stand til å påvirke ungdommen. For det første har separasjonene av arbeid og hjem ført til at ungdom og voksne tilbringer mindre tid sammen. Dette svekker også trolig voksnes mulighet til å overføre sine verdier og holdninger til sine barn (Krange & Øia, 2005, s. 162). For det andre har teknologiske utviklinger ført til at voksne i dagens samfunn ikke har fått den samme toneangivende rollen som de hadde tidligere (Krange & Øia, 2005, s. 164f). Til slutt er det mellom jevnaldrende, ikke blant foreldre, at kampen om sosial posisjon og status i ungdomsmiljøet foregår ettersom det er disse ungdommene sammenligner seg med (Frønes, 2006, s. 20). Til sammen fører dette til at jevnaldrende på mange måter har overtatt foreldrenes rolle som signifikante andre i sosialiseringen. Signifikante andre er de mennesker som er med på å forme ens identitet, verdier og holdninger (Heggen & Øia, 2005, s. 78f). Frønes (2006, s. 24) definerer sosialisering som prosessen hvor barn utvikles til et integrert og

unikt individ i sitt samfunn og kultur. Dette innebærer en internalisering av sosiale normer og verdier slik at de blir oppfattet som selvfølgelige (Frønes, 2006, s. 40). I form av fokus på jevnaldrendes innflytelse på ungdommers holdninger og verdier, bygger Frønes (2006) videre på teoriene til James Coleman.

2.3.1.1 Protestkulturer blant ungdom

James Coleman var en av de første sosiologene som argumenterte for at ungdom danner egne tenåringskulturer ut fra de holdninger og verdier de anser som viktige. Disse kulturene kunne i følge Coleman av og til være i direkte konflikt med voksensamfunnets verdier (Education Next, 2006¹⁵; Strandbu & Øia, 2007, s. 16f). Coleman (1961a) hevdet at en kunne studere en konstant kamp om status og anerkjennelse i ungdomsmiljøene. Status var også viktig å studere i følge Coleman ettersom statusvurderinger ville være sentrale for å motivere ungdommers adferd (Coleman, 1961b, s. 37). Etter intervju på flere ungdomsskoler og videregående skoler (*High School*) rundt 1960-tallet, konkluderte han med at akademiske prestasjoner ble ansett som mindre statusgivende enn både idrettsaktiviteter, utseende, personlighet og rykte, dette var det samme uavhengig av sosial og geografisk bakgrunn (Coleman, 1961b). Gutter vektla hovedsakelig idrettsprestasjoner, mens jenter var mest opptatt av utseendet som viktig for status. Selv på de skolene hvor akademiske prestasjoner ble ansett som viktig, var der samtidig ansett som viktig å tilsynelatende ikke jobbe mer enn nødvendig (Education Next, 2006, s. 42). Dette minner noe om Jacksons (2006) funn i USA over førti år senere. Coleman (1961a) mente likevel at det var mulig å influere ungdommers bedømmelse av status ved å belønne ønskede egenskaper og adferd gjennom konkurranse og prisutdelinger. I følge Coleman (1961b) var skolene selv skyldig i at statusen er knyttet til idrettsaktiviteter, gjennom det enorme fokuset skolen la på sportslige prestasjoner.

Den tyske sosiologen Thoman Ziehe har senere støttet Colemans argumentasjon. Ziehe mente at ungdom setter rammer og premisser for utvikling av deres identitet og kultur, uavhengig av sosial bakgrunn (Strandbu & Øia, 2007, s. 16f). Han brukte blant annet begrepet «kulturell frisetting» for å påpeke at sosial bakgrunn og lokalsamfunn ikke lenger legger like sterke føringer for ungdommens holdninger og verdier. Han presiserer likevel at foreldre fortsatt er med på å forme kulturelle verdier (Ziehe & Stubenrauch, 1983).

¹⁵ Festskrift dedikert til James Coleman i vinterutgaven, årgang 2006, hefte nummer 1, i tidsskriftet Education Next.

I den klassiske studien *Learning to Labour* beskrev Paul Willis (1977), ungdommers opposisjon mot skolen. Willis brukte begrepet Lads eller laddish adferd synonymt med ungdomskulturen knyttet til arbeidsklassegutter hvor han blant annet avdekket en utbredt motstand mot skolen (Jackson, 2006, s.3). Willis (1977) beskrev en motkultur blant guttene som var preget av maskuline verdier og opprør, som var eksplisitt kapitalisme- og skolekritisk. Han argumenterte for at særlig arbeiderklasseungdom opplevde skolegangen som meningsløs for deres videre liv ettersom deres fremtidige jobber ikke krevde videre utdanning (Willis, 1977). Med bakgrunn i dette danner de en motkultur til skolens verdier, som kommer til uttrykk gjennom opprør, negative holdninger til skolen og rampestreker (Dæhlen, Smette & Strandbu, 2011, s. 17).

Carolyn Jackson (2006) bygget i 2003 til 2004 videre på forskningen til Willis ved hjelp av over 200 intervju og spørreundersøkelse av jenter og gutter mellom tretten og fjorten år i USA (Jackson, 2006, s.xii). Hun ønsket å videreutvikle teorien til Willis om såkalt «laddish» kultur blant ungdom, spesielt jenter. Jackson (2006) fant at ungdommene jevn over oppfattet laddish-adferd som synonymt med popularitet. For å være populær og å oppnå status i ungdomskulturen ble det for gutter ansett som viktig å være aktiv i idrett, hovedsakelig fotball, ha moteriktige klær, være morsom og spøkefull. Det viktigste for å oppleves som laddish, og dermed populær, var å ikke engasjere seg i skolearbeidet (Jackson, 2006). I likhet med Coleman (1961a) fant Jackson (2006, s. 60) at dersom gutter var i en intern konkurranse med andre gutter, kunne det være legitimt å legge inn noe arbeid i skolesammenheng. Spesielt var det populært om en tilsynelatende uanstrengt kunne være naturlig morsom, sportslig, kjekk/pen og moteriktig (Jackson, 2006, s.8). For jenter var det spesielt viktig med fysisk utseende, moteriktige klær og seksualitet. De vektla også å ha den siste nye teknologien og, ikke minst, å være likegyldig til skolen (Jackson, 2006, s.17).

Til tross for at det var viktig for status å vise lite vilje til å prestere på skolen var frykten for å oppleves som dum også tilstede. I motsetning til Willis sin teori om at ungdom ikke ser nytten av utdanningen, fant Jackson (2006) ut at ungdom reflekterte rundt viktigheten av skolegang for å lykkes senere i livet (Jackson, 2006, s.13). Ungdommene rapporterte derimot om et enormt press for å lykkes. Frykten for å mislykkes er så stor at flere mister viljen til å forsøke (Jackson, 2006).

Jackson avdekket altså ingen kjønnsforskjeller eller klasseforskjeller knyttet til om det er

populært å jobbe hardt i skolen. Hun fant derimot forskjeller mellom skoler (Jackson, 2006, s.77ff). Ironisk nok kunne en dersom en allerede hadde status, tillate seg å jobbe med skolearbeidet (Jackson, 2006, s.76). Mens særlig Coleman, Willis og Jackman har beskrevet ungdom i opposisjon til skolen, har andre utdannings sosiologer nedtonet dette (Dæhlen et al., 2011, s. 17). I studien «*Hvorfor skal jeg ta utdanning når jeg uansett ender med å kjøre taxi?*» viser Jon Rogstad (2016) at en del ungdom med minoritetsbakgrunn reagerer med oppgitthet, snarere enn opprør, i møte med den norske majoritetskulturen. De anser ikke mulighetene for å få seg god jobb som særlig gode, selv om de har tatt høyere utdanning. Derfor vil de heller ikke investere tid og penger i det (Rogstad, 2016, s. 150). Dette støtter Paul Willis (1977) sine funn om ungdommenes opplevelse av en meningsløs utdanning for deres fremtid.

2.3.1.2 Prokulturer blant ungdom

Både skolestrebere og idrettsungdom vil passe inn i det en vil definere som en prokultur ettersom det er et fokus på å prestere og mestre (Heggen & Øia, 2005, s. 116; Øia & Vestel, 2014, s. 126). Til tross for at enhver ungdomsgenerasjon har et ønske å skille seg ut, ser en et mønster som går på tvers av flere generasjoner (Krange & Øia, 2005, s. 20f; Øia & Vestel, 2014). Nedbrytningen av sosiale normer og de strenge reguleringer på 60- og 70-tallet, samt utdanningsrevolusjoner og globalisering har ført til at det i dag er mindre forskjeller mellom foreldre og ungdom (Strandbu & Øia, 2007, s. 20f; Øia & Vestel, 2014). Allerede på slutten av 80-tallet begynte forskningen å snakke om en ungdomskultur tilsynelatende uten opprør (Grue, 1987). I Ung i Norge 2002 ble ungdom som kjemper mot rasisme, som jobber hardt på skolen og ungdom som aldri drikker, ansett som de tre mest likte gruppene i ungdomsmiljøet. Disse verdiene gjenspeiler på god vei det som er politisk korrekt og vektlegges i voksensamfunnet (Strandbu & Øia, 2007, s. 79). Øia (2007) mente at dagens ungdom, med enkelte unntak, generelt har blitt mindre utagerende og mer sosialt tilpasset. For å begrunne dette trekker han frem at de oppfører seg bedre på skolen, er mer knyttet til sine foreldre og sitt nærmiljø. Han argumenterte for at ungdommen gradvis overtar voksensamfunnets verdier, holdninger og væremåte (Øia, 2007). Dette er ikke et helt nytt fenomen ettersom han fant et stort samsvar mellom ungdoms- og voksenkultur i flere undersøkelser på 1990-tallet (Øia, 1998). Det er altså flere faktorer som peker på at familien blir viktigere i sosialiseringen enn tidligere, og at der er stort sammenfall mellom foreldre og barns holdninger og verdier. Faktisk er dette sammenfallet så stort at ungdomssosiologene snakker om en generasjonskløft som har forsvunnet (Øia, 1998; Øia & Vestel, 2014; Øia & Fauske, 2010). Disse funnene

peker altså i en helt annen retning enn at det skulle være i ferd med å utvikle seg noen nye protestkulturer i ungdomskulturen, men det behøver ikke å bety at ikke ungdommene fremdeles er påvirket av sine jevnaldrende. Poenget er snarere at de jevnaldrendes kultur ikke virker å være særlig opprørsk.

Selma Therese Lyng (2004) har i norsk setting, på Øst- og Vestlandet, undersøkt hvordan skolen ikke lenger bare er en læringsarena, men også en sosial arena hvor ungdommene prøver ut ulike roller i håp om å avdekke hvem de er. Hennes funn er basert på ett år med observasjoner, samt intervju, på to ungdomsskoler som skilte seg i sosioøkonomiske forhold, lokal kultur osv. Undersøkelsen går også inn på ungdommers karakterisering av jevnaldrende, samt statusvurderinger. I forbindelse med dette avdekker Lyng (2004) et typegalleri av ulike elevroller. Noen av dem, som machogutter og villkatter, kan fremtre som tydelig preget av protest-kulturer eller motkulturer, mens andre, som gulljenter, nerder og gromgutter, er mer i tråd med det en vil omtale som prokulturer. Ut fra Lyngs (2004) funn kan det se ut som at det ikke dreier seg om en enhetlig pro- eller protestkultur, men et mer nyansert bilde. Selv om det er få av elevgruppene som illustrerer motkultur, er disse ansett som de mest populære blant jevnaldrende (Lyng, 2004).

Det finnes altså to syn på ungdomskulturer ut fra i hvilken grad den er i konflikt med voksenkulturen og tidligere generasjoner. Teoretikere som Willis (1977), Coleman (1961a) og Jackson (2006) har vært sentrale i å kartlegge såkalte protestkulturer. Tilsynelatende er ikke protestkulturer like fremtredende i det norske samfunnet. Øia og Vestel (2014) peker tilbake på siste tydelige opprørskultur på rundt 60- og 70-tallet gjennom feminismen, seksuell frigjøring og politisk radikalitet. Mesteparten av dagens ungdomsforskning i Norge fokuserer på en snill ungdomsgruppe som i stor grad reflekterer verdier i tråd med prokulturer (Heggen & Øia, 2005; Krange & Øia, 2005; Strandbu & Øia, 2007; Øia & Fauske, 2010; Øia & Vestel, 2014; Øia, 2007; Øia, 1998). Studier av ungdommens holdninger og verdier er som (Coleman, 1961b) presiserte, viktige for å forstå hva som motiverer deres adferd.

2.4 Oppsummering av kapittelet

De ulike teoretiske begrepene presentert i de øvrige kapitlene, som habitus, erkjennelsesmessig feilslutning og pro- og protestkultur, vil danne den teoretisk rammen for analysen av statushierarkier blant norske ungdom. Diskusjonen rundt ungdommers verdier og

holdninger, oppslutningen av disse og hvordan de passer inn i samfunnets normer og krav vil være fokus i det første delen av kapittel 6. Her vil jeg hovedsakelig benytte meg av teorier knyttet til det en kan klassifisere som protestkulturer via Coleman, Willis og Jackson, samt teoretikere som har argumentert for ungdom mer i tråd med prokulturer, som Øia, Krange, Vestel og Strandbu for å drøfte hva slags ungdomsgruppe mine analyser av datamaterialet fra Ungdata 2014 peker mot.

I den siste delen av analysekapittelet vil jeg drøfte de to sosiologiske retningene, individualiseringstesen (via Beck, Giddens og Bauman) og reproduksjonstesens (via Bourdieu og Hansen) opp mot hverandre. Er det slik at statusvurderinger blant norsk ungdom er en refleksiv prosess fri fra tradisjonelle strukturelle bindinger som klasse, kjønn og geografisk bakgrunn, eller lar den seg fortsatt predikere etter de samme strukturene, som også var sentrale i det industrielle samfunnet?

Kapittel 3 Metode

I dette kapittelet vil datamaterialet bli presentert: Jeg vil også gjøre rede for anretning av datamaterialet, operasjonalisering og ulike statistiske metoder og vurderinger. Til slutt vil jeg vurdere datamaterialets representativitet, reliabilitet og validitet.

3.1 Data

Denne oppgaven er basert på et datamateriale fra Ungdata-undersøkelsen fra 2014. Dataene har blitt gjort tilgjengelige gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Ungdata er en nasjonal spørreundersøkelse som er gjennomført på lokalt nivå blant skoleelever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring (Frøyland, 2005). Formålet med undersøkelsen er å generere informasjon om ungdoms oppvekstvilkår i Norge basert på selvrapporterte data fra ungdom fra 13 til 19 år (Frøyland, 2005). Ungdataundersøkelsen er basert på et faglig samarbeid mellom Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), kommunesektorens organisasjon (KS) og syv regionale kompetansesentre innenfor rusfeltet (Ungdata, 2010). Undersøkelsen ble opprinnelig finansiert av Helsedirektoratet, Barne-, likestillings, og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, men fra 2015 har kostnadene blitt inkorporert i Statsbudsjettet (Frøyland, 2005, s. 8f).

Spørreskjemaet i Ungdata er delt inn i en obligatorisk grunnmodul, som er lik for alle kommuner, og deler med forhåndsdefinerte spørsmål som kommunen kan velge fra. I tillegg kan oppdragsgiver supplere med egenkomponerte spørsmål (Frøyland, 2005). Grunnmodulen omhandler spørsmål om ressurser rundt ungdom, fritid, skole, helse og trivsel, rus og spørsmål om risikoatferd. De valgfrie spørsmålene er ment for å utdype spørsmålene fra den obligatoriske delen og kommer i temabølker (Ungdata, 2010; Frøyland, 2005).

I et forsøk på å holde spørreskjemaet relevant for aktuell tematikk, og korrigere eventuelle utfordringer, revideres spørreskjemaet fast hvert tredje år. Den første vesentlige revisjonen av spørreskjemaet foregikk høsten 2013, før oppstart av undersøkelsen som er brukt i denne oppgaven (Frøyland, 2005, s. 11). Det er primært to mulige utfordringer som kan oppstå ved bruk av spørreundersøkelser. Den første utfordringen går ut på utvalgets nøyaktighet i å reflektere hele populasjonen. Den andre hvor godt spørsmålene måler det en ønsker å undersøke (Fowler, 2009, s. 12).

3.1.1 Utvalg

Utvalget i Ungdata fra 2014 er basert på elever på ungdomstrinnet og videregående skoler i kommunene som har deltatt i undersøkelsen. Denne studien analyserer data fra ungdomstrinnet. I vedlegg 1 ligger en oversikt over deltakende kommuner, med klassenivå, svarprosent, sentralitet og størrelse etc.

Hver gang en trekker et utvalg, risikerer en at det oppstår forskjeller mellom utvalget og populasjonen en ønsker å si noe om (Fowler, 2009, s. 12). I hvilken grad et utvalg er representativt for den aktuelle populasjonen er avhengig av utvelgingsrammen (*sampling frame*), størrelsen på utvalget, og metoden en bruker for å trekke utvalget (Fowler, 2009, s. 19). Ulikheten mellom populasjonen og utvalget kan være tilfeldig eller systematisk. Hvis utvalget er systematisk ulikt populasjonen, sier man at utvalget er skjevt (Fowler, 2009, s. 13f). Utvalget kan bli skjevt hvis ungdommer systematisk ikke har muligheten til å bli med i utvalget. Slike feil begrenses ved hjelp av sannsynlighetsutvalg hvor alle har en lik mulighet til å bli med i utvalget. Dersom de samme kommunene aldri deltar i undersøkelsen vil dette kunne introdusere en mulig systematisk feil, men ettersom datamaterialet brukt her er fra ett år, og fordelingen av kommunene er relativt spredt i Norge etter beliggenhet, størrelse og sentralitet, anser jeg denne risikoen for å være relativt liten.

En måte å redusere utvelgingsfeilen på er ved å gjøre en serie med utvalg (Fowler, 2009, s. 13f). Ettersom antall kommuner og hvilke kommuner som er med i undersøkelsen varierer fra år til år, kan landsrepresentativheten i det årlige datagrunnlaget variere (Bakken, 2015, s. 6). Ut fra dette kunne det vært hensiktsmessig å slå sammen datamateriale fra flere undersøkelser. Jeg har ikke gjort dette ettersom spørsmålsendringer i 2013 har ført til at grunnmodulen i de tidligere undersøkelsene ikke stemmer overens med grunnmodulen til undersøkelsen i 2014.

Ettersom Ungdata omhandler sensitiv data med ungdom, ligger de laveste tilgjengelige dataene på kommunenivå. Dette gjør at en ikke har grunnlag for å konkludere noe om variasjoner innad i kommunen eller de ulike skolene. Videre er dataene slik at en har målt kommune ut fra hvor skolen ligger, ikke hvor eleven bor. Slik dagens skole er organisert ligger ungdomsskolen på kommunenivå og videregående skole på fylkesnivå. Ettersom det ikke er en tilgjengelig variabel som siler ut de som bor i samme kommune som skolen, er det vanskelig å bruke dataene fra videregående skole sammen med dataene fra den aktuelle

kommunen. Når en ser på fordelingen av kommuner i henhold til ungdomsskoler og videregående skoler, ser en at hovedvekten av datamaterialet fordeles over ungdomsskoletrinnet (70,1%). Lokale kontekster målt gjennom kommuner ble bare redusert med to kommuner, fra 82 til 80, ved å utelate elever fra videregående skole. Ettersom jeg ønsket et så homogent som mulig område i utvalget, valgte jeg å bare bruke elever fra ungdomsskolen i videre analyser.

3.1.2 Gjennomføringen av undersøkelsen

Ungdata gjennomføres årlig. Tilbudet er gratis for kommunene som velger å delta. Kommunene er selv ansvarlige for å gjennomføre spørreundersøkelsen etter veiledning fra de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (Ungdata, 2010; Frøyland, 2005). Ungdata følger et relativt likt mønster hvert år for å sikre en standardisering av spørsmålene. Dette har blitt en vanlig praksis for å måle subjektive fenomener i spørreundersøkelser (Fowler, 2009, s. 5). Dermed blir det mulig å sammenligne resultater mellom kommuner, samt se på utvikling over tid på nasjonalt nivå (Ungdata, 2010; Frøyland, 2005).

Tidligere var det vanlig å gjennomføre akademiske og offentlige spørreundersøkelser på stedet. Men med moderne teknologi har det blitt lettere og mindre kostbart å gjennomføre en spørreundersøkelse over nettet eller telefonen (Fowler, 2009, s. 6). I Ungdata gjennomføres utfyllingen av spørreskjemaet elektronisk i skoletiden. Undersøkelsestiden estimeres til ca. én skoletime (Frøyland, 2005, s. 10). I og med at Ungdata-undersøkelsen er anonym, innhentes det ikke et skriftlig samtykke fra foresatte om deltakelse, men foreldre har mulighet til å reservere sine barn mot å delta i undersøkelsen (Frøyland, 2005, s. 10).

3.2 Operasjonalisering

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har valgt å utarbeide variablene for å belyse min problemstilling om hvordan statushierarkiet varierer blant ungdom i Norge og mine to forskningsspørsmål.

3.2.1 Avhengige variabler (AV)

Jeg ønsket å undersøke hvordan oppfatningen av hva som gir status i ungdomsmiljøet varierer, og om de tradisjonelle variablene er nyttige i å predikere hva som er viktig for status i ungdomsmiljøet. Hva som gir status i ungdomsmiljøet ble utviklet fra spørsmålene på side

11 i grunnmodulen av Ungdata-undersøkelsen fra 2014. Selve formuleringen av spørsmålene er gjengitt i tabell 3.1.

Tabell 3.1 Beskrivende statistikk for statusvariablene

	N	Lavest verdi	Høyest verdi	Gjennomsnitt	Standardavvik
Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø?					
Å være god på skolen	30108	1	5	3,53	,80
Å være flink i idrett	30096	1	5	3,78	,85
Å ha et bra utseende	30006	1	5	3,87	,89
Å være til å stole på	30070	1	5	4,48	,73
Å drikke seg full	29892	1	5	2,16	1,20
Å røyke hasj	29796	1	5	1,69	1,03
Å ha moteriktige klær	29911	1	5	3,51	,92
Å få mange «likes» på sosiale medier	29919	1	5	3,43	,95
Svar på alle spørsmålene (N)	29045				

Svaralternativene var formulert med fem verdier: øker statusen mye (1), øker statusen litt (2), har ingen betydning (3), minker statusen litt (4) og minker statusen mye (5). For å unngå doble negasjoner i regresjonsanalysen, samt å gjøre det lettere å tyde resultatene, valgte jeg å snu variablene slik at 1 ble omkodet til minker mye og 5 ble til øker mye. I tabell 3.1 ser en at det innad i de avhengige variablene er et spenn fra 30108 til 29796. 29045 respondenter har svart på alle spørsmålene som utgjør de avhengige variablene. Dette innebærer et tap på ca. 1000 respondenter, noe jeg anser som et akseptabelt nivå.

Jeg valgte å gjennomføre en eksplorerende divergent faktoranalyse i håp om å avdekke dimensjoner eller faktorer som kan antas generere eller ligge bak elevenes svar på statusvariablene i tabell 3.1. I faktoranalysen valgte jeg uttrekkingsteknikken prinsipale komponenter uten rotasjon. Faktoranalysen viste at elevenes svar på statusvariablene i tabell 3.1 syntes å reflektere to faktorer med egenverdier på, 2,77 og 2,02 før den flater ut på 0,86 og lavere. Etter første faktoranalyse valgte jeg å utelukke spørsmålet om å være til å stole på, da det fikk lave ladninger på begge faktorer. Tidligere forskning rundt liknende verdier og holdninger har også avdekket at dette er relativt utbredt i det norske samfunn og at det er lite variasjon i slike verdier (Skarpenes & Sakslind, 2010; Sakslind & Skarpenes, 2014). Som en ser i tabell 3.2 hadde spørsmålene om utseende, moteriktige klær og mange «likes» på sosiale medier (status 6, 8 og 11) faktorladninger over 0,7 i den første faktoren; de korrelerer bra innbyrdes. Basert på dette funnet valgte jeg å slå disse variablene sammen til indeksen, beregnet som gjennomsnittet av de tre spørsmålene, jeg videre referer til som «Fremstilling».

Den andre faktoren (tabell 3.2) har relativt høye ladninger på spørsmålene om å røyke hasj, å drikke seg full, og (med motsatt fortegn) å være god på skolen og å være flink i idrett (Status 4, 3, samt 1 og 5). Ut fra fortegnet på faktorladningene, samt teori, gir det mening å studere disse hver for seg. Jeg konstruerer en indeks som består av gjennomsnittet av spørsmålene om å røyke hasj og å drikke seg full. De siste to variablene kunne vært slått sammen til en indeks om prestasjon, men ettersom jeg hadde ulike forventninger til hvordan de vil påvirke status, anser jeg det som av større substansiell og teoretisk interesse å studere de hver for seg.

Tabell 3.2 Korrelasjonsmatrise fra faktoranalysen

	Faktor	
	1	2
Status1: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å være god på skolen	,188	,686
Status5: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å være flink i idrett	,536	,588
Status6: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å ha et bra utseende	,795	,273
Status7: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å være til å stole på	-,276	,409
Status3: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å drikke seg full	,523	-,665
Status4: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å røyke hasj	,404	-,714
Status8: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å ha moteriktige klær	,810	,084
Status11: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Å få mange «likes» på sosiale medier	,806	,025

Markerte variabler har en faktorladning på over 0.6.

Tabell 3.3 viser de fem avhengige variablene som jeg studerer. To er indekser (fremstilling og rus) og tre er enkle mål basert på enkeltspørsmål. Sammenlignet med tabell 3.1 ser en altså i tabell 3.3 at sammenslåingen av variabelen har endret noe på fordelingen av variablene. Av variablene i tabell 3.3 er det bare det å være til å stole på som gjennomsnittlig ligger på at det direkte øker status. Hvis en runder opp har også det å være flink i idrett, fremstilling og å være god på skolen en positiv innvirkning på status. Ut fra tabell 3.3 er det som gir status i ungdomsmiljøet: 1. Å være til å stole på, med et gjennomsnitt på 4,48, som er rapportert til å øke status litt/mye. 2. Å være flink i idrett med et gjennomsnitt på 3,78, 3. Fremstilling, som består av å ha et bra utseende, å ha moteriktige klær og å få mange «likes» på sosiale medier med et gjennomsnitt på 3,60, 4. Å være god på skolen med et gjennomsnitt på 3,58. Standardavvikene til å være flink i idrett, indeksen over fremstilling og det å være god i skolen indikerer at det er en liten svingning i variablene. De typiske avstanden rundt det gjennomsnittlige svaret ligger på mellom 0,72 og 0,78 prosentpoeng. Dette innebærer en liten spredning i svarene, og at de fleste respondentene har svart mellom 2-4, altså minker status litt, har ingen betydning og øker status litt.

Tabell 3.3 Beskrivende statistikk for avhengige variabler: hva som gir status i ungdomsmiljøet

	N	Lavest verdi	Høyest verdi	Gjennomsnitt	Standardavvik
Å være til å stole på	30070	1	5	4,48	,73
Å være flink i idrett	30096	1	5	3,78	,89
Å være god på skolen	30108	1	5	3,58	,80
Indeks over Fremstilling	29609	1	5	3,60	,79
Indeks over Rus	29693	1	5	1,92	1,03
Svar på alle spørsmålene (N)	29045				

Indeksen over rus ser ut til å være den eneste som direkte trekker ned status, med et gjennomsnitt på 1,92. Dette tilsvarer i grenseland mellom minker status mye og minker status litt. Hvis en derimot ser på standardavviket på 1,03 ser en at den typiske avstanden rundt det gjennomsnittlige svaret varierer med ca. 1 prosentpoeng, som er noe høyere enn de andre variablene. Det innebærer likevel at det hovedsakelig er en konsensus om at rusadferd, målt via å røyke hasj og å drikke seg full, minker statusen i ungdomsmiljøet.

Jeg valgte undersøke intern konsistens (også kalte reliabilitet) mellom variablene som inngår i de to indeksene fremstilling og rus. Cronbachs alfa kan variere mellom 0 og 1 (Christophersen, 2012, s. 161). Størrelsen på Cronbachs alfa er avhengig av styrken på korrelasjonen mellom variablene, og antall variabler i indeksen. Det er delte meninger om hva tallet skal ligge på, alt fra 0,6 til 0,7 (Skog, 2004, s. 97). Indeksen om Fremstilling kom på 0,82, mens indeksen om Rus kom på 0,81. Begge indeksene skåret høyt på Cronbachs alfa, og er godt over nivået på 0.6 av hva som anses som akseptabelt. Indeksen Fremstilling består av 3 variabler. Indeksen om Rus ser ut til å være såpass høyt korrelert at den skårer nesten like høyt som fremstilling til tross for å kun bestå av to variabler. Jeg anser derfor begge mine indekser som tilfredsstillende operasjonalisert (Christophersen, 2012).

3.2.2 Uavhengige variabler og kontrollvariabler (UV)

Mine forklarende variabler består av det en ofte betegner som klassiske sosiologiske variabler (Birkelund, 2000; Krangle & Øia, 2005). I denne oppgaven ønsket jeg å studere hva som gir status i ungdomskulturen i lys av klassiske variabler som kjønn, klasse/sosioøkonomisk bakgrunn og kjennetegn ved kommunen de bor i. Som en kontrollvariabel vil jeg også inkludere klassesjenn. Jeg startet med å lage dummy-variabler av mine aktuelle forklarende variabler som var kategoriske: kjønn, foreldrenes utdanning, om en har eget soverom og klassesjenn. På denne måten ville jeg enklere kunne bruke dem i en regresjonsanalyse.

Tabell 3.4 Beskrivende statistikk for forklarende variabler

	N	Lavest verdi	Høyest verdi	Gjennomsnitt	Standardavvik
Kjønn målt med jente	30971	0	1	,49	,50
Far høyere utdanning	31339	0	1	,60	,49
Mor høyere utdanning	31339	0	1	,65	,48
Ikke eget soverom	30712	0	1	,05	,21
Antall bøker i hjemmet	30403	1	6	3,78	1,09
Prosentandel foreldre med høyere utd. i kommunen	31339	0	80	62,11	15,18
Kommunestørrelse (SSB standard)	30871	1	6	4,56	1,44
Kommunens sentralitet	31339	1	4	3,47	,93
9. klassesetrinn	31339	0	1	,33	,47
10.klassesetrinn	31339	0	1	,31	,46
Valide verdier på alle målene (N)	29240				

3.2.2.1 Kjønn

Det opprinnelige spørsmålet om kjønn finnes på side 4 av 36 i grunnmodulen av spørreskjemaet. Kjønnsvariabelen var opprinnelig kodet 1 for gutt og 2 for jente. Jeg valgte å definere kjønn som en dikotom dummy-variabel med verdien 1 for jente og 0 for gutt. I tabell 3.4 ser en at 49 prosent er jenter, noe som innebærer en relativt jevn fordeling av kjønn.

3.2.2.2 Sosioøkonomisk bakgrunn

Sosioøkonomisk bakgrunn hos barn og unge kan gjøres på ulike måter (Frøyland, 2005, s. 23). Det er flere spørsmål i Ungdata som reflekterer sosioøkonomisk bakgrunn. I denne undersøkelsen valgte jeg å operasjonalisere sosioøkonomisk bakgrunn ut fra spørsmål om foreldrenes utdanning, antall bøker i hjemmet og hvorvidt ungdommene har sitt eget soverom.

Foreldrenes utdanning blir ofte brukt for å estimere sosioøkonomisk bakgrunn eller klasse (Lareau, 2002; C.W Beck, 2012; Atkinson, 2010; Flemmen, 2011, s. 247). Dette er et mål som har blitt mer og mer vanlig og er i tråd med argumentasjonen om at klasse må omdefineres for å passe inn i dagens samfunn (Furlong & Cartmel, 2006) Spørsmålet om foreldrenes utdanning kom på side 4 i grunnmodulen og ber ungdommene markere om mor og/eller far har utdanning på universitet eller høyskole. Jeg utarbeidet en dummy-variabel for mor og en for far. Foreldre som rapporteres å ha utdanning fra høyskole eller universitet omkodes til 1: høyere utdanning og 0: annet. Manglende informasjon blir dermed ikke tatt med. Ut fra tabell 3.4 kan en se at rapporterte fedre med høyere utdanning ligger på 60 prosent, mens mødre med høyere utdanning ligger på 65 prosent. Foreldre med rapportert

høyere utdanning er altså noe overrepresentert. Variabelen har noen utfordringer tilknyttet seg. For det første er det bare to verdier. Informasjonsmengden er dermed noe begrenset og en får ikke like godt frem nyansene. Den andre utfordringen er at ungdommene bare hadde to svaralternativer, ja eller nei, til om de hadde utdanning fra høyskole eller universitet. Ettersom undersøkelsen ikke har inkludert et alternativ til å svare at en ikke vet, tvinges potensielt enkelte ungdommer til å ta stilling til spørsmålet til tross for at de ikke vet hva slags utdanning foreldrene har, og hvor de har gjennomført den (Elstad, 2010, s. 20).

Et anerkjent og mye brukt mål for sosioøkonomisk bakgrunn er å kalkulere den etter et estimat av antall bøker i hjemmet (Bakken, 2004). Antall bøker kan også brukes for å beregne kulturell kapital (Bourdieu, 1995). Spørsmålet om antall bøker blir stilt på side 9 i grunnmodulen, og har følgende 6 verdier: 1. Ingen bøker, 2. Mindre enn 20 bøker, 3. 20 til 100 bøker, 4. 100 til 500 bøker, 5. 500 til 1000 bøker og 6. Mer enn 1000 bøker. Denne variabelen er følsom ettersom det er opp til ungdommens evne til å estimere. For å gjøre estimeringen mer nøyaktig har en inkludert informasjon i spørsmålet om hvor mange bøker som utgjør en meter. Med de teknologiske utviklingene er variabelen muligens ikke like nøyaktig ettersom bøker på nett har blitt såpass vanlig. Som en ser i tabell 3.4 ligger gjennomsnittet på 3,78, altså ca. mellom 20 til 500 bøker, med en draging mot 500 bøker.

Den siste variabelen jeg bruker for å estimere ungdommers sosioøkonomiske bakgrunn finner en på side 5 i grunnmodulen. Spørsmålet går ut på hvorvidt ungdommen har et eget soverom eller ikke. Variabelen har to verdier: 1. ja eller 2. nei. Jeg valgte å omkode dette til en dummy-variabel slik at å ikke ha eget soverom ble 1 og å ha eget soverom ble 0. Ut fra tabell 3.4 ser en at det bare er et fåtall, knapt 5 prosent, av ungdommene som ikke har sitt eget rom.

3.2.2.3 Prosentandel foreldre med høyere utdanning i kommunen

I tillegg til foreldrenes utdanning kan det være interessant å undersøke om det har noe å si hvor mange foreldre i en kommune som har høyere utdanning. Bourdieu (1996, s. 157) mente at dersom mange på samme område har en viss mengde kapital, kan dette påvirke felleskapitalen. På samme måte som en samling av mange med god kapital på et sted vil kunne være en ressurs for individet, vil en samling av mange med lite kapital kunne føre til at ressursmangelen i området forsterkes. Dette er en alternativ måte å undersøke om venners foreldre, og andre avgjørende voksne, kan prege oppfattelsen av hva som gir status i ungdomsmiljøet. Dette gjøres ved å regne ut den gjennomsnittlige utdannelsen til far og mor

og deretter kombinere disse til en variabel for prosentandel foreldre med høyere utdanning i kommunen. Fordelingen er fremstilt i tabell 3.4. Andel fedre med høyere utdanning i kommunen lå mellom 0,27 til 0,79. For mødre var dette noe høyere, fra 0,44 til 0,80. Kombinert blir prosentandel foreldre med høyere utdanning i kommunen mellom 0,44 til 0,80. Ved videre analyser ser det ut til å være en korrelasjon mellom kommunestørrelse og prosentandel foreldre med høyere utdanning. Korrelasjon mellom forklarende variabler omtales som multikollinearitet. Dersom denne er stor, kan estimatene bli upresise og signifikansverdiene høye. Det kan også bli vanskelig å skille variablenes effekter fra hverandre (Eikemo & Clausen, 2012, s. 157). Korrelasjonstesten gav en Pearsons r på 0,7. I følge Eikemo og Clausen (2012, s. 158) ligger dette under det kritiske nivået på 0,8. Jeg velger derfor å inkludere det i analysene.

3.2.2.4 Kommuner

Ungdata-undersøkelsen er lokalt forankret. Kommunene som deltar i Ungdata identifiseres gjennom hvert sitt firesifrede kommune-nummer. Vedlegg 1 viser en oversikt over hvilke kommuner som deltok i Ungdata-undersøkelsen fra 2014. Ettersom grunnmodulen er lik for alle som gjennomfører undersøkelsen det året, er det mulig å se på variasjonen mellom kommunene (Bakken, 2015). Datafilen inneholder også utdypende informasjon om hver kommune, som kommunestørrelse og sentralitet basert på Statistisk sentralbyrå (SSB) sine standarder for kommuneklassifisering. Omtalte variabler om kommunen er ikke selvrapportert da de er basert på opplysninger fra den tekniske løsningen som brukes for å besvare undersøkelsen (Frøyland, 2005, s. 14f). Dette medfølger at problematikken om feilrapportering og useriøse besvarelser ikke er aktuell i disse variablene. 80 kommuner er representert i materialet når en forholder seg til ungdomsskolen.

Sammenlignet med SSBs standard for inndeling i landsdeler ser en at Ungdata er relativt representativt for Norge som helhet (Ungdata, 2015b, s. 2). Kommunestørrelse er beregnet etter antall innbyggere (Frøyland, 2005, s. 16) og deles inn i seks verdier, hvorav 1 er under 2000 innbyggere og 6 er 50 000 eller flere. Formuleringen av verdiene er gjenspeilet i tabell 3.4. Her kan en se at store kommuner, med 20 000 og opp innbyggere, er noe overrepresentert. Gjennomsnittet ligger på 4,56, som tilsvarer mellom 10 000 til 19 999 innbyggere. Dette stemmer med tidligere år i Ungdata hvor små kommuner har vært noe underrepresentert, mens mellomstore kommuner har vært noe overrepresentert (Ungdata, 2015b, s. 2). Ettersom små kommuner utgjør en liten del av populasjonen, vil skjevhetene

trolig ikke påvirke de nasjonale tallene i nevneverdig grad, og det vil være et godt grunnlag for å generalisere funnene (Ungdata, 2015b, s. 2). En kan derimot møte på problemer dersom en ønsker at dataene skal illustrere noe av forskjellene mellom kommunene.

Kommunens sentralitet er også basert på SSB sine standarder for kommuneklassifisering (Frøyland, 2005, s. 16). SSBs kriterium for sentralitet innebærer kommunens egen størrelse, og om den ligger i nærheten av andre store befolkede områder (Ungdata, 2015b, s. 3). Variabelen har fire verdier, fra 1, minst sentrale kommuner, til 4, sentrale kommuner. I tabell 3.4 ser en at mindre sentrale kommuner er noe underrepresentert og motsatt med mer sentrale kommuner. Gjennomsnittsverdien på variabelen er som en ser i tabell 3.4, 3,47, som innebærer en stor grad av sentralitet. Dette stemmer godt med tidligere Ungdata-undersøkelser. Blant annet henger dette sammen med at få av Norges minst sentrale kommuner, i Finnmark, har deltatt på undersøkelsen (Ungdata, 2015b, s. 4). Ettersom sentralitet tar hensyn til kommunens størrelse vil trolig de to variablene korrelere ganske høyt, Pearsons korrelasjonstest viser en korrelasjon på 0,64. Ut fra dette velger jeg å bruke dem begge i videre analyser.

3.2.2.5 Klassetrinn.

Klassetrinn ble belyst gjennom spørsmålet, på side 4 av 36 i grunnmodulen, om hvilken klasse ungdommene går i. Ettersom undersøkelsen gjennomføres enten vår eller høst, kan det være en liten aldersdifferanse mellom ungdom på samme klassetrinn (Frøyland, 2005, s. 17). Klassetrinn operasjonaliseres som to dummy-variabler, en med niendeklasse og en med tiendeklasse. Klassetrinn 8 brukes dermed som referansegruppe. I tabell 3.4 kan en se på fordelingen av 9. Klassetrinn og 10. Klassetrinn at 33 prosent går i niende, mens 31 prosent går i tiende. Ut fra dette må 36 prosent gå i åttende. Respondentene er dermed relativt jevn fordelt over klassetrinnene, men er 8. trinn er noe overrepresentert.

Spørsmålet omkring hvilket klassetrinn ungdommen befinner seg på har tidligere vært noe preget av useriøs besvarelse. I et forsøk på å redusere dette har ungdommene fra og med undersøkelsen i 2014 bare blitt presentert med svaralternativer som er relevant for deres skolenivå (Frøyland, 2005, d. 19). Generelt er det kommunen som velger hvilke klassetrinn som skal gjennomføre undersøkelsen. Normen er likevel at alle trinn på ungdomsskolen deltar (Frøyland, 2005, s. 10). I mindre kommuner kan informasjonen om klassetrinn derimot utgå som et resultat av anonymitetshensynet (Frøyland, 2005, s. 14; Bakken, 2015, s. 7).

3.3 Statistiske metoder

For analysene av datamaterialet har jeg benyttet SPSS Statistics 23.0. I denne oppgaven har jeg brukt en rekke statistiske metoder jeg kort vil gjøre rede for her.

3.3.1 Faktoranalyse

Faktoranalyse kan benyttes for å avdekke underliggende mønstre eller strukturer i et sett med observerte variabler. Faktoranalysen leter etter mønstre i variablene ut fra korrelasjonsstrukturen, altså ved å avdekke klynger av variabler som korrelerer høyt innbyrdes, og lavt med andre variabler (Bjerkan, 2012, s. 253). Dersom det er tendenser til at ungdommene svarer liknende på flere variabler, kan dette skyldes en underliggende, holdning, dimensjon eller adferd. En tester altså i hvilken grad responsen på variablene er influert av det samme underliggende fenomenet, som en måte å oppnå status på. Eksplorativ faktoranalyse benyttes ofte ved konstruksjonen av indekser, hvor flere variabler slås sammen til et felles mål (Heggen & Øia, 2005, s. 34). På denne måten kan en forenkle et relativt stort sett med variabler, til et mindre antall faktorer (Bjerkan, 2012, s. 253). Faktoranalysen blir også en sikring for at variablene i indeksen beskriver det samme underliggende fenomenet, og gir oss en indikasjon på at indikatorene på et begrep eller fenomen har blitt operasjonalisert tilstrekkelig (Christophersen, 2012, s. 153; Heggen & Øia, 2005, s. 34). Det statistiske målet Cronbachs alfa benyttes ofte etter en faktoranalyse, og utarbeiding av indekser, for å måle den interne konsistensen, eller gjennomsnittlige samvariasjonen mellom variablene, til begrepet eller fenomenet en ønsker å belyse (Heggen & Øia, 2005, s. 34).

3.3.2 Multipl lineær regresjonsanalyse

I denne oppgaven har jeg brukt multipl lineære regresjoner for å avdekke variasjon i de ulike måtene å oppnå status på. En multipl, eller multivariat, regresjonsmodell knytter en avhengig variabel til et sett med forklarende variabler (Midtbø, 2007, s. 97). Dersom en har mer enn tre variabler, gir multipl lineær regresjon et mer oversiktlig resultat enn vanlige krysstabeller (Heggen & Øia, 2005, s. 35). I en regresjonsanalyse er den avhengige variabelen som oftest kontinuerlig, mens de forklarende variablene kan både være kategoriske og kontinuerlige. I denne oppgaven er de avhengige variablene kategoriske, men ettersom den har fem verdier er det likevel mulig å bruke en regresjon (Skog, 2004, s. 215).

Lineære regresjoner modellerer den avhengige variabelen som en rettlinjet funksjon av en eller flere forklarende variabler, og forutsetter sådan at sammenhengen mellom AV og UV er lineær (Skog, 2004; Heggen & Øia, 2005, s. 35). En regresjonsanalyse kan ikke avgjøre om den forklarende variabelen fører til endringer i den avhengige, men den kan vise sannsynligheten for dette (Gorard, 2003, s. 48). En fordel med slike analyser er at det ikke bare gir en indikasjon på om en forklarende variabel har effekt på den avhengige, men også hvordan denne effekten er i forhold til andre inkluderte forklarende variabler (Midtbø, 2007, s. 97). Ved at flere forklarende variabler er inkludert i samme modell kan en også estimere samspillseffekten, altså om den uavhengige variabelen varierer med verdien på en annen variabel (Skog, 2004, s. 303). En multippel regresjonsmodell tillater en å studere effekten av hver enkelt variabel, samt den samlede påvirkningen av grupper av variabler. Dette kan være en fordel dersom en forklaringsvariabel anses som medlem i en større gruppe variabler (Midtbø, 2007, s. 97). I denne oppgaven er det nyttig ettersom jeg ønsker å belyse ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn ut fra foreldres utdanning, antall bøker i hjemmet og om de har et eget soverom.

Ved å introdusere uavhengige variabler suksessivt i regresjonen kan en trekke slutninger om forholdet mellom disse variablene, samt deres betydning for observerte forskjeller i statushierarkiet i ungdomskulturen (Skog, 2004). Ettersom mine sentrale variabler er de klassiske foreklarende variablene, inkluderes de gruppevis, for deretter å kontrollere for klassetrinn.

3.3.3 Vurdering om nødvendigheten av flernivåanalyser

Flernivåanalyser benyttes for å analysere hierarkiske data. Hierarkiske data innebærer at observasjonene kan studeres ut fra ulike nivå, som individ og kommunenivå (Raudenbush & Bryk, 1986; Gorard, 2003, s. 53). Fordelene ved å bruke en flernivåanalyse kontra en vanlig regresjon er at en kan analysere effekten av både individuelle og kontekstuelle faktorer (Strabac, 2012, s. 206).

For å undersøke om det ville være av interesse å gjennomføre flernivåanalyser, testet jeg først om det var variasjon mellom kommunene i mine fire avhengige variabler. Dette gjøres ved å kjøre en såkalt tom eller ubetinget modell (*empty model/intercept model*), som kun deler opp variansstatistikken mellom og innenfor de 80 kommunene (nivå-2). I denne modellen varierer gjennomsnittet på den avhengige variabelen mellom kommunene uten noen forklarende

variabler (Ringdal, 1992, s. 238; Snijder & Bosker, 1999, s. 46; Strabac 2007, s. 209ff). Som vist i tabell 3.5 kom variansen til nivå-2-restleddet på 0,01 på status av å være god på skolen, flink i idrett og som følge av fremstilling. Den høyeste variansen fantes mellom kommuner i status som følge av rusadferd, med en varians på 0,04 på kommunenivå og 1,019 på individnivå.

Tabell 3.5 Andel av varians mellom kommuner i de fire avhengige variablene

Avhengig variabel	Varianskomponenter	
	Nivå-1: ungdommen Var(e)	Nivå-2: Kommune Var(u ₀)
Status av å gjøre det bra på skolen	0,63	0,01
Status av å være flink i idrett	0,71	0,01
Status som følge av fremstilling	0,60	0,01
Status som følge av rusadferd	1,02	0,04

Ved hjelp av varianskomponentene kunne jeg regne meg frem til andelen av variansstatistikk som er mellom kommunene, variansdelingskoeffisient (VPC). Variansdelingkoeffisienten brukes for å estimere hvor mye av variansen som kan forklares med flernivåanalyser, samt å evaluere om variasjonen på nivå-2 er verdt å ta hensyn til (Christophersen, 2012, s. 165ff; Hox, 2010, s. 15ff; Strabac 2007, s. 209ff). I tilfeller der VPC viser ikke-neglisjerbare variasjoner, vil bruk av flernivåanalyser være viktig for å ikke gå glipp av kontekstuelle faktorer og få underestimerte standardfeil (Bickel, 2007, s. 53; Goldstein, 1997; Hox, 2010; Strabac 2007, s. 209ff). Dersom VPC er lav, kan en vurdere å heller fortsette med enkle regresjoner (Christophersen, 2012, s. 165ff; Ringdal, 1992, s. 238).

$$VPC = \frac{\text{Var}(u_0)}{\text{Var}(e) + \text{Var}(u_0)} \quad VPC = \frac{0,04}{1,02 + 0,04} \quad VPC = \frac{0,04}{1,06} \quad VPC = 0,0377$$

Ved å dele variansen på nivå-2 (Var(u₀)) på den totale variansen, altså summen av varians på nivå-1 (Var(e)) og variansen på nivå-2, endte jeg for rus opp med en variansdelingkoeffisient på 0,0377. Ved å gange denne med 100 kom jeg frem til at 3,77 prosent av den totale variansen er mellom kommuner, og dermed er 96,23 prosent av den samlede variansen mellom elevene innenfor kommunene.

Ringdal (2013) poengterer at det kan være vanskelig å sette en konkret grense for når en burde bruke flernivåanalyser i videre modeller. Likevel foreslår han at data av hierarkisk struktur ikke bør ignoreres dersom en ha en VPC på 0,05 eller mer. Dette støttes også av

Christophersen (2012, s. 167). Ut fra dette velger jeg, som Ringdal (2013) foreslår, å fortsette analysene med enkle regresjoner.

3.3.4 Statistisk usikkerhet

Signifikanstester benyttes for å sikre at eventuelle sammenhenger i datamaterialet ikke skyldes tilfeldigheter (Heggen & Øia, 2005, s. 34). Signifikanstester tar utgangspunkt i en nullhypotese, altså et fravær av sammenheng. Nullhypotesen er basert på Poppers falsifiseringsprinsipp, som går ut på at en aldri kan konkludere med at en hypotese er korrekt, bare at den er feilaktig. Ved å forkaste nullhypotesen vil en styrke den alternative hypotesen, at det finnes en sammenheng (Ringdal, 2014, s. 267).

Det er primært to potensielle feil en kan begå med tanke på signifikanstesting. Den første, og mest alvorlige, feilen er en såkalt type I-feil. En type I-feil innebærer at en finner sammenhenger i utvalget som ikke finnes i populasjonen, og feilaktig forkaster en korrekt nullhypotese (Ringdal, 2014, s. 268). Den andre potensielle feilen en kan begå, såkalt type II-feil, er å unnlate å forkaste en feilaktig nullhypotese, altså at en ikke finner sammenheng i utvalget som vi vet er i populasjonen (Ringdal, 2014, s. 340).

Signifikansnivået bestemmer den maksimale sannsynligheten for å begå en type I-feil, og dermed trekke en feilaktig konklusjon (Ringdal, 2014, s. 268). Det er derfor viktig å velge et signifikansnivå som er lite nok til å unngå type I-feil. Samtidig må det være stor nok til at en ikke begår en type II-feil (Ringdal, 2014, s. 268). I mine regresjonsanalyser har jeg valgt å markere signifikansnivået med stjerner, det vil si * for $p < 0,05$, ** for $p < 0,01$ og *** for $p < 0,001$. Ved * er det altså 5 prosent sannsynlighet for at utfallet skyldes tilfeldigheter, mens det ved ** er 1 prosent, og ved *** er 0,1 prosent.

Det er flere ting som påvirker muligheten for å avdekke empiriske sammenhenger ved regresjonsmodeller. Hovedsakelig er det vanlig å trekke frem styrken på sammenhengen, forklart varians og utvalgsstørrelse. Dersom utvalgsstørrelsen er for liten, vil det kunne skape problemer med å oppdage relevante sammenhenger, spesielt hvis de er svake (Skog, 2003). I store utvalg kan selv små sammenhenger bli signifikante (Ringdal, 2014, s. 340).

3.4 Representativitet

Når en ønsker å generalisere funn fra et utvalg til en hel populasjon, er det naturlig å vurdere datamaterialets representativitet. Dette kan blant annet gjøres ved å analysere frafallet (Ringdal, 2014, s. 477).

Etter en vurdering av ulike års Ungdata, og medfølgende datamateriale, falt valget på Ungdata-undersøkelsen fra 2014. Det er flere årsaker til dette. For det første var det den nyeste undersøkelsen som var tilgjengelig fra NSD. Etersom det har skjedd flere teknologiske og samfunnsmessige endringer i senere tid, anses det som viktig at undersøkelsen er av nyere tid. En annen sentral årsak var at en under revideringen av spørreskjemaet i 2013 la til noen nye spørsmål. Av spesiell interesse ble et spørsmål om sosiale medier lagt til, samt informasjon om ungdommens etnisitet (Frøyland, 2005, s. 29). Variabelen om etnisitet viste seg å ikke være tilgjengelig likevel på grunn av anonymitetshensyn. Etersom Ungdata-undersøkelsen fra 2014 fulgte etter revideringen, innebærer dette at det er noe utfordrende å sammenligne resultater fra denne undersøkelsen med tidligere funn. Etersom sosiale medier har fått en økende rolle i ungdommers sosiale liv (Haugseth, 2013), og det er et vesentlig poeng at utvalget minner mest mulig om dagens populasjon, anser jeg det som såpass viktig å ha oppdatert informasjon, at fordelene utligner ulempene ved bruk av undersøkelsen fra 2014.

Etersom Ungdata har standardisert spørsmålene i grunnmodulen, sikrer man en viss grad av reliabilitet. Dette gir et godt grunnlag for å kunne gjøre statistiske analyser (Fowler, 2009, s. 3). I Ungdata er prosedyrene benyttet regelstyrt, noe som stort sett gir pålitelige resultater og god reliabilitet. Til tross for at utvalget av kommuner varierer fra år til år, er konklusjonen fra tidligere Ungdata-undersøkelser at materialet har en god representativitet for nasjonalt nivå (Frøyland, 2005, s. 9f). Ungdomsforskning har tidligere vært problematisk (Elstad, 2010), Spesielt har det vært noe problematikk knyttet til useriøse besvarelser, misforståtte spørsmål og slurvete utfylling av spørreskjemaene (Elstad, 2010, s. 7). Videre vil jeg adressere noen spørsmål rundt Ungdatas representativitet, reliabilitet og validitet.

3.4.1 Svarprosent og omfang

Reliabiliteten på estimeringene fra et utvalg blir til et visst punkt sikrere med størrelse på utvalget (Fowler, 2009, s. 38). Antall ungdom som deltok på Ungdata-undersøkelsen i 2014

var 45889. Av disse var det 31 339 på ungdomstrinnet, altså ungdom i alder mellom 13 til 16 år. Dette er et stort utvalg, og vil derfor gi en relativt god reliabilitet.

En potensiell utfordring kan være at mange ikke svarer på undersøkelsen. Ungdataundersøkelsen er basert på frivillig deltakelse. Noen ungdommer velger å reservere seg mot å delta, mens andre var borte da undersøkelsen ble gjennomført på skolen, med bakgrunn i for eksempel skulking eller sykdom. Dette kan gjøre det vanskelig å vite hvor representative dataene er. En rapport fra Bakken (2015, s. 7) anslår den viktigste grunnen til at ungdom ikke har deltatt, at de ikke har hatt muligheten til å være med.

Svarprosenten blir også influert av hvor godt undersøkelsen har blitt organisert i kommunen og på skolene. Usikkerheten rundt resultatene vil derfor statistisk sett være større på kommunenivå, enn nasjonalt, spesielt hvis det er snakk om små kommuner (Bakken, 2015, s. 7). Alle variablene brukt i denne oppgaven er hentet fra grunnmodulen, dette sikrer en størst mulig svarprosent. Ungdatas svarprosent fra 2014 er på 82 prosent for ungdomsskolen og 66 på videregående (Bakken, 2015, s. 2). Dette er i tråd med tidligere års svarprosent hvor ungdomsskolen stort sett ligger på rundt 80 prosent og svarprosenten fra videregående er noe lavere (Frøyland, 2005, s. 10). Med en svarprosent på 82 prosent sikrer en at det ikke er store skjevheter i utvalget, og at utvalget er representativt for populasjonen (Ringdal, 2014, s. 209).

Tidligere ungdomsforskning, som Ung i Oslo fra 2006, møtte utfordringer knyttet til validitet og reliabilitet. Hovedsakelig skyltes dette lengden og omfanget av slike undersøkelser ettersom noen kunne ha så mange som 500 spørsmål, og forventet svartid på nesten to timer. Omfanget kunne føre til trøtte respondenter som fort ble slurvete, uoppmerksomme på spørsmålenes formuleringer, og til tider useriøse (Elstad, 2010). Som tidligere nevnt gjennomføres spørreskjemaet i Ungdata-undersøkelsen elektronisk i løpet av én skoletime (Frøyland, 2005, s. 10). Dette er i ytterkant av det Statistisk sentralbyrå har som hovedregel for hvor lenge en kan holde på før respondentens oppmerksomhet og samarbeidsvilje synker (Elstad, 2010, s. 13).

Alle variablene brukt i denne oppgaven er hentet relativt tidlig i grunnmodulen av spørreundersøkelsen. Spørsmålene knyttet til de forklarende variablene er funnet på side 4 av 36, mens spørsmålene knyttet til de avhengige variablene er funnet på side 11 av 36. Dette er

såpass tidlig i undersøkelsen at en bør forvente at ungdommene fortsatt er konsentrert og motivert når de svarer på undersøkelsen.

3.4.2 Frafall

En annen potensiell fare for at dataene ikke er representative, og dermed heller ikke valide, vil være en stor grad av frafall (*missing cases*) i undersøkelsen (Ringdal, 2014, s. 119). Ungdataundersøkelsen gjennomføres i skoletiden og har en relativt høy svarprosent, men ettersom den er basert på selvutfylling, kan frafall være et problem.

I tidligere ungdomsundersøkelser har omfanget vært såpass stort at en fikk et relativt stort frafall underveis ettersom flere ungdommer ikke klarte å gjennomføre undersøkelsen. Den reelle svarprosenten ble dermed ikke like høy som en først hadde forventet (Elstad, 2010, s. 7). I Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2006 var frafallet sosialt skjevt ettersom ungdom med dårligere karakterer, røykere og med fedre med lav utdanning systematisk falt fra underveis i undersøkelsen. For eksempel så en et frafall på nesten 30 prosentpoeng fra denne ungdomsgruppen når en sammenlignet spørsmål fra start og slutt av undersøkelsen. Ettersom svarprosenten hadde vært jevnt høy i alle grupper under de første spørsmålene, konkluderte en med at forskjellene ikke kunne skyldes ulikhet i motivasjon, men at det var snakk om en forskjell i evne til å fylle ut undersøkelsen (Elstad, 2010). Dette er riktignok ikke et uvanlig fenomen. I Statistisk sentralbyrås undersøkelser viser studier jevnlig at frafallet er sosialt skjevt (Elstad, 2010, s. 29).

Ved å trekke spørsmål fra undersøkelsen, fremstilt i tabell 3.6, kan en avdekke om frafallet øker utover undersøkelsen. Om en er gutt eller jente er det første spørsmålet i grunnmodulen. Neste spørsmål er hentet fra spørsmålene om status på side 11. Spørsmålet om medlemskap i organisasjoner, klubber, lag eller foreninger kommer på side 17, mens drikkeadferd er på 22. Fysisk aktivitet blir spurt om på side 32 og siste spørsmål er om hvor fornøyd en er med utseendet, og kommer på side 36 i grunnmodulen. Når en sammenligner frafall på spørsmål utover undersøkelsen ser en at det er en liten økning i frafall ettersom en nærmer seg slutten av undersøkelsen. Mens det på første spørsmål er 1,2 prosent som ikke svarer, er det på siste spørsmål 5,8 prosent. Dette er ikke overraskende da det er naturlig at noen faller fra. En ser også at enkelte spørsmål, selv tidlig i undersøkelsen har et noe større frafall enn senere. Årsakene til dette kan blant annet være at ungdommene hopper over spørsmålet, eller er utelukket på grunn av andre årsaker, som useriøse svar. Jeg vil komme tilbake til dette senere.

Tabell 3.6 Prosentandel frafall på spørsmål, fra tidlig til sent i grunnmodul

	Kjønn	status skolen	status sosiale medier	Medlemskap i organisasjoner, klubber, lag eller foreninger	får en lov å drikke av foreldre	Fysisk aktivitet	Fornøydhet med utseende
Frafall	1,2	3,9	4,5	2,6	2,5	3,7	5,8

N= 31. 339

Ved å sammenligne forskjeller i frafall etter om far har registrert høyere utdanning eller ikke (tabell 3.7) ser en at det jevnt over er mindre frafall blant ungdom som har fedre med høyere utdanning. Denne forskjellen øker underveis i undersøkelsen. Forskjellen i fravær er enda større om en sammenligner røykere med ikke røykere. Mens det i siste spørsmål er frafall på 4 prosent blant ungdom som aldri har røykt, ser en at frafallet er så høyt som 15,5 prosent blant ungdom som røyker eller har røyket.

Tabell 3.7 Prosentandel frafall fra spørsmål, fra tidlig til sent i grunnmodul. Gruppert etter bakgrunnsvariabler

	Kjønn	status skolen	status sosiale medier	Medlemskap i organisasjoner, klubber, lag eller foreninger	får en lov å drikke av foreldre	Fysisk aktivitet	Fornøydhet med utseende
Fars utdanning							
-Høy	0,3	3,2	3,6	2,0	2,0	3,1	4,7
-Lav	0,5	3,7	4,3	2,1	2,4	3,5	5,9
Røykevaner							
-Aldri røykt	1,0	3,0	3,6	1,5	0,7	2,0	4,0
-Har røyket/røyker	2,0	8,9	9,6	8,4	11,9	13,1	15,5

N lav utdanning= 6602, N høy utdanning=18652, N røyket/røyker =4920, N aldri røyket =26419.

En ser altså en viss sosial skjevhet i Ungdata, men forskjellene er ikke så tydelige som i Ung i Oslo- undersøkelsen fra 2006 (Elstad, 2010). Jevnt over er frafallet såpass lite at Ungdata-undersøkelsen, selv på siste spørsmål i grunnmodulen, fortsatt vil kunne være representativt for ungdomsbefolkningen, mellom 13 og 16 år, i Norge

3.4.3 Useriøse besvarelser

En annen uheldig konsekvens tilknyttet en lang spørreundersøkelse er at antall useriøse besvarelser har en tendens til å øke (Elstad, 2010). Å avdekke og luke ut useriøse svar kan ha stor betydning for resultatene. Useriøse svar synes å være en noe større problematikk i undersøkelser tilknyttet ungdom enn voksne (Elstad 2010; Ungdata, 2015a). Dette kan blant annet henge sammen med ungdommens modningsnivå. Ettersom Ungdata-undersøkelsen er

gjennomført på skolen kan enkelte ungdommer synes at det er vel så godt tidsfordriv å svare på undersøkelsen på en useriøs måte.

Ved å bruke et såkalt sannsynlighetskriterium kan en forkaste svarmønstre som er særdeles usannsynlige eller umulige (Elstad, 2010). I et forsøk på å luke ut useriøse besvarelser har Ungdata utviklet en standardisert filrensprosess hvor de ut fra åtte grupper med spørsmål sletter svar som tydelig ikke stemmer overens (Ungdata, 2015a, s. 1). For eksempel vil svaret til en respondent som svarer at en er deprimert, og svært fornøyd med alle sider av livet, kunne bli luket ut av datamaterialet. I tillegg til dette har Ungdata (2015a) laget en sumskala med ulike indikatorer for «tull». Dersom en respondent slår ut på to eller flere i denne skalaen, vil svarene slettes fra datafilen. I Ungdata-undersøkelsen fra 2014 var det få ungdommer, mellom 0,2 til 0,3 prosent, som slo ut på de ulike tulleindikatorene. Totalt var det bare 1 prosent av ungdommene i undersøkelsen fra 2014 som ble slettet fullstendig fra datafilen. Det innebærer 489 av 47450 ungdommer (Ungdata, 2015a, s. 1f). Frafall tilknyttet useriøse besvarelser anslås dermed å være akseptabel i undersøkelsen fra 2014.

Fra tidligere erfaring vet en at deltakelse i problematferd, statusgivende handlinger i vennemiljøet og fritidsaktiviteter er de tematikkene som har vært mest preget av tullesvar (Ungdata, 2015a, s. 2). I svar på spørsmålene tilknyttet status var det usannsynlige kombinasjoner av statusgivende adferd som ble registrert som tull. Dette dreide seg i 2013 om 257 respondenter (Ungdata, 2015a, s. 2). Statusvariabelen ble korrigert for useriøse svar ved at de som konsekvent svarte øker statusen mye, til venstre i spørreskjemaet, eller minker statusen mye, til høyre i spørreskjemaet, på alle spørsmålene ble fjernet (Ungdata, 2015a, s. 4). Jeg kunne heller ikke finne tegn til et dominerende *Response-set*, og jeg trengte derfor ikke korrelere for dette. Mine funn bekrefter altså at en har lyktes med å renske ut slike føringer, og at datamaterialet med tanke på response-set har god validitet. Dette kan dermed forklare det relativt høye frafallet på spørsmålene angående status (tabell 3.6). Tross Ungdatas filrensprosess kan en ikke garantere at en får utelukket alle useriøse besvarelser.

3.4.4 Uklare spørsmål og misforståelser

Det er flere årsaker til at respondenter svarer feilaktig på spørsmålene. De kan misforstå, ha manglende kunnskaper om tematikken, eller et ønske om å fremstille seg selv i et bedre lys (Fowler, 2009, s. 16). Når en utformer et spørreskjema er det viktig å være bevisst formulering og begrepsbruk slik at en er sikker på at spørsmålene blir oppfattet slik de er

tilsiktet, og at alle respondenter er i stand til å forstå ordene som er brukt (Fowler, 2009, s. 5). I Ungdata-undersøkelsen er respondentene mellom 13-16 og 16-19 år. En må derfor ta i betraktning at respondentene er unge, ofte umodne, lite kunnskapsrike og kanskje ikke har tatt klare standpunkter til samfunnsspørsmål (Elstad, 2010, s. 21). Dette innebærer at de ikke nødvendigvis har et like velutviklet vokabular som forskerne som utviklet spørreskjemaet. Dårlige spørsmål kan svekke validiteten (Elstad, 2010, s. 22). I Ungdata gjennomføres det en revidering hvert tredje år hvor en på nytt går gjennom spørsmål for å undersøke validiteten, og eventuelt gjøre noen omformuleringer av spørsmålene (Frøyland, 2005, s. 11).

Et annet problem er knyttet til spørsmål respondenten ikke er interessert i, eller aldri har brydd seg om. Typiske reaksjoner vil være å hoppe over spørsmålet, eller velger vet ikke-kategorien, som kan true svarenes representativitet (Elstad, 2010, s. 20). Hvis respondenter tvinges til å svare på noe de ikke er interessert i eller har en mening om, vil svarene ha lav validitet ettersom de ikke uttrykker respondentens meninger/erfaring/posisjon (Elstad, 2010, s. 21). Ettersom spørsmålene jeg ønsker å undersøke hovedsakelig handler om ungdomskulturen og hva de mener gir status blant jevnaldrende, er manglende kunnskap og interesse rundt tematikken relativt usannsynlig.

3.4.5 Ønsket om å fremstille seg selv i et bedre lys

Den største kilden til bevisst feilinformasjon er at sensitive opplysninger ikke blir gitt. Det er et kjent faktum at adferd som kan framtre som stigmatiserende, pinlig eller ubehagelig, systematisk underrapporteres i spørreundersøkelser. Samtidig er det en klar tendens til å overrapportere prestisjefylt eller sosialt verdsatte handlinger og egenskaper (Fowler, 2009, s. 16; Elstad, 2010, s. 37). For eksempel er det ikke uvanlig at flere hevder de har stemt i valgundersøkelser enn det som støttes av registerinformasjonen (Elstad, 2010, s. 37).

Ut fra dette prinsippet vil en kunne argumentere for at ungdommene kan ha en tendens til å angi adferd de oppfatter som sosialt anerkjent, eller attraktiv. For eksempel at de rapporterer at skole gir mer status enn det de faktisk opplever i ungdomskulturen. På samme måte vil de kunne svare at adferd de opplever er stigmatisert i samfunnet gir mindre status enn det faktisk gjør i ungdomsmiljøet. Eksempler på dette kan være rusvariablene og eventuelle «overfladiske» variabler som det å være pen. Ettersom det er så mange respondenter vil jeg argumentere for at det er sterkt nok datagrunnlag til å kunne uttale seg om de faktiske ungdomskulturene.

3.4.6 Tap av data som følge av anonymitetshensyn

Datamaterialet brukt her stilles til disposisjon i anonymisert form av NOVA gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). At Ungdata-undersøkelsen har et krav om anonymitet, begrenser hvor mye bakgrunnsinformasjon som innhentes om ungdommene uten at en risikerer å kunne identifisere enkeltpersoner der utvalget er relativt lite (Frøyland, 2005). I revideringen av spørreskjemaet i 2013 ble det gjennomført en reevaluering av hvilke spørsmål en kunne stille uten å risikere anonymitet. Som resultat ble noen flere bakgrunns spørsmål, blant annet om foreldres sivilstatus og etnisitet, inkludert (Frøyland, 2005). I det tilgjengelige datamaterialet fra 2014 er disse variablene likevel ikke tilgjengelige. Dette kan tyde på at variablene viste seg å være personidentifiserende og ble derfor slettet på grunn av anonymitetshensyn, som er en standard prosedyre i Ungdata for å ivareta personvern (Frøyland, 2005).

3.5 Reliabilitet

Reliabilitet innebærer hvor stabile og pålitelige målingene er. Dersom en kan måle det samme igjen og igjen, er reliabiliteten høy (Ringdal, 2014, s. 355; Elstad, 2010, s. 30). Om svarene er konsistente vil si at reliabiliteten er god, men de trenger ikke være valide. Dersom respondentene gir inkonsistente svar, kan derimot undersøkelsen ikke være valid (Elstad, 2010, s. 31f). En kan måle reliabilitet på flere måter. En test-retest innebærer at en kjører gjentatte tester under samme betingelser for å se om en får de samme resultatene. En kan også teste interreliabilitet ved å undersøke om flere forskere har undersøkt det samme sosiale fenomenet og fått liknende resultater. Mine funn har god interreliabilitet da flere forskere har undersøkt det samme fenomenet og fått liknende resultater (Aakvaag, 2013; Øia & Fauske, 2010; Pedersen, 2006). En kan også bruke tester for å finne om det er samsvar i testen med deler som burde vise samsvar. I filrensprogrammet til Ungdata har en tatt utgangspunkt i dette ved å utelukke data som ikke er i samsvar med logiske variabler (Ungdata, 2015a, s. 1). Mine to indekser for rusadferd og fremstilling skåret begge høy på reliabilitetsanalysen målt med Cronbachs alfa. Ut fra dette anser jeg de begge som av god reliabilitet.

Alle statistiske analyser i oppgaven er gjennomført med bruk av syntaks. Dette reduserer risikoen for slurvefeil som lett kan forekomme, og forsikrer at testene blir gjennomført likt hver gang (Ringdal, 2014, s. 275). Det er også lett å gjenscape resultatene ettersom en har «oppskriften» tilgjengelig.

3.6 Validitet

Som tidligere nevnt må en undersøkelse være reliabel for at den skal kunne være valid. Spørsmålet om validitet er vanskelig å løsrive fra den senere empiriske analysen (Ringdal, 2014, s. 477). Kriteriervaliditet innebærer å sammenligne svar med noe vi vet er udiskutable. For eksempel respondentens svar om karakterer, med skolens protokoller (Elstad, 2010, s. 30). En utfordring med spørreundersøkelser er at subjektive utsagn ikke har en objektiv måte å bli evaluert på (Fowler, 2009, s. 15f). Det kan dermed være vanskelig å bekrefte eller avkrefte om noen svarer «rett» og dermed om undersøkelsen har god validiteten. En kan derimot se på spørsmål som er indirekte knyttet til de aktuelle spørsmålene, og om dette stemmer overens (Fowler, 2009, s. 16). Ettersom Ungdata har gjennomført en filrens på variabler som var motstridende med hverandre, er det et godt grunnlag for å tro at validiteten rundt dette har blitt styrket (Ungdata, 2015a, s. 1). I tillegg har tidligere undersøkelser gitt inntrykk av at elever stort sett tar undersøkelsen seriøst og gjør sitt beste i å fylle den ut (Elstad, 2010, s. 25). Validiteten vil også bli evaluert ut fra om de statistiske sammenhengene som fremkommer av analysen av dataene stort sett overstemmer med eksisterende teori og andres funn. I så fall er problemene med validitet på individnivå ikke så store at de ødelegger den generelle validiteten (Elstad, 2010, s. 26).

Kapittel 4 Resultater **statushierarkier: ungdoms verdier og holdninger**

I dette kapittelet vil jeg raskt gjøre rede for mine funn omkring norske ungdommers vurderinger omkring status i et forsøk på å svare på mitt første forskningsspørsmål: *Hvilke verdier og holdninger avdekker statushierarkiet i ungdomskulturene i Norge, og er det en konsensus om hva som gir status?* Tabellene presentert nedenfor er utviklet fra deskriptiv statistikk for å illustrere ulike ungdomsgruppers prioritering av de ulike tingene som kan påvirke status. Til sammen utgjør rangeringen de ulike gruppenes statushierarkier. Disse funnene vil i bli videre drøftet i kapittel 6.1 hvor jeg diskuterer hvilke holdninger og verdier statushierarkiene blant ungdommene illustrerer, og hvorvidt de bærer preg av pro- eller protestkulturer (Heggen & Øia, 2005).

Tabell 4.1 Oversikt over det generelle statushierarkiet.

	N	Prioritet	Gjennomsnitt	Standardavvik
Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø?				
Å være god på skolen	30108	4	3,53	,80
Å være flink i idrett	30096	2	3,78	,85
Å være til å stole på	30070	1	4,48	,73
Indeks fremstilling	29609	3	3,60	,79
Å ha et bra utseende	30006	3a	3,87	,89
Å ha moteriktige klær	29911	3b	3,51	,92
Å få mange «likes» på sosiale medier	29919	3c	3,43	,95
Indeks rus	29693	5	1,92	1,03
Å drikke seg full	29892	5a	2,16	1,20
Å røyke hasj	29796	5b	1,69	1,03
Valide verdier på alle målene (N)	29045			

Tabell 4.1 viser fordelingen av ungdommenes svar på de ulike måtene å oppnå status på. Den sier oss noe om den generelle vurderingen av hva som gir status i ungdomsmiljøet. Høye verdier indikere at ungdommene rapporterer at det øker status, og lave verdier indikere at en tror det vil minke status. Med høyest gjennomsnitt på 4,48, finner en å være til å stole på. Gjennomsnittsverdien tilsvare et sted mellom øker status litt og øker status mye. Standardavviket på denne variabelen er også det laveste og det er derfor en generell enighet i at dette er viktig. At ungdommene i stor grad vektlegger å være til å stole på stemmer overens med utbredte norske verdier (Skarpenes & Saksind, 2010, s. 226). Ut fra tidligere undersøkelser anser jeg disse holdningene som såpass stabile at jeg ikke ønsker å belyse dette i videre regresjonsanalyser (Saksind & Skarpenes, 2014, s. 319).

Nest viktigst for å få god status, om en vurderer variablene enkeltvis, er å ha et bra utseende. Med et gjennomsnitt på 3,87 vurderes utseendet med en klar draging mot at det øker status litt. Standardavviket er her litt høyere og det er noe større uenighet omkring denne variabelen. Hvis en velger å ta utgangspunkt i de to indeksene, og ikke enkeltvariablene, er det å være flink i idrett prioritert som nest viktigst for å oppnå status. Med et gjennomsnitt på 3,78 vurderes idrett med en draging mot at det øker status litt. Fremstilling vurderes til det tredje viktigste, med et snitt på 3,60, og deretter det å være god på skolen med et snitt nesten midt mellom ingen betydning og at det øker status litt. Moteriktige klær regnes som nest viktigst innenfor fremstilling, med et snitt på 3,51, og deretter likes på sosiale medier med et snitt på 3,43. De eneste to tingene som minker status er å røyke hasj og å drikke seg full. Det som ser ut til å gi lavest status i ungdomsmiljøet er å røyke hasj, med et gjennomsnitt på 1,69. Å drikke seg full er heller ikke godt ansett med et gjennomsnitt på 2,16. Standardavviket på begge disse er derimot noe høye, og det er altså grunn til å tro at hvordan drikke seg full og røyke hasj slår inn på status, varierer innad i datamaterialet.

Tabell 4.2 viser statushierarkiet til gutter og jenter. Begge kjønn er enige i at å være til å stole på er viktigst for status, og at rusadferd, og da spesielt røyking av hasj, minker status. Noen sentrale forskjeller er at jenter prioriterer det å være til å stole på, å ha et bra utseende, moteriktige klær og likes på sosiale medier i noe større grad enn gutter. Gutter ser ut til å prioritere det å være flink i idrett og å være god på skolen som noe mer viktig. Begge kjønn er enige i at rusadferd minker status, men jenter er noe mer kritiske til det å røyke hasj.

Tabell 4.2 Oversikt over statushierarkiet etter kjønn

	Jenter			Gutter		
	Prioritet	Gj.snitt	Std.avvik	Prioritet	Gj.snitt	Std.avvik
Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø?						
Å være god på skolen	6	3,50	0,78	4	3,56	0,82
Å være flink i idrett	3	3,64	0,81	2	3,91	0,86
Å ha et bra utseende	2	3,88	0,90	3	3,85	0,87
Å være til å stole på	1	4,58	0,69	1	4,39	0,75
Å drikke seg full	7	2,16	1,19	7	2,16	1,20
Å røyke hasj	8	1,65	0,99	8	1,72	1,07
Å ha moteriktige klær	4	3,58	0,93	5	3,44	0,91
Å få mange «likes» på sosiale medier	5	3,52	0,96	6	3,35	0,92

N jenter= 14388, N gutter= 14343

Det er også mulig å beregne statistiske tester på forskjellene mellom gutter og jenter i tabell 4.2. Ved å dele standardavvikene på kvadratroten av antallet jenter og gutter, kan vi estimere hvor mye disse gjennomsnittene kan antas å variere mellom flere utvalg a la de to som presenteres i tabellen. Derneft kan vi beregne en felles standardfeil for forskjellen mellom gjennomsnittene for henholdsvis jenter og gutter med formelen $(S.F._{gutter}^2 + SE_{jenter}^2)^{.5}$, der S.F. er forkortelser for standardfeil. Slike beregninger viser at når forskjellen mellom jenter og gutter er større enn 0,02 (for standardavvik rundt 0,8) til 0,025 (for standardavvik rundt 0,1), så kan kjønnsforskjellen generaliseres til gutter og jenter i Norge med 5 prosents risiko for at forskjellen skyldes statistiske tilfeldigheter.

Ved å dele ungdommene inn i to grupper slik at en skiller ungdom som har foreldre med høyere utdanning fra ungdom som har foreldre med lavere utdanning kan en noe forenklet studere forskjeller mellom ungdom med ulike sosioøkonomiske bakgrunn. Som vist i tabell 4.3 er det mange likheter mellom gruppene. Begge prioriterer det å være til å stole på, ha et bra utseende og å være flink i idrett som det viktigste for status. Gruppene er også enige i at rusadferd minker status. Likevel finner en noen forskjeller ved å se på gjennomsnittsfordelingen av svarene.

Tabell 4.3 Oversikt over statushierarkiet etter sosioøkonomisk bakgrunn målt i foreldres utdanning

	Foreldre lav utdanning			Foreldre høy utdanning		
	Prioritet	Gj.snitt	Std.avvik	Prioritet	Gj.snitt	Std.avvik
Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø?						
Å være god på skolen	4	3,44	0,86	5	3,57	0,77
Å være flink i idrett	3	3,64	0,92	3	3,84	0,82
Å ha et bra utseende	2	3,78	0,92	2	3,92	0,87
Å være til å stole på	1	4,46	0,79	1	4,48	0,71
Å drikke seg full	-1	2,31	1,24	-1	2,11	1,18
Å røyke hasj	-2	1,80	1,13	-2	1,66	1,01
Å ha moteriktige klær	5	3,39	0,97	4	3,58	0,90
Å få mange «likes» på sosiale medier	6	3,37	1,00	6	3,49	0,92

N høyt utdannede foreldre=15344, N lavt utdannede foreldre= 3346

Til tross for at begge grupper rangerer det å ha et bra utseende som nest viktigst for å oppnå status, vurderer ungdom med høyere sosioøkonomisk bakgrunn det som noe mer viktig. Det samme er tilfellet i vurderingen av det å være flink i idrett. Selv om ungdom med lavere status svarer slik at det å være god på skolen blir rangert som det fjerde viktigste, sammenlignet med femte viktigst i den andre gruppen, betyr ikke det at de vurderer det som viktigere. Som en ser

på gjennomsnittet i tabell 4.3 anser ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn det å ha moteriktige klær, "være god på skolen og ha mange likes på sosiale medier som mer viktig enn ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn tildeler det å være god på skolen. Ungdommer med høy sosioøkonomisk bakgrunn er også noe mer negativ til rusadferd sammenlignet med ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn.

Statistiske usikkerhetsmarginer blir noe større i tabell 4.3 enn i tabell 4.2 fordi det er relativt få elever som har lavt utdannede foreldre. I tabell 4.3 blir forskjellene signifikante hvis forskjellen mellom de to gjennomsnittene er 0,03 til 0,04, avhengig av standardavvikene (som varierer fra omtrent 0,8 til 1,0), om vi gjør tilsvarende beregninger som i den foregående analysen av status i forhold til elevens kjønn.

Ettersom det ville vært altfor tids- og plasskrevende å kartlegge stushierarkiet til hver kommune, valgte jeg å trekke ut to kommuner for å illustrere to teoretiserte ytterpunkter, Bærum i Akershus og Alta i Finnmark (Stefanovic, 2015; Sarwar, 2016b; Heggen et al., 2003, s. 17). Begge kommunene har en svarprosent på 74 og ble gjennomført før sommeren i 2014. Bærum er klassifisert som sentral med mer enn 50 000 innbyggere. Populasjonen i undersøkelsen består av 3961 respondenter. Alta er mindre sentral og har mellom 10.000 til 20.000 innbyggere. Populasjonen i undersøkelsen ligger på 623 respondenter. Det er viktig å presisere at den målte populasjonen er vesentlig større i Bærum enn Alta. Med dette i tankene ser en noen forskjeller når en sammenligner de to ungdomsgruppene i tabell 4.4.

Tabell 4.4 Oversikt over stushierarkiet etter kommune

	Ungdom fra Bærum			Ungdom fra Alta		
	Prioritet	Gj.snitt	Std.avvik	Prioritet	Gj.snitt	Std.avvik
Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø?						
Å være god på skolen	6	3,60	0,78	4	3,45	0,82
Å være flink i idrett	3	3,79	0,79	2	3,88	0,86
Å ha et bra utseende	2	3,94	0,87	3	3,86	0,85
Å være til å stole på	1	4,41	0,75	1	4,47	0,71
Å drikke seg full	-1	2,31	1,23	-1	2,11	1,20
Å røyke hasj	-2	1,83	1,10	-2	1,66	1,09
Å ha moteriktige klær	4	3,67	0,92	6	3,39	0,93
Å få mange «likes» på sosiale medier	5	3,61	0,94	5	3,40	0,98

N Alta=562, N Bærum=3658

De to gruppene vektlegger å være til å stole på som det viktigste, men ungdommene i Alta anser det som noe mer viktig for status. Å ha et bra utseende, moteriktige klær og å få likes på sosiale medier er ansett som noe mer viktig av ungdommene i Bærum enn i Alta. Til gjengjeld kan det se ut som ungdom i Alta synes det er viktigere å være flink i idrett sammenlignet med ungdom fra Bærum. Ungdom fra Bærum vektlegger det å gjøre det bra på skolen som noe mer viktig enn ungdom fra Alta. Begge ungdomsgruppene er kritiske til rusadferd, men en ser en noe mer kritisk holdning til rus i Alta. Mest påfallende er de relativt små forskjellene mellom de to kommunene. I denne siste analysen (tabell 4.4) vil forskjeller mellom kommunene Alta og Bærum være statistisk signifikante på 5-prosents nivået hvis forskjellen mellom gjennomsnittene er større enn 0,07 til 0,09, også her avhengig av hvor mye svarene varierer.

Kapittel 5 Resultater: viktigheten av de klassiske forklarende variablene

I dette kapitlet vil jeg presentere sentrale funn hovedsakelig knyttet til det andre forskningsspørsmålet mitt: *Finnes det en sammenheng mellom hvordan status fordeler seg i ungdomsmiljøet, og de klassiske uavhengige variablene: kjønn, sosial klasse og geografisk bakgrunn?* Disse forklarende variablene har vært av stor interesse blant sosiologer. Men har blitt møtt med kritikk ettersom blant annet Beck og Giddens satte spørsmål ved om de fortsatt var i stand til å predikere noe i dagens moderne samfunn (Furlong & Cartmel, 2006; Krangle & Øia, 2005, s. 47). Modell 1 sammenligner gutter og jenter. Modell 2 tar også med flere mål på elevenes sosioøkonomiske bakgrunn. Modell 3 inkluderer noen kjennetegn ved kommunen, samt klassesertrinn.

5.1 Status av å gjøre det bra på skolen

Den første avhengige variabelen er i hvilken grad ungdommene mener at det er viktig for deres status å gjøre det bra på skolen.

5.1.1 Skole og kjønn

Min forventning til kjønnsvariabelens påvirkning var at jeg ville finne at jenter klassifiserte skolen som mer viktig enn gutter ettersom det stadig dokumenteres at de lykkes bedre på skolen med tanke på resultater (Furlong & Cartmel, 2006, s. 30; Bakken, 2015, s. 24; Illeris et al., 2009, s. 203; Haug, 2011; Heggen, 2002).

Som en ser i den første modellen i tabell 5.1 finner jeg noe overraskende det motsatte av forventet. Forskjellen mellom gjennomsnittene til jenter og gutter gir en koeffisient, på negativ 0,066. Ettersom variabelen kjønn er en dummy-variabel for jenter (kodet 1, gutter kodet 0), vil det si at gutter rapportere større viktighet av å gjøre det bra på skolen for å få status i sitt ungdomsmiljø enn jenter. Forskjellen er relativt liten, men er likevel interessant ettersom sammenhengen går i motsatt retning enn først antatt. Kjønnforskjellen er statistisk signifikant på 0,001-nivået. Forskjellen mellom kjønn holder seg konstant også når jeg i de øvrige modellene (2 og 3) korrigerer for andre kjennetegn ved eleven, elevens familie og ved kommunen.

Tabell 5.1 Status av å være god på skolen etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klasstrinn. Multipl regressjon

Modell		Koeff.	S.F.	t	N	R ²
1	Kjønn målt som jente	-0,066***	0,009	-7,137		
	Konstantledd	3,562***	0,007	545,766	29782	0,002
2	Kjønn målt som jente	-0,067***	0,009	-7,151		
	Far høyere utdanning	0,082***	0,012	6,947		
	Mor høyere utdanning	0,024*	0,012	1,987		
	Antall bøker hjemme	0,005	0,004	1,023		
	Ikke eget soverom	-0,005	0,022	-0,232		
	Konstantledd	3,481***	0,018	194,665	28733	0,005
3	Kjønn målt som jente	-0,067***	0,009	-7,074		
	Far høyere utdanning	0,074***	0,012	5,821		
	Mor høyere utdanning	0,019	0,012	1,564		
	Antall bøker hjemme	0,002	0,005	0,537		
	Ikke eget soverom	-0,006	0,022	-0,275		
	Prosentandel foreldre med høy utd. i komm.	0,000	0,001	-0,779		
	Kommunestørrelse	0,024***	0,005	4,506		
	Sentralitet	0,004	0,007	0,618		
	9. Klasstrinn	-0,072***	0,011	-6,282		
	10. Klasstrinn	-0,087***	0,012	-7,509		
Konstantledd	3,450***	0,028	123,748	28321	0,009	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$ indikerer signifikansnivå.

For å studere sammenhengen mellom kjønn og status av å gjøre det bra på skolen enda nærmere, satt jeg det opp i en krysstabell (tabell 5.2). Det er noe variasjon innad i sammenhengen mellom kjønn og vurderingen av status som følge av å være god på skolen. Mens gutter rapporterer noe hyppigere at det å være god på skolen kan minske status mye, sier de samtidig oftere at det kan øke status litt eller mye. Dette kommer av at en del flere jenter hevder at å være god på skolen ikke har betydning for status i ungdomsmiljøet. Kji-kvadraten viser at sammenhengen er signifikant.

Tabell 5.2 Krysstabell med status av å være god på skolen * Kjønn (%)

		Kjønn		Totalt
		Gutt	Jente	
Viktigheten av å være god på skolen for a få status i vennemiljø	Minker statusen mye	2,1	1,6	1,8
	Minker statusen litt	1,9	1,9	1,9
	Har ingen betydning	46,7	52,9	49,8
	Øker statusen litt	36,5	32,6	34,5
	Øker statusen mye	12,9	11,1	12,0
Totalt		14890	14892	29782
		100	100	100

5.1.2 Skole og sosioøkonomisk bakgrunn

I den andre modellen (tabell 5.1) ble de ulike variablene for sosioøkonomisk bakgrunn inkludert. Min forventning var at ungdom med høyere sosioøkonomisk bakgrunn ville vektlegge skolen som viktigere for status. Denne antakelsen er basert på tidligere studier hvor en gang på gang har avdekket forskjeller i skoleresultater ut fra sosioøkonomisk bakgrunn (C. W. Beck, 2012; Skarpenes & Sakslind, 2010; Heggen, 2004; Strandbu & Øia, 2007; Heggen et al., 2003; Bourdieu & Passeron, 2006; Willis, 1977; Bakken & Elstad, 2012). Ettersom disse ungdommene har en tendens til å lykkes bedre i skolen, er det logisk å tenke seg til at de i større grad vektlegger det som viktig.

Som en ser i modell 2 (tabell 5.1) kan det se ut til at ungdom med høyere sosioøkonomisk vektlegger det å lykkes i skolen som viktigere enn de med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Ettersom andel bøker i hjemmet og hvorvidt ungdommene har eget soverom ikke ble signifikant, er funnet basert på koeffisienten til far og mors utdanning. Koeffisienten til fars utdanning ligger på 0,082. Den viser altså at fedres utdanning kan påvirke om ungdom mener det er viktig å gjøre det bra i skolen for å oppnå status i sitt ungdomsmiljø. Denne sammenhengen er også tilstede i mors utdanning, men som koeffisienten på 0,024 viser, er denne vesentlig svakere. Koeffisientene for foreldrenes utdanning blir noe svekket utover modellen, men viser fortsatt samme tendens. I modell 3 er bare fars utdanning signifikant.

Korrelasjonstesten mellom mor og fars utdanning viste at det er en positiv korrelasjon på 0,6. Ungdom som har fedre med høyere utdanning, har gjerne også mødre med høyere utdanning. De har dessuten som oftest mange bøker hjemme, og i mange tilfeller har de også egne soverom. Regresjonsmodeller er additive modeller. Det vil si at de deler opp de empiriske sammenhengene mellom antatt unike bidrag fra hver forklarende variabel. Dette gjøres også i de tilfeller variabelen overlapper (korrelerer) eller der sammenhengen mellom disse ulike målene på elevens sosiale bakgrunn og hva eleven synes er viktig for å få status i ungdomsmiljøet. Det siste kalles gjerne multikollinearitet.

Alle fire målene på elevens sosiale bakgrunn i tabell 5.1 korrelerer med elevens vurdering av viktigheten av å prestere, og alle disse korrelasjonene er signifikante på 1 prosentnivået. Elevens vurdering av viktigheten av å prestere korrelerer bivariat omtrent like sterkt med om moren har høyere utdanning (0,108), som om faren har høyere utdanning (0,112). Når man tar med begge disse variablene i sammen additive modell, blir sammenhengene med foreldrenes

utdanningsnivå svakere, og sammenhengen med morens utdanningsnivå svekkes mer enn sammenhengen med farens. Dette funnet kan bety at farens utdanningsnivå er viktigere enn moren utdanningsnivå for elevens vurderinger av hvor viktig det er å prestere.

Funnene ser altså ut til å støtte det faktum at ungdom med foreldre med høyere utdanning i noe større grad anser det som viktig å gjøre det bra på skolen. Flere studier viser at det er mor som spiller en aktiv rolle i å hjelpe sine barn med lekser og skolehverdagen (Lareau, 2002; Stringfield & Land, 2002). Det er derfor noe overraskende at effekten hovedsakelig finnes gjennom fars utdanning, med en koeffisient på 0,082 kontra mors på 0,024. Ved nærmere studie ser en i tabell 5.3 at den vesentlige forskjellen mellom foreldrenes utdanning befinner seg i gruppen som hevder det øker status å være god på skolen. Mens en ser at ungdom med fedre med høyere utdanning vektlegger skolen som noe som øker status mye, er trenden motsatt hos mødre. Flere ungdommer med mødre med lavere utdanning mener det å gjøre det bra på skolen øker status mye sammenlignet med ungdom med mødre med høyere utdanning.

Tabell 5.3 Krysstabell med status av å være god på skolen * Foreldrenes utdanning (%)

		Fars utdanningsnivå			Mors utdanningsnivå		
		Lavere	Høyere	Totalt	Lavere	Høyere	Totalt
Viktigheten av å være god på skolen for å få status i vennemiljø	Minker statusen mye	2,40	1,40	1,80	2,60	1,40	1,80
	Minker statusen litt	2,20	1,70	1,90	2,10	1,80	1,90
	Har ingen betydning	52,90	47,80	49,80	52,10	48,60	49,80
	Øker statusen litt	30,90	36,80	34,50	31,00	36,30	34,50
	Øker statusen mye	11,60	12,20	12,00	12,10	11,90	12,00
Totalt		12056	18052	30108	10490	19618	30108
		100	100	100	100	100	100

5.1.3 Skole og kjennetegn ved kommunen de bor i

I modell nummer tre, fremstilt i tabell 5.1, ble karakteristikken ved kommunen innført i et forsøk på å undersøke geografisk bakgrunn som en klassisk forklarende variabel. Den eneste som ble signifikant av disse var kommunens størrelse. Ut fra koeffisienten på 0,024 anser ungdom i større kommuner det å gjøre det bra på skolen som viktig for status. Forskjellen er derimot relativt liten.

5.1.4 Skole og kontrollvariabelen klassetrinn

I modell 2 inkluderte jeg min kontrollvariabel, hvilket klassetrinn ungdommene går på. Ungdommene i 10. klasse er nærmere valg av studieretning og videre utdanning. Ikke minst

får de standpunktkarakterer og vil potensielt måtte konkurrere om å komme inn på ønskede studieretninger (Utdanningsdirektoratet, 2011). Ut fra dette vil det ikke være usannsynlig at det økte fokuset på skolen og karakterer vil kunne forplante seg i ungdomskulturen slik at det gir høy status å være god på skolen.

Som en ser i modell 3 (tabell 5.1) er begge klasstrinn signifikante i modellen på 0,001-nivået. Koeffisienten på negativ 0,072 i 9. klasse og negativ 0,087 i 10. klasse indikerer at sammenhengen er motsatt enn det jeg hadde forventet. Ungdommene anser det å gjøre det bra på skolen som mer viktig for status i 8. klasse enn i 10. klasse.

Med alle de introduserte variablene gir tabell 5.1 en forklaringsgrad på 0,09 prosent. Uten kontrollvariabelen klasstrinn reduseres dette til 0,7 prosent.

5.2 Status av å gjøre det bra i idrett

Hvordan ungdom vektlegger det å være flink i idretts som viktig for status vil her bli undersøkt ut fra de klassiske uavhengige variablene, samt kontrollvariabelen klasstrinn.

5.2.1 Idrett og kjønn

Tidligere undersøkelser har funnet at gutter i større grad enn jenter er medlem av idrettslag (Krange og Strandbu, 2004). Ut fra tidligere forskning og typiske «maskuline verdier» vil det være naturlig å se for seg at gutter i noe større grad enn jenter vil vektlegge det å være flink i idrett som viktig for status (Jackson, 2006; Coleman, 1961b; Frønes, 2006).

Som det fremgår i modell 1 i tabell 5.4, med en koeffisient på negativ 0,273 er gutter betydelig mer opptatt av det å være flink i idrett. Dette er den største forskjellen i snitt jeg finner i alle analysene, og er tilfellet også på tvers av alle modellene. Funnene er signifikante slik at det er 0,1 prosent sannsynlighet for at utfallet skyldes tilfeldigheter.

5.2.2 Idrett og Sosioøkonomisk bakgrunn

Ut fra Lareaus (2002) forskning vil en kunne forvente at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn vil vektlegge idrett som viktigere for status enn ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Samtidig har spesielt fotballen vært ansett som en folkeidrett med bakgrunn i arbeiderklassen (Strandbu & Øia, 2007, s. 162f).

Tabell 5.4 Status av å være flink i idrett etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klasstrinn. Multipl regressjon

Modell		Koeff.	S.F.	t	N	R ²
1	Kjønn målt som jente	-0,273***	0,010	-28,170		
	Konstantledd	3,913***	0,007	572,361	29774	0,026
2	Kjønn målt som jente	-0,277***	0,010	-28,274		
	Far høyere utdanning	0,097***	0,012	7,915		
	Mor høyere utdanning	0,074***	0,013	5,809		
	Antall bøker hjemme	0,014**	0,005	3,006		
	Ikke eget soverom	-0,057*	0,023	-2,423		
	Konstantledd	3,758***	0,019	201,371	28734	0,035
	Kjønn målt som jente	-0,277***	0,010	-28,160		
3	Far høyere utdanning	0,089***	0,013	7,111		
	Mor høyere utdanning	0,070***	0,013	5,422		
	Antall bøker hjemme	0,015**	0,005	3,132		
	Ikke eget soverom	-0,055*	0,023	-2,328		
	Prosentandel foreldre med høy utd. i komm.	0,000	0,001	0,897		
	Kommunestørrelse	0,008	0,006	1,494		
	Sentralitet	-0,011	0,007	-1,604		
	9. Klasstrinn	-0,041***	0,012	-3,481		
	10. Klasstrinn	-0,141***	0,012	-11,596		
	Konstantledd	3,794***	0,029	130,492	28319	0,040

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$ indikerer signifikansnivå.

I modell 2 (tabell 5.4) gir både mor og fars utdanning relativt høye koeffisienter, på 0,097 for far og 0,074 for mor. Ungdom med foreldre med høy utdanning anser dermed det å være flink i idrett som mer viktig enn ungdom med foreldre med lav utdanning. Foreldrenes utdanning er signifikant på 0,001-nivået også i modell 3, men koeffisienten ser ut til å minke litt. Andelen bøker i hjemmet er signifikant på 0,01-nivået i begge modeller, men koeffisienten viser ikke like stor forskjell som foreldrenes utdanning. Ungdom som ikke har eget rom er også signifikant i begge modeller, men på et 0,05-nivå. Koeffisienten ligger derimot høyere sammenlignet med bok-variabelen, på negativ 0,057 og noe minkende i senere modeller. Ettersom foreldre med høy utdanning og mange bøker er en indikasjon på at ungdommene har høy sosioøkonomisk bakgrunn, og manglende soverom er et tegn på det motsatte, ser det ut til at ungdom med høyere sosioøkonomisk bakgrunn i større grad vektlegger det å være flink i idrett som viktig for status.

5.2.3 Idrett og kjennetegn ved kommunen

Ingen av kjennetegnene ved kommunene er signifikant i tabell 5.4. Jeg finner altså ingen sammenhenger mellom ungdommers vurdering av status fra idrett og geografisk bakgrunn.

5.2.4 Idrett og kontrollvariabelen klasstrinn

Tidligere forskning har registrert en synkende deltakelse i idrettslag blant ungdom ettersom de blir eldre (Furlong & Cartmel, 2006, s. 75; Heggen & Øia, 2005, s. 98f; Bakken, 2015, s. 64; Strandbu & Øia, 2007, s. 168f). Ettersom deltakelsen synker med alderen, er det sannsynlig at ungdommenes oppfattelse av idrett som viktig for status også synker med hvilket klasstrinn de går på.

Som en ser fra koeffisientene i modell 3 i tabell 5.4 ser det ut til at mine funn stemmer overens med tidligere forskning. Det ser altså ut som om ungdom, ettersom de blir eldre på ungdomsskolen, i mindre grad anser idrett som viktig for å oppnå status blant jevnaldrende. Koeffisienten i 9. klasse viser en endring i gjennomsnittet på negativ 0,041 sammenlignet med 8. Klasse. Denne forskjellen er enda større mellom 10. og 8. klasse, negativ 0,141. Begge variabler blir signifikante på 0,001-nivået.

Ved innføringen av alle de forklarende variablene oppnår en forklaringsgrad på 4 prosent. En del av dette skyldes inkluderingen av kontrollvariabelen klasstrinn ettersom modellen bare oppnår 3,5 prosent uten den.

5.3 Status som følge av fremstilling

Fremstilling er en indeks av variablene å ha et bra utseende, å ha moteriktige klær og å ha mange likes på sosiale medier.

5.3.1 Fremstilling og kjønn

Forskjellene mellom gutter og jenter når det gjelder fokus på ens ytre og fremstilling har blitt redusert i senere år ettersom det har blitt mer legitimt for gutter å være opptatt av hvordan de fremstår (Jackson, 2006; Illeris et al., 2009, s. 210ff). Dersom det finnes en forskjell mellom gutter og jenter forventer jeg, ut fra tidligere forskning, at den er slik at jenter er noe mer opptatt av spesielt klær og sosiale medier (Frønes, 2006, s. 252; Helseth, 2010; Nielsen & Rudberg, 2006).

Tabell 5.5 Status av fremstilling etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekaraktistikk og klasstrinn. Multipl regressjon

Modell		Koeff,	S,E,	t	N	R ²
1	Kjønn målt som jente	0,109***	0,009	11,962		
	Konstantledd	3,550***	0,006	548,323	29288	0,005
2	Kjønn målt som jente	0,107***	0,009	11,533		
	Far høyere utdanning	0,078***	0,012	6,695		
	Mor høyere utdanning	0,064***	0,012	5,340		
	Antall bøker hjemme	0,027***	0,004	6,209		
	Ikke eget soverom	-0,035	0,022	-1,598		
	Konstantledd	3,362***	0,018	190,094	28290	0,014
3	Kjønn målt som jente	0,107***	0,009	11,489		
	Far høyere utdanning	0,053***	0,012	4,484		
	Mor høyere utdanning	0,047***	0,012	3,814		
	Antall bøker hjemme	0,023***	0,004	5,122		
	Ikke eget soverom	-0,050*	0,022	-2,235		
	Prosentandel foreldre med høy utd, i komm,	0,002***	0,000	3,462		
	Kommunestørrelse	0,031***	0,005	5,736		
	Sentralitet	0,003	0,007	0,401		
	9, Klasstrinn	0,045***	0,011	4,018		
	10, Klasstrinn	0,051***	0,011	4,448		
Konstantledd	3,120***	0,028	113,300	27886	0,021	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$ indikerer signifikansnivå,

I modell 1 (tabell 5.5) er koeffisienten 0,109. Jenter rapporterer altså en noe større viktighet av fremstilling for å oppnå status i sitt jevnaldersmiljø enn gutter. Koeffisienten minker minimalt ettersom en introduserer de andre forklarende variabelen. Kjønnforskjellen er signifikant på et 0,001-nivå i alle modellene. Det er altså 0,1 prosent sannsynlighet for at forskjellen mellom gutter og jenter skyldes tilfeldigheter. Forskjellen er derimot ikke så stor som en kanskje skulle forvente ut fra tidligere studier om typiske maskuline verdier og feminine verdier (Willis, 1977; Jackson, 2006).

Dersom en studerer variablene enkeltvis, ser en at den høyeste koeffisienten finnes på variabelen med sosiale medier, hvor jenter gir en koeffisient på 0,165. Viktigheten av moteriktige klær får en koeffisient på 0,135 og viktigheten av å se bra ut kommer på 0,026, med et signifikansnivå på 0,012. Jenter har et noe større fokus på fremstilling, og ved nærmere undersøkelser skyldes dette spesielt deres noe større fokus på sosiale medier og moteriktige klær sammenlignet med gutter.

5.3.2 Fremstilling og sosioøkonomisk bakgrunn

Ut fra Bourdieus (1996) tanker om tilgangen til enkelte sosiale rom er det mulig å se for seg at tilgangen til det populære rom er avhengig av kapital i form av riktige klær, utseende og anerkjennelse på sosiale medier. Klesstiler kan på denne måten være en ny måte å signalisere klassebakgrunn på (Furlong & Cartmel, 2006, s. 84).

I modell 2 i tabell 5.5 ble de sosioøkonomiske variablene introdusert. Foreldrenes utdanning gir koeffisienter på rundt 0,078 for far og 0,064 for mor. Dette tyder på at ungdom med foreldre med høyere utdanning i større grad vektlegger fremstilling en ungdom med foreldre med lavere utdanning. Disse koeffisientene svekkes derimot noe ved introduksjonen av kommune-variablene, men holder seg signifikante på 0,001-nivået gjennom alle modellene. Antall bøker i hjemmet har en koeffisient på 0,027 i modell nummer to og minker til 0,023 i den siste. Det ser altså ut til at ungdom med mange bøker i hjemmet er noe mer opptatt av fremstilling. Ungdom uten eget soverom er noe mindre opptatt av fremstilling, med en koeffisient på negativ 0,035 i modell nummer to. Dette blir enda mer forsterket i modell 3, til negativ 0,051. Begge variablene er signifikante gjennom hele modellen, men på ulikt nivå. Om ungdommer har eget soverom ligger på 0,050, mens bøker i hjemmet er signifikant på 0,001-nivået.

Ut fra dette ser det ut til at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn i noe større grad vektlegger fremstilling som viktig for status. Ved nærmere undersøkelser ser en at spørsmålet om moteriktige klær skiller seg fra de to andre statusspørsmålene med en litt høyere koeffisienter, spesielt på fars utdanning, 0,088. Sosiale medier gir også mer gjennomslag på koeffisientene enn utseende. Å ha moteriktige klær er spesielt viktig for status blant ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn.

5.3.3 Fremstilling og kjennetegn ved kommunen

Flere forskere hevder at de geografiske forskjellene minker. Teknologisk utvikling har også ført til at informasjonsstrømmen flyter fritt over internett (Bauman, 2001; Furlong & Cartmel, 2006; Giddens, 1991; Heggen et al., 2003, s. 16; Krangle & Øia, 2005, s. 33). Ut fra dette forventer jeg å finne få forskjeller i fremstilling ut fra kjennetegn ved kommunen. Likevel vil en kunne tro at ungdom fra sentrale og store kommuner, som Oslo, vil kunne ha et noe større fokus på moteriktige klær.

Kommunens størrelse oppnår den høyeste koeffisienten, på 0,031. Ungdom i store kommuner har en tendens til å svare at fremstilling er mer viktig enn ungdom fra små kommuner. En finner også forskjeller ut fra prosentandel foreldre med høyere utdanning i kommunen, men med en koeffisient på 0,002, er denne liten. Kommunens sentralitet er ikke signifikant.

Ved å se nærmere på enkeltvariablene ser en at den største forskjellen finnes i ungdommers fokus på sosiale medier og moteriktige klær. I begge er det kommunens størrelse som er av størst interesse. Når det gjelder sosiale medier oppnår en koeffisient på 0,038 på kommunens størrelse. Moteriktige klær får en koeffisient på 0,035. Den største forskjellen mellom kommunene finner en altså i ungdommenes vurdering av viktigheten av sosiale medier. Noe interessant ettersom sosiale medier foregår over internett, som en skulle tro er like tilgjengelig i små kommuner. Forskjellen mellom kommunene er altså ganske små.

5.3.4 Fremstilling og kontrollvariabelen klassetrinn

Ettersom ungdommene på ungdomsskolen er i pubertetsalderen og går gjennom en mental og biologisk kjønnsmodning i overgangen fra barn til ungdom er det tenkelig at fokuset på fremstilling øker ettersom de blir eldre (Heggen & Øia, 2005, s. 12ff; Illeris et al., 2009, s. 19).

I den siste modellen av tabell 5.5 ser en at begge variabler for klassetrinn er signifikante på et 0,001-nivå. Forskjellen i gjennomsnittet mellom 8. klasse og 10. klasse er 0,051. Det ser altså ut til at ungdommene blir noe mer bevisste på viktigheten av fremstilling ettersom de blir eldre. Som nevnt er ikke dette overraskende ettersom det biologisk sett skjer en overgang fra barn til ungdom på det aktuelle tidsrommet. Ved å studere variabelen hver for seg ser en derimot at det spesielt er det å ha moteriktige klær som blir mer viktig ettersom de blir eldre, med en koeffisient på 0,063 i 10. klasse. Sammenlignet får sosiale medier en koeffisient på 0,043 i både niende og tiende og bra utseende på 0,054 i niende og 0,048 i tiende. Trenden er altså størst med tanke på holdninger til viktigheten av moteriktige klær, ettersom dette ser ut til å bli viktigere med økende klassetrinn.

Ved innføringen av alle de forklarende variablene oppnår jeg en forklaringsgrad på 2,1 prosent. Uten kontrollvariabelen klassetrinn er den på 2 prosent.

5.4 Status av rusadferd

Som tidligere forklart er indeksen over rus en sammenslåing av variablene status av å drikke seg full og status av å røyke hasj.

5.4.1 Status av rusadferd og kjønn

Når der gjelder ungdommers aksept av rus, forventer jeg med utgangspunkt i tidligere forskning (Pedersen, 2006; Willis, 1977) at det er forskjeller mellom gutter og jenter, selv om disse forskjellene har minket. Ettersom Heggen og Øia (2005) finner at jenter ruser seg mindre enn gutter, forventer jeg å avdekke det samme.

Tabell 5.6 Status av rusadferd etter kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, kommunekarakteristikk og klasstrinn. Multippel regresjon

Modell		Koeff,	S,E,	t	N	R ²
1	Kjønn målt som jente	-0,031**	0,012	-2,617		
	Konstantledd	1,937***	0,008	229,391	29372	0,000
2	Kjønn målt som jente	-0,024*	0,012	-2,012		
	Far høyere utdanning	-0,050***	0,015	-3,276		
	Mor høyere utdanning	-0,014	0,016	-0,904		
	Antall bøker hjemme	-0,012*	0,006	-2,046		
	Ikke eget soverom	0,184***	0,029	6,341		
	Konstantledd	2,008***	0,023	86,633	28371	0,003
3	Kjønn målt som jente	-0,024*	0,012	-2,057		
	Far høyere utdanning	-0,043**	0,015	-2,854		
	Mor høyere utdanning	-0,038*	0,016	-2,476		
	Antall bøker hjemme	-0,020***	0,006	-3,609		
	Ikke eget soverom	0,163***	0,028	5,800		
	Prosentandel foreldre med høy utd, i komm,	0,003***	0,001	5,169		
	Kommunestørrelse	-0,002	0,007	-0,313		
	Sentralitet	-0,004	0,009	-0,430		
	9, Klasstrinn	0,268***	0,014	18,762		
	10, Klasstrinn	0,645***	0,015	44,349		
Konstantledd	1,581***	0,035	45,235	17961	0,071	

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001 indikerer signifikansnivå,

Som en ser i modell 1 (tabell 5.6) er jenter noe mer kritiske til rusadferd en gutter, med en koeffisient på negativ 0,031. Denne forskjellen blir mindre når jeg i modell 2 korrigerer for elevens sosiale bakgrunn, men er fortsatt signifikant på 0.05-nivået. Dersom en studerer variablene hver for seg, en for hasj og en for å drikke seg full, ser en at den største forskjellen finnes i gutter og jenters holdninger til å røyke hasj. Koeffisienten viser en forskjell på

negativ 0,061, altså at gutter er mindre kritiske til røyke hasj enn jenter. Forskjellen mellom kjønn på status av å drikke er derimot ikke signifikant.

5.4.2 Status av rusadferd og sosioøkonomisk bakgrunn

Tidligere forskning har avdekket to motpoler når det gjelder sosioøkonomisk bakgrunns tilknytning til rusadferd. Noe av den tidligere forskningen viser at rusadferd hovedsakelig er blant ungdom med en lavere sosioøkonomisk bakgrunn (Øia & Vestel, 2014; Heggen & Øia, 2005, s. 184; Illeris et al., 2009, s. 244f). Samtidig finner andre at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn bruker vel så mye rusmidler (Pedersen, 2006; Furlong & Cartmel, 2006, s. 100ff). Pedersen og Bakken (2016, s. 13) avdekket en sterk sammenheng mellom ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn og alkoholkonsum i form av at de drikker mest (Pedersen & Bakken, 2016, s. 13).

Ut fra modell 2 i tabell 5.6 ser en at koeffisienten til både mor og fars utdanning er negativ. Ungdom med foreldre med høyere utdanning er altså mer kritisk til rusadferd. Mors utdanning ser derimot ikke ut til å være signifikant i modell nummer to, men blir signifikant senere på 0,05-nivået. Koeffisienten til far er negativ 0,050. Den minker noe i modell 3. Ut fra fars utdanning er det noen forskjeller i hvordan ungdom vurderer rusadferd. Antall bøker er så vidt signifikant på nivå 0,05, og har en relativt lav koeffisient. Ungdom uten eget soverom gir derimot en koeffisient på 0,184 på et 0,001 signifikansnivå. Denne minker noe i neste modell, men holder seg fortsatt relativt høy. Det kan altså se ut som at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn i noe større grad anser rusadferd som skadelig for status enn ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn.

Ved å studere rusadferden hver for seg ser en at fars utdanning gir en koeffisient på negativ 0,085 når det gjelder å drikke seg full. Ungdom uten eget rom gir en koeffisient på 0,116. De andre variablene blir derimot ikke signifikante. Når det gjelder holdninger til hasj er det bare eget soverom som blir signifikante. Den får til gjengjeld en koeffisient på 0,250. Ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn har altså en tendens til å være mer kritisk til rusadferd, spesielt røyking av hasj.

5.4.3 Status av rusadferd og kjennetegn ved kommunen

Ut fra analysene til Heggen og Øia (2005) er det nærliggende å tenke seg til at ungdom som

bor i større og mer sentrale kommuner vil ha et noe mer positivt syn på rusmidler, ettersom tilgangen er større. I modell 2 avdekket jeg at sosioøkonomisk bakgrunn hadde noe å si for holdninger til rusadferd. Ut fra dette er det også sannsynlig at ungdom i kommuner med stor andel foreldre med høyere utdannede også vil være mer kritiske til bruk av rusmidler. Andelen foreldre med høyere utdanning var signifikant på 0,001-nivået, men innebar bare en koeffisient på 0,003. Verken kommunestørrelse eller sentralitet ble signifikant.

Dersom en splitter rus-variablene ser en at prosentandel foreldre med høyere utdanning i kommunen blir signifikant, men får bare en koeffisient på 0,005 når det gjelder ungdommers syn på det å drikke seg full. Det samme er tilfellet med hasjvariabelen, men da er koeffisienten enda lavere, på 0,004.

5.4.4 Status av rusadferd og kontrollvariabelen klassetrinn

Jeg forventet at ungdom ville bli noe mindre negativ til rusadferd, spesielt alkohol, ettersom de ble eldre og nærmere den lovlige alkoholgrensen. Hasj er ulovlig uansett alder, men vil trolig også bli mindre uaktuell ettersom ungdom blir eldre.

Begge klassevariablene er signifikante slik at det er 0,1 prosent sannsynlighet for at utfallet skyldes tilfeldigheter. Koeffisienten er slik at en ser en økende trend i et mindre negativt syn på rusadferd fra 8. klasse til 10. klasse. I 9. klasse er koeffisienten på 0,268 sammenlignet med 8.klasse. Denne forskjellen i gjennomsnitt blir enda større når en sammenligner tiende og åttende klasse. 10. klasse har en koeffisienten på 0,645.

Når en splitter opp rusen til de to tidligere variablene, ser en noe forskjeller innad i rusadferden. Mens koeffisienten i tiende klasse på røyke hasj er på 0,402, er den 0,888 på det å drikke seg full. Forklaringsgraden er også så høy som 9,4 prosent når det gjelder ungdommers vurdering om hvorvidt det å drikke seg full gir status eller ikke. Ungdom er altså noe mer åpne for rusadferd, i form av at de ikke er like kritiske til det i vurdering av status, ettersom de blir eldre. Denne forskjellen er klart størst med tanke på det å drikke seg full. Dette er ikke så overraskende da hasj er et ulovlig rusmiddel.

Ved inkludering av alle de forklarende variablene oppnår modell 3 en forklaringsgrad på 7,1 prosent, som er den største forklaringsprosenten jeg oppnår med mine modeller. En stor del av dette skyldes kontrollvariabelen klassetrinn ettersom forklaringsgraden blir 0,6 uten den.

Kapittel 6 Diskusjon

I de foregående kapitlene har jeg testet forskjellige sammenhenger mellom hvordan ulike former for status i ungdomsmiljøer (god på skolen, flink i idrett, selvfremsstilling og erfaringer med rus) henger sammen med kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn og kjennetegn ved kommunen de bor i, samt klassetrinn. Hva forteller disse funnene om hovedproblemstillingen i denne oppgaven: hvordan *statushierarkiet varierer blant ungdom i Norge*? I dette kapitlet ønsker jeg å bruke det teoretiske rammeverket for videre å belyse mine funn, samt bidra til en mer teoretisk informert analyse av hierarkiseringen av status i ungdomsmiljøene i Norge.

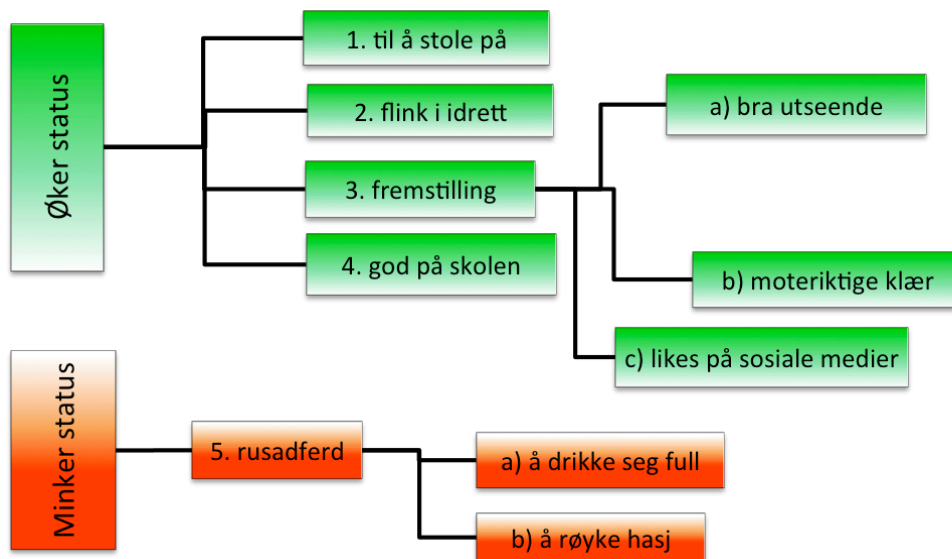
Ungdomstiden kjennetegnes som en sosial prosess hvor ungdom gradvis sosialiseres inn i samfunnet. Denne prosessen innebærer i dag en løsrivelse fra foreldrenes etablerte verdier, og et nytt fokus mot jevnaldrende og utvikling av egne verdier og holdninger (Bakken, 2015, s. 14; Frønes, 2006; Heggen & Øia, 2005, s. 78f; Strandbu & Øia, 2007, s. 10f). For å finne sitt verdisyn er det naturlig å eksperimentere med ulike roller og livsstiler (Furlong & Cartmel, 2006, s. 58f). Mediebildet kan litt forenklet sies å fordele fokus mellom en ungdomsgruppe som ikke strekker til, og en ungdomsgruppe som slites ut av det konstante presset om å prestere. Ut fra dette kan det være av interesse å studere hvilke verdier ungdomskulturer i Norge gjenspeiler. Dette vil i den første delen av kapitlet bli diskutert ut fra mitt første forskningsspørsmål: *Hvilke verdier og holdninger avdekker statushierarkiet i ungdomskulturene i Norge, og er det konsensus om hva som gir status?*

Dette ligger til grunn for en mer spesifikk diskusjon i andre del av analysen. Ettersom tidens ungdomsforskning forholder seg til diskusjonen rundt strukturell reproduksjon (mye av utdannings sosiologien generelt og den Bourdieuske spesielt) og en tilsynelatende frigjøring og individualisering (fra Giddens og Becks teorier) undersøkte jeg om statushierarkiene innad i ungdomskulturene varierte med de klassiske uavhengige variablene, klasse, kjønn og geografisk bakgrunn. Dette vil i den andre delen av dette kapitlet bli drøftet ut fra mitt andre forskningsspørsmål: *Finnes det en sammenheng mellom hvordan status fordeler seg i ungdomsmiljøet, og de klassiske uavhengige variablene, kjønn, sosial klasse og geografisk bakgrunn?*

6.1 Statushierarkiet, verdier og holdninger i ungdomskulturene i Norge

Den første delen av forskningsspørsmålet gikk ut på å kartlegge hvilke verdier og holdninger statushierarkiet i ungdomskulturene i Norge avdekker. I undersøkelsen operasjonaliserte jeg ungdommens verdier og holdninger ut fra spørsmål om åtte klassiske måter å vise seg frem på, og hvorvidt det gir status blant jevnaldrende.

Figur 6.1 Statushierarkiet i prioritert rekkefølge

Basert på frekvenstabell 4.1

Som vist i figur 6.1 vektlegger ungdom det å være til å stole på, å være flink i idrett, ha en god fremstilling (bra utseende, moteriktige klær og likes på sosiale medier) og å være flink på skolen som viktige for å øke status. Ungdommen er også kritiske til rusadferd i form av å drikke seg full og å røyke hasj. Mine analyser av datamaterialet fra ungdomsundersøkelsen Ungdata fra 2014 viser at det ungdom jevnt over hevder gir status i sitt miljø, i stor grad er i tråd med det norske samfunnets normer og verdier. Det kan altså se ut som om ungdomskulturen i Norge i stor grad er preget av en såkalt prokultur (Heggen & Øia, 2005, s. 116). Dette stemmer overens med ungdomsforskning av nyere dato fra norsk kontekst (Aakvaag, 2013; Øia & Fauske, 2010; Øia & Vestel). Inntrykket om en målbevisst, perfektjonistisk og arbeidsom ungdomsgruppe fremstilt i media (Sarwar, 2016a; 2016b; Aftenposten, 2015) får dermed støtte dersom en studerer ungdomsgruppen som en felles enhet.

Noen spørsmål blir da: er ungdomskulturen like preget av prokultur i ulike grupperinger? Stemmer det at ungdomskulturene i Norge i dag jevnt over dreier seg om en ungdomsgruppe uten opprør (Øia & Fauske, 2010), kan den klassifiseres som generasjon lydige (Aakvaag, 2013), og har generasjonskløfta (Øia, 1998; Øia & Vestel, 2014) forsvunnet?

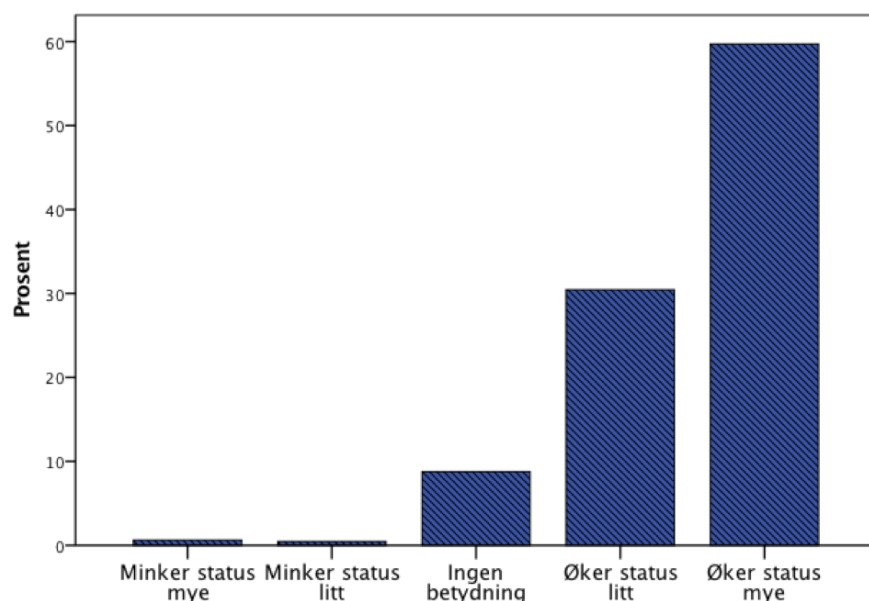
De siste ukene har vært preget av en rekke negative fremstillinger av ungdom i forbindelse med russefeiring, sex, rus og et enormt pengebruk. Dette er noe som blusser opp i mediene hvert år rundt samme tid. Til tross for den negative fremstillingen av ungdomskulturer i mediebildet (Landsend, 2015; Klev, 2015), viser mine funn at protesten mot det bestående, protestkulturer, i Norge ser ut til å være lav. Som en ser i figur 6.1 er rusadferd og da spesielt røyking av hasj det eneste som gjennomsnittlig vurderes til å trekke ned status blant ungdom. Det er også lite som tyder på skoleopprøret som Coleman (1961a), Jackson (2006) og Willis (1977) fant i utlandet. Graden av konsensus er noe avhengig av hvilken statusvariabel en undersøker. Jeg vil derfor videre i dette kapittelet presentere ulike måter å oppnå status på, og ungdommens vurdering av disse.

6.1.1 Status av å være til å stole på

Det å være til å stole på er rangert som det viktigste for status blant ungdom. Figur 6.2 viser at det er stor konsensus rundt dette. Litt mer enn 86 prosent hevder at det å være til å stole på, øker status. Dette funnet finner støtte i forskningen til Sakslind og Skarpenes (2014) som peker på betydningen av moral i den norske kulturen. I studien *Morality and the middle class: The European pattern and the Norwegian Singularity* (Sakslind & Skarpenes, 2014) ble høyt utdannede, middelklassen, intervjuet om hvilke mennesker de beundret, respekterte og ønsket å bli assosiert med, samt mennesker de så ned på, ikke respekterte osv. Der fant en at hele 75 prosent av de intervjuede trakk frem mennesker med gode moralske verdier som de en i størst grad beundret osv. På samme måte var mennesker med opplevd dårlig moral de en så ned på, ikke respekterte osv. Moralske verdier ble altså langt mer verdsatt enn sosial, akademisk eller økonomisk suksess (Sakslind & Skarpenes, 2014, s. 319).

Ut fra dette er det ikke overraskende at jeg finner konsensus rundt de samme verdiene blant ungdom i Norge. Dette ser ut til å gjelde uavhengig av kjønn, sosialt lag og geografisk tilhørighet. En videre utforskning av den moralske dimensjonen er interessant, men vil kunne kreve mer kvalitativ og kvantitative data enn det jeg har til rådighet. Jeg har derfor valgt å ikke belyse dette i videre analyser.

Figur 6.2 Fordeling av svar på spørsmål om å være til å stole på

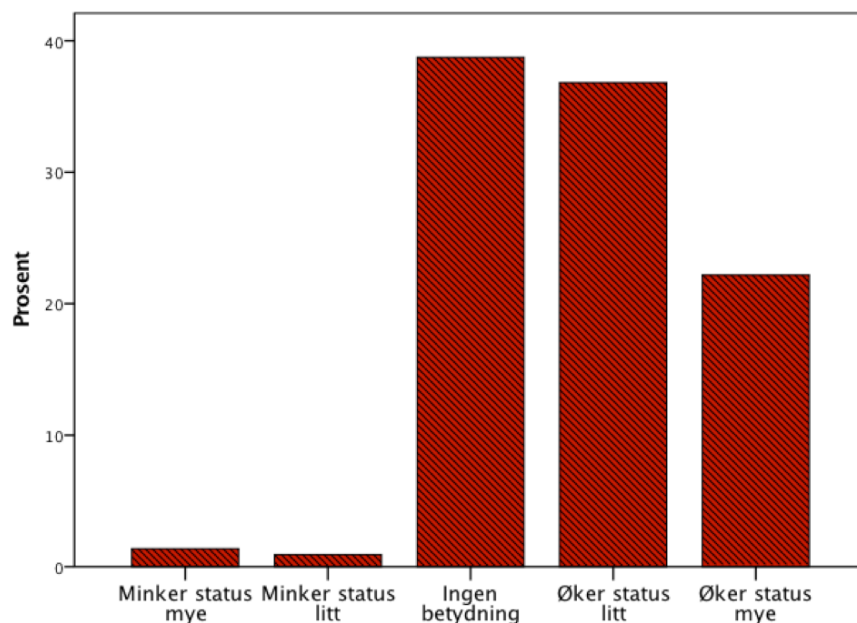

6.1.2 Status av å være flink i idrett

Rapporterte funn fra Ungdata- 2014 viser at ingen organisert fritidsaktivitet i Norge samler ungdom som idretten. Litt mer enn 60 prosent rapporterer å ha deltatt i aktiviteter i regi av et idrettslag i løpet av den siste måneden (Bakken, 2015, s. 43). I Norge er spesielt fotball og ski populært blant ungdom (Strandbu & Øia, 2007, s. 159ff).

Samfunnet preges av dominerende definisjoner av hvilke aktiviteter, sunne fritidsinteresser, de anser som ønskelige for ungdom (Furlong & Cartmel, 2006, s. 75). Siden mellomkrigstiden har idrett blitt ansett som en sunn fritidsaktivitet (Furlong & Cartmel, 2006, s. 75). Dette er også tilfelle i det norske samfunn (Strandbu & Øia, 2007, s. 159). Dagens helsefokus og utbredte artikler om å bli slank, bygge muskler og trene koordinasjon, har ført til at flere ungdomsmiljøer anser det som «in» å være sunn (Bakken, 2015, s. 60). Til tross for stadige medieoppslag om en ungdomsgruppe som er i ferd med å forfalle fysisk, viser altså funn fra Ungdata i 2014 at det er like mange som trener i dag som for 20 år siden (Bakken, 2015, s. 64). En ser en nedgang på nesten syv prosentpoeng i idrettslags medlemstall når en sammenligner Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992 med den i 2002. Dette er likevel en relativt liten nedgang sammenlignet med medlemsfratfall i andre organisasjoner, klubber og lag (Heggen & Øia, 2005, s. 104). Fokus på idrett og trening som viktig for status vil derfor være et mulig tegn på eksisterende prokultur blant ungdom (Furlong & Cartmel, 2006, s. 75; Heggen & Øia, 2005, s. 116).

Figur 6.3 Fordeling av svar på spørsmål om idrett

Ut fra mine funn ser det ut til at det å være flink i idrett er relativt høyt prioritert for de fleste ungdommer, og er rangert som det nest viktigste for å oppnå status. Som vist i figur 6.3 er det få ungdommer som anser idrett som negativt for status, ca. 2 prosent mens godt over halvparten mener det øker status. At idretten er populær jevnt over støttes også av tidligere funn i Ung i Norge-undersøkelsene (Krange & Strandbu, 2004), Ung i Oslo undersøkelsen fra 1996 (Øia, 1998), samt Lyngs (2004) beskrivelse av blant annet machogutten, gull- og spurvjenta. Idrettsbevegelsen har i stor grad lyktes med å nå ut til den store ungdomsmassen (Strandbu & Øia, 2007, s. 164f).

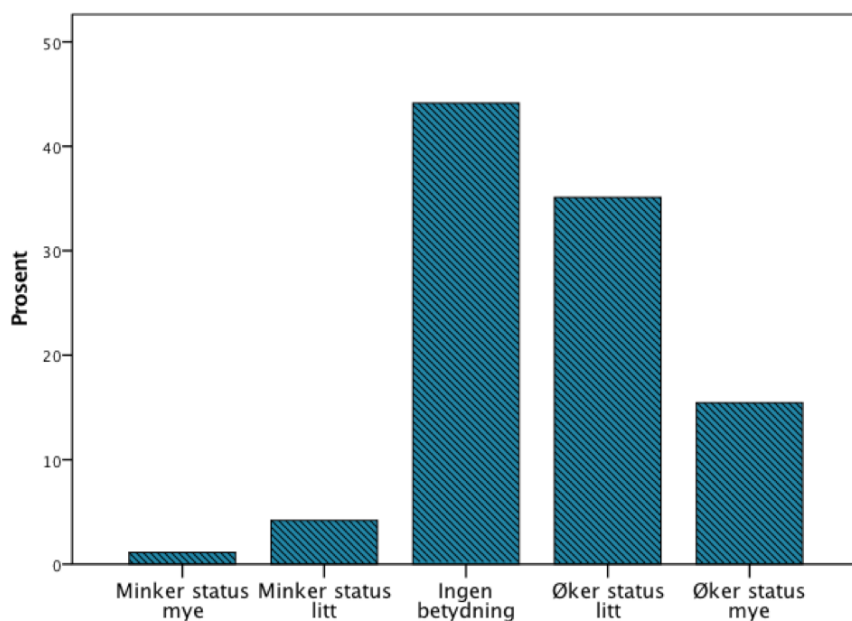
Til tross for at det generelt er en stor enighet om at det å være flink i idrett er viktig for å oppnå status, dabber dette noe av med alderen. De yngste ungdommene i undersøkelsen, på rundt tretten år, anser idrett som mer viktig for status enn de eldre ungdommene, på rundt seksten år, gjør. Dette vises med negativ 0,141 koeffisient på 10.trinn. Dette stemmer overens med tidligere funn der en har registrert en synkende idrettsdeltakelse blant ungdom fra alderen tretten år og opp (Furlong & Cartmel, 2006, s. 75). Ut fra Ung i Norge-undersøkelsen fra 2002 hadde 58 prosent av 13-åringene trent i et idrettslag den siste uka. Når en sammenlignet med ungdom på rundt 18 og 19 år, var andelen nede i 30 prosent. Mye av dette skyldes en overgang fra trening i idrettslag til andre former for trening (Heggen & Øia, 2005, s. 98f; Bakken, 2015, s. 64). De som faller fra er først og fremst ungdommene som ikke er

like ambisiøse med idretten. Noen av grunnene til at de slutter rapporteres å være at de har mistet interessen, ikke har hatt tid, eller at de ønsket å bruke tiden på andre aktiviteter (Strandbu & Øia, 2007, s. 168f; Grue, 1987). Jenter har en tendens til å falle fra raskere enn gutter (Furlong & Cartmel, 2006, s. 75).

6.1.3 Status av fremstilling: bra utseende, moteriktige klær og likes på sosiale medier

I ungdomstiden intensiveres interessen for det motsatte kjønn (Frønes, 2006, s. 232). Med økt usikkerhet, konkurranse om oppmerksomhet og sosial posisjon, kan et ønske om å se bra ut, kjøpe de riktige tingene og vise seg frem forsterkes (Frønes, 2006, s. 246). Lyng (2004) trekker frem både machogutten, villkatten, jålejenta og grømgutten som spesielt opptatt av utseende og fremstilling.

Figur 6.4 Fordeling av svar på spørsmål om fremstilling

Mine funn er at fremstilling, som består av viktigheten av å ha et bra utseende, moteriktige klær og «likes» på sosiale medier, rapporteres som det tredje viktigste for å få status i ungdomsmiljøet. Som en ser i figur 6.4 er det en relativt stor oppslutning rundt fremstilling som viktig. Nesten halvparten av ungdommene mener det øker status. Ca. 42 prosent rapporterer at det ikke har noe betydning, men dette endres noe dersom en ser på de tre variablene hver for seg. Det er for eksempel større enighet knyttet til viktigheten at å ha et bra utseende. Bra utseende blir rangert nest viktigst, og nesten 60 prosent svarer at det øker status.

Dette er ikke et nytt funn da flere har vist at ungdom har en tendens til å anse kroppen som et produkt eller prosjekt en kan investere i for å øke sosial status (Baudrillard;1999; Bauman, 2007; Birkelund, 2000, s. 224; Giddens, 1991). Fokus på utseende og kropp kan sies å ha blitt ytterligere forsterket med mediens konstante fokus, redigering og fremstilling av idealkroppen. Dette har ført til at det blant mange oppfattes som vellykket å ha et bra utseende (Engelsrud, 2006). Bauman (2007, s. 55ff) presiserer at tilgang til de nyeste produkter og varer er vesentlig for å opprettholde eller danne en sosial posisjon i samfunnet, samt høste anerkjennelse fra andre. I forbindelse med dette hevder Bauman (2007, s. 55) at vi som mennesker selv blir en slags vare, som en kan bearbeide for å gjøre mer ettertraktet.

Mine funn stemmer overens med de Carolyn Jackson (2006) rapporterte i studiet av ungdomskulturer i USA hvor hun fant at utseende og det å ta seg bra ut var viktig for å oppleves som populær. Spesielt fant hun at det var viktig å bli ansett som en naturlig skjønnhet, og å ha et tilsynelatende uanstrengt forhold til sitt ytre. I mine funn får en ikke undersøkt om ungdommene skiller mellom naturlig og etterstrebet bra utseende, men det ser uansett ut til å være rimelig viktig for å gi ungdom status.

Mine funn viser at ungdom opplever moteriktige klær som viktig for status. Dette støttes også av funn fra USA (Jackson, 2006). Det kan se ut til at økt konsum, fremstilling av produkter, og mote og livsstil har blitt sentrale for å konstruere sin individualitet og identitet. Ved å ha de riktige klærne kan en, til en viss grad, kjøpe seg en form for status (Aakvaag, 2010, s. 279f; Bauman, 2007; Furlong & Cartmel, 2006, s. 72, 83; Baudrillard, 1999).

De siste 10 til 15 år har ført med seg en digital revolusjon, og digitale medier spiller i dag en enorm rolle i ungdommers daglige liv (Haugseth, 2013). Blant annet har sosiale medier som *Facebook* og *Instagram*, blitt sentrale formidlingskanaler for hva som skjer i ungdomsverden (Øia & Vestel, 2014, s. 118; Furlong & Cartmel, 2006, s. 78). Sosiale medier kan defineres som ”digital teknologi som muliggjør offentlig gruppebasert interaksjon eller deltakelse, og som overfører personlige eller sosiale markører sammen med et mediebudskap” (Haugseth, 2013, s. 48). De fleste ungdommer i Norge har tilgang til datamaskin eller mobil med internett (Lundby, 2008). Da *Facebook* ble tilgjengelig i 2006 hadde bare 23 prosent av ungdommene i Norge en personlig nettside eller blogg, og kun 18 prosent hadde publisert bilder (Lundby, 2008, s. 245). Siden den gang har omfanget økt dramatisk, og i dag har

deltakelse på sosiale medier nærmest blitt et premiss for å anses som populær og attraktiv (Bjørkeng, 2011, s. 9; Illeris et al., 2009, s. 191ff).

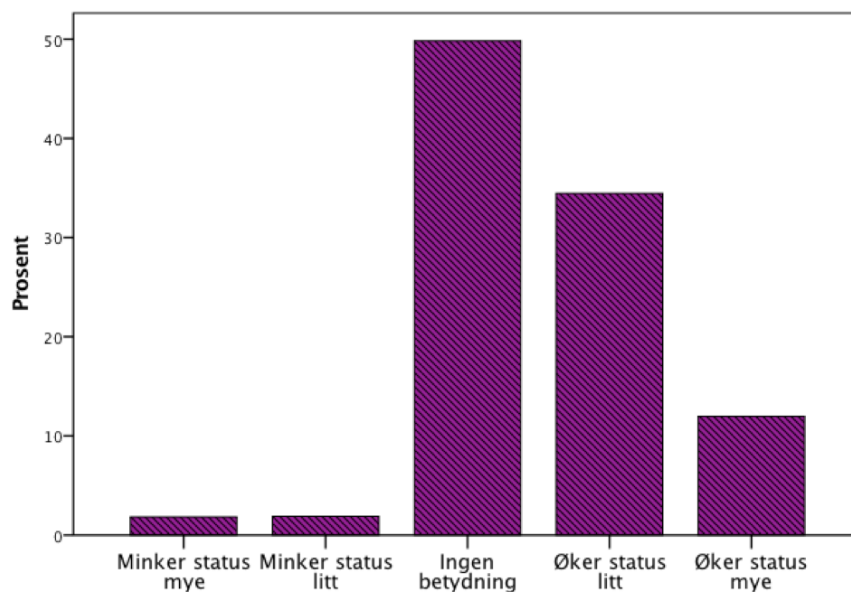
Ungdom deler i dag store mengder informasjon om sine liv på nettet (Bakken, 2015, s. 14). Mange bruker sosiale medier som et verktøy for å høste umiddelbar sosial anerkjennelse i form av likes, kommentarer og delinger (Boyd, 2014; Haugseth, 2013, s. 93ff). Mediene, reklamebransjen og moteindustrien har stor påvirkningskraft, og setter på mange måter standarden ungdom måler seg opp mot. Det er vanskelig å måle om ungdom har et mer ambivalent forhold knyttet til sin kropp, men fokuset på kropp, utseende og fremstilling har uten tvil økt i omfang (Illeris et al., 2009, s. 188f; Furlong & Cartmel, 2006, s. 59). Spesielt har Instagram, Facebook og blogger bidratt til et økt fokus på utseendet og selvredigering (Bjørkeng, 2011, s. 9; Illeris et al., 2009, s. 191ff). Sammen kan dette intensivere presset om å prestere og leve opp til kroppsidealet (Øia & Vestel, 2014, s. 120). Dette kan være en av årsakene til at ungdom vegrer seg for å dusje etter gym (Øia & Vestel, 2014, s. 107).

Goffman (1971) brukte begreper fra teaterkonteksten for å omtale viktigheten av selvpresentasjon og selvredigering. Han brukte begreper som *front stage* og *back stage* om hvordan en fokuserte på fremstilling foran et publikum, front stage, og var mindre kritisk i sin private sfære, back stage. Goffmans (1971) teorier var derimot sterkt knyttet til den sosiale situasjonen, og konteksten hvor en var i direkte kontakt med andre mennesker, ansikt til ansikt. Med innføringen av sosiale medier kan en derimot argumentere for at front stage utgjør en vesentlig større del av vår hverdag enn det Goffman tok for seg (Goffmans, 1971; Hogan, 2010; Lundby, 2008, s. 244; Haugseth, 2013, s. 83ff). Sosiale medier tilbyr nye muligheter for identitetskonstruksjon, fellesskap og ikke minst selvpresentasjon (Haugseth, 2013, s. 93ff). Fremstillingen en ser i sosiale medier blir dermed en del av mønsteret i den nye selvidentiteten som Giddens (1991) og Ulrich Beck (1997) predikerte. Menneskers behov for å fremstille seg selv hovedsakelig i et positivt lys og minimere mindre flatterende sider, gjør at en konstant driver med det Goffman (1971) omtalte som inntrykksmanipulering (*impression management*).

6.1.4 Status av å gjøre det bra på skolen

Skolen startet opprinnelig som en form for forberedelse før konfirmasjonen, og var derfor i stor grad et premiss for å kunne gifte seg, overta eiendom og få fast arbeid. Gradvis ble skolens funksjonsområde utvidet. I dag er skolen ansett som en samfunnsmessig investering i det enkelte individ og kommende generasjoner (Krange & Øia, 2005, s. 204). Norges økende velstand, fokus på skolegang, og økonomiske låneordninger har gitt flere mulighet til å satse på høyere utdanning. Med Reform 97 ble ti års obligatorisk skolegang innført, og med Reform 94 fikk alle rett til tre år på videregående skole eller fagarbeiderutdanning¹⁶ (Strandbu & Øia, 2007, s. 11ff).

Figur 6.5 Fordeling av svar på spørsmål om skole

Jeg finner at ungdom verdsetter skolen og hevder den kan ha en positiv påvirkning på status. Det rangeres som det fjerde viktigste for å oppnå sosial status blant jevnaldrende, og som vist i figur 6.5, hevder ca. 45 prosent at status øker dersom en er god på skolen. Mine funn støttes også av tidligere norsk forskning (Fauske & Øia, 2003; Øia & Vestel, 2014; Krange & Øia, 2005; Strandbu & Øia, 2007; Øia, 2007; Øia, 1998). Blant annet har en funnet at så mye som 96 prosent av elever på ungdomsskole og videregående mener det er viktig å få gode karakterer (Strandbu & Øia, 2007, s. 62f). Ung i Norge- undersøkelsen fra 1992 fant at unge

¹⁶ Hovedmodellen i fagarbeidsutdanning var to år på skole og to i lære.

som jobber hardt i skolen, anses som populære (Heggen & Øia, 2005, s. 55; Øia, 2007; Øia, 1998).

Jeg finner lite tegn til noe jeg vil klassifisere som opposisjon blant ungdom. Som en ser i figur 6.5 er det færre enn fire prosent av ungdommene som hevder at det å være god på skolen trekker ned status. I Dæhlen et al. (2011, s. 70) var det ingen som sa at dårlige skoleresultater ville bli møtt med aksept og anerkjennelse. Påfallende store deler av ungdomskullene, elever med foreldre med lite utdanning, gutter og elever fra minoritetskulturer, klassifiseres som «risikogrupper». Det vil si at de statistisk sett oftere mislykkes i skolen (Haug 2011, s. 46). Hvorfor er det likevel generelt stor oppslutning om viktigheten av å gjøre det bra på skolen? Furlong og Cartmel (2006) hevder at dagens ungdom er preget av en erkjennelsesmessig feilslutning, som fører til at de til tross for begrensninger fra sosiale strukturer, leter etter individuelle eller kollektive løsninger. Til tross for at flere mislykkes etter standarden de setter for seg selv, kan det se ut som om de likevel slutter opp om viktigheten i å lykkes i skolen. En grunn til at jeg ikke avdekker en stor opprørskultur kan være at skolehverdagen har blitt en såpass vesentlig del av de sosiale fellesskapet, at ungdom opplever det som viktig å prestere innenfor denne settingen (Strandbu & Øia, 2007, s. 14f).

Et negativt forhold til skolen kan oppfattes som en tydelig opposisjon mot voksne, autoriteter og myndighetspersoner (Øia & Vestel, 2014, s. 105). Willis (1977) hevdet at et ønske om opprør mot skolen kunne komme av en følelse av at skolen ikke var relevant for videre liv. Dette støttes også av Rogstad (2016) som tar opp spørsmålet *hvorfor skal jeg ta utdanning når jeg uansett ender med å kjøre taxi?* Jackson (2006) mente det fantes akademiske og sosiale grunner til å gjøre opprør mot skolen. Kontroll-, måle- og prestasjonskulturen som forbindes med den nyliberale trenden i utdanningspolitikken (Jackson, 2006) innebærer et så sterkt press på å lykkes at flere gir opp, eller ikke engang våger å forsøke. Dette kan tolkes som en forsvarsstrategi. Lyng (2004) illustrerer det samme poenget med sin beskrivelse av *villkatten*, som tilsynelatende gjør det dårlig på skolen på grunn av manglende innsats. Sosialt sett hevder Jackson (2006) at det er bedre ansett å ikke jobbe hardt i skolen (Jackson, 2006). Dette støttes også av Lyngs (2004) hvor de to mest populære (machogutter og jålejenter) viser liten skoleinnsats.

I tråd med Colemans (1961b) tese, kan en annen grunn til at skolen har stor oppslutning være knyttet til den konkurransefremmende kulturen. Den har fått en ny form i den

neoliberalistiske målings- og kontrollkulturen som Norge er integrert i (Sjøberg, 2014). Et økt fokus på kartlegging, nasjonale prøver og måloppnåelse kan, som allerede Coleman hevdet, gjøre skole mer sentral i ungdommers vurdering av hva som er viktig. En negativ konsekvens blir den mye omtalte ungdomsgruppen som presser seg selv i så stor grad at de utvikler psykiske lidelser (Bakken, 2015, s. 2).

Ungdommer i 10. klasse får sine første standpunkt karakterer og må konkurrere om plass på ønsket studieretning (Utdanningsdirektoratet, 2011). Ved første øyekast kan det derfor virke overraskende at jeg finner at de eldre ungdommene anser skole som mindre statusgivende enn de yngre. Ut fra Colemans (1961b) teori kan en mulig forklaring være at statusposisjonen, ut fra hvor bra en gjør det på skolen, i all hovedsak utkjempes og klareres når karakterer blir introdusert i skoleforløpet. I Norge er det 8. klasse (Nilssen, 2014).

På den ene siden viser mine funn at det å gjøre det bra på skolen vurderes som noe som trekker opp status. Samtidig er skolen mindre prioritert enn en hel del andre måter å vise seg frem på. Som en ser i figur 6.5 hevder nesten 50 prosent at skolerresultater ikke har så mye å si. Det kan altså se ut som at det å være flink på skolen trekker i mer enn en retning. Jackson (2006) fant at å lykkes i skolen både kunne gi god og dårlig status. Dersom skolerresultatene kom naturlig, kunne det påvirke status i positiv retning. Hvis en derimot måtte jobbe hardt, og viste lite ydmykhet, ville dette kunne trekke ned status. Liknende funn har også blitt avdekket i Norge gjennom forskningen til Dæhlen et al. (2011). De avdekket at både de som jobber for mye og for lite i skolen, kan bli møtt med kritikk i ungdomsmiljøet. Det gjelder å ikke bli ansett som overambisiøs, pretensiøs og skrytende, samtidig som en ikke vil bli oppfattet som dum (Dæhlen et al., 2011). Lyng (2006, s. 54ff) finner samme tendenser. Ikke alle typer skoleinnsats gir aksept i ungdomsmiljøet. *Gromgutter* trekkes frem som en gruppe Lyng (2004, 43ff) hevder er i stand til å finne en balansegang mellom å være engasjert i skolearbeidet, men fortsatt beholde status blant medelever. Ettersom mine analyser er basert på et kvantitativt datamateriale som allerede er samlet inn, har jeg liten mulighet til å fange opp nyansene som Jackson (2006) og Dæhlen et al. (2011) avdekket. For å videre belyse dette fenomenet måtte en ha benyttet kvalitative metoder.

Dersom det er slik at ungdom synes det er viktig å jobbe hardt i skolen, men samtidig nedtoner viktigheten av dette overfor hverandre, er dette i så fall ikke bare et ungdomsproblem. Skarpenes og Saksli (2010) avdekket at verdier som solidaritet,

altruisme, likhet og ærlighet i stor grad var forankret i den norske kulturen. Dette kunne resultere i anti-akademiske holdninger. For eksempel fant de at høyt utdannede, som leger og advokater, følte et behov for å nedtone sin utdannelse i frykt for å bli oppfattet som arrogante eller skrytete. I tråd med dette kan det være at det er mindre legitimt å vise frem sin høye sosiale posisjon i Norge sammenlignet med andre land, som Storbritannia (Skarpenes & Sakslind, 2010). Dette kan igjen påvirke graden ungdom vektlegger skole som viktig for å oppnå status. Det kan rett og slett være at verdiene om solidaritet, likhet og ærlighet preger deres tanker slik at de anser det som nærmest stigmatiserende å svare at det å gjøre det bra på skolen øker status.

Er det slik at gode skoleresultater først gir status i kombinasjon med andre måter å oppnå status på? Mine funn indikerer at skolestrebere jevnt over har gode muligheter til økt status. Men ut fra vektleggingen av de ulike måtene å oppnå status, vil det å være god på skolen i seg selv ikke være nok til å gjøre en populær. Blant annet viser mitt generelle statushierarki, se figur 6.1, at skole er relativt langt ned på prioriteringslisten ut fra et statusperspektiv. Dette stemmer overens med Colemans (1961b) funn om at akademiske prestasjoner ble ansett som mindre statusgivende enn både idrettsaktiviteter, utseende og personlighet. I likhet med mine funn konkluderte Dæhlen et al. (2011) med at det er en generell konsensus om at det å være flink på skolen gir status. De trekker derimot frem at det å være god i skolen helst bør kombineres med et aktivt sosialt liv utenfor skolen (Dæhlen et al., 2011, s. 70). Å være god på skolen er altså i seg selv ikke nok for å få god status i de fleste ungdomsmiljøer, men å være meget svak i skolen kan absolutt trekke ned status.

Mine funn støtter hovedsakelig den delen av mediebildet og forskning som beskriver en stresset ungdomsgruppe, som jevnt over jobber hardt og er ute etter å prestere, også i skolen (Illeris et al., 2009, s. 28ff; Sarwar, 2016a; 2016b; Bakken, 2015, s. 32; Gabrielsen & Tønset, 2016¹⁷). Det noe kritiske synet på ungdom som late, underpresterende og unnasluntrende får altså mangelfull dekning.

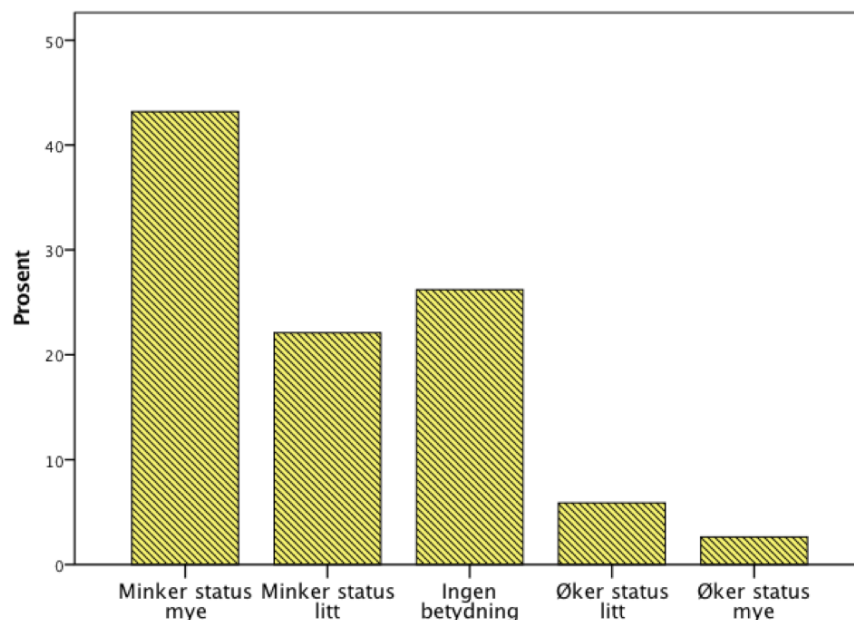
¹⁷ Artikkel i Norsk Rikskringkasting « Så lett fikk NRK tak i puggedop» 12.05. 2016

6.1.5 Status som følge av rusadferd: å drikke seg full og røyke hasj.

Ungdomstiden innebærer å ta stilling til nye ting, utvide sin horisont, teste ut grenser og eksperimentere. Til en viss grad kan dette også innebære bruk av narkotiske stoffer (Krange & Øia, 2005, s. 46; Bakken, 2015, s. 86f; Pedersen, 2006, s. 104f; Øia & Vestel, 2014, s. 103). Slik det blir fremstilt i media, er det lett å anta at rus er knyttet til sosialt avvik og fattigdom (Stefanovic, 2015) Dette er derimot bare deler av fenomenet, og rusmidler er vel så mye å finne i sosiale settinger blant vellykkede grupper i samfunnet. Rus finnes ikke bare på Karl Johan, men også blant ungdom fra Vestkanten (Pedersen & Bakken, 2016; Pedersen, 2006, s. 15).

Mine funn tilsier at rusadferd, det å røyke hasj og drikke seg full, er det eneste ungdommene rapporterer som direkte vil minske sosial status. Som vist i figur 6.6 mener over 60 prosent av ungdommene at rus er negativt for status. Konsensusen rundt dette er stor, spesielt tilknyttet hasj. Ut fra dette kan det se ut som dagens ungdom i stor grad vektlegger verdier som også er å finne blant voksne og i det norske samfunn (Heggen & Øia, 2005, s. 116; Strandbu & Øia, 2007).

Figur 6.6 Fordeling av svar på spørsmål om rus

Jeg finner at over 50 prosent av ungdommene anser det å drikke seg full som skadelig for status. Alkohol er utbredt i alle lag, og inngår for mange som en naturlig del av dagliglivet (Pedersen, 2006). De fleste ungdommer anser alkohol som en naturlig del av ungdomslivet,

og hevder at avhold kan føre til at en blir ekskludert fra sosiale arenaer (Illeris et al., 2009, s. 244f; Bakken, 2015, s. 86). Alkohol har blitt et viktig element i de fleste grupperes sosiale samvær, og Jacksons (2006, s. 15ff) fant at enkelte ungdommer latet som de drakk for å bli mer populære. Samtidig viser mine funn at misbruk og fyll oppfattes svært negativt.

Illeris et al. (2009) og Bakken (2015) finner også at det å drikke seg full kan innebære tap av status. Illeris et al. (2009, s. 244f) hevder at å bli for full kan anses som manglende selvkontroll. Når en sammenligner tidligere ungdomsundersøkelser¹⁸ ser en at alkoholforbruket blant ungdom har minket. I 1996 rapporterte 45 prosent at de hadde drukket seg tydelig beruset det siste året. I 2012 var dette redusert til 29 prosent. Disse undersøkelsene var riktignok gjennomført i Oslo, men resultatene ligger relativt tett opptil gjennomsnittet til resten av landet (Øia & Vestel, 2014, s. 104). Det kan altså se ut som ungdom viser mer måtehold når det gjelder alkohol nå, enn de gjorde før. Muligens kan dette skyldes endringer i drikkeadferd og type alkohol. Mens en tidligere drakk hjemmebrent og sprit, er det nå blitt mer vanlig med øl, vin og rusbrus. Alkohol er også dyrt i Norge (Pedersen, 2006). Ved en lavere alkoholprosent og dyrere alkohol har det blitt lettere å kontrollere inntaket av alkohol. En kan undre seg om dette også kan ha ført til at tap av kontroll muligens har blitt mer stigmatisert. Til tross for at drikking er et vanlig fenomen kan mediene, ut fra mine funn, anklages for å overdrive trenden i noen grad (Furlong & Cartmel, 2006, s. 98; Stefanovic, 2015).

Hasj er et mer entydig ungdomsfenomen sammenlignet med alkohol (Bakken, 2015, s. 90). Unge som bruker hasj krysser en ekstra grense ettersom rusmiddelet er illegalt i Norge. Mine funn viser at røyking av hasj rapporteres som mest skadelig for status. Over 70 prosent av ungdommene mener det trekker ned status, mens under 5 prosent anser det som positivt. Dette stemmer med tidligere forskning (Pedersen, 2006; Bakken, 2015, s. 90; Øia, 2007, s. 141f). Hasjbruket er størst på videregående og det er derfor få på ungdomstrinnet, ca. tre prosent, som har erfaring med marihuana eller hasj. Jeg finner lite støtte for Furlong og Cartmels (2006, s. 111) teori om at hasj skal ha blitt sosialt eller lovmessig avkriminalisert.

Historisk sett har bruk av illegale rusmidler blitt knyttet til ungdomsopprør, eller opposisjon. Ungdom i motkulturer eller protestkulturer vil derfor ha et noe mer positivt forhold til rus

¹⁸ Ung i Oslo (1996, 2006 og 2012) se Øia & Vestel, 2014

(Heggen & Øia, 2005, s. 183). Ettersom alkohol er lovlig, så lenge en er over 18, er det helt klart den mildeste formen for rusadferd jeg har mål på. Å drikke alkohol trenger derfor ikke være et tegn på opposisjon, da det også kan tolkes som en tilnærming til voksenlivet (Illeris et al., 2009, s. 244f; Øia & Vestel, 2014, s. 104). De fleste voksne vil likevel anse mindreåriges konsum av alkohol som uønsket adferd (Illeris et al., 2009, s. 244f; Bakken, 2015, s. 86). Med bakgrunn i dette velger jeg å anse både hasj og fyll som en slags opposisjon mot voksnes verdier, med forbehold om at fyll er i mindre konflikt med samfunnets verdigrunnlag enn hasj. Til tross for at jeg finner en noe mindre negativ holdning til rusadferd, spesielt fyll, i 10. klasse, er det fortsatt ansett som minskende for status. Ut fra dette indikerer mine funn at ungdom i Norge bærer preg av en prokultur. Datamaterialet vitner om en lydig ungdomsgenerasjon, med lite opprør, mer i tråd med voksne verdier (Aakvaag, 2013; Heggen & Øia, 2005, s. 116; Strandbu & Øia, 2007; Øia, 1998; Øia & Fauske, 2010; Øia & Vestel, 2014).

6.2 De klassiske forklarende variablene, viktig eller ikke?

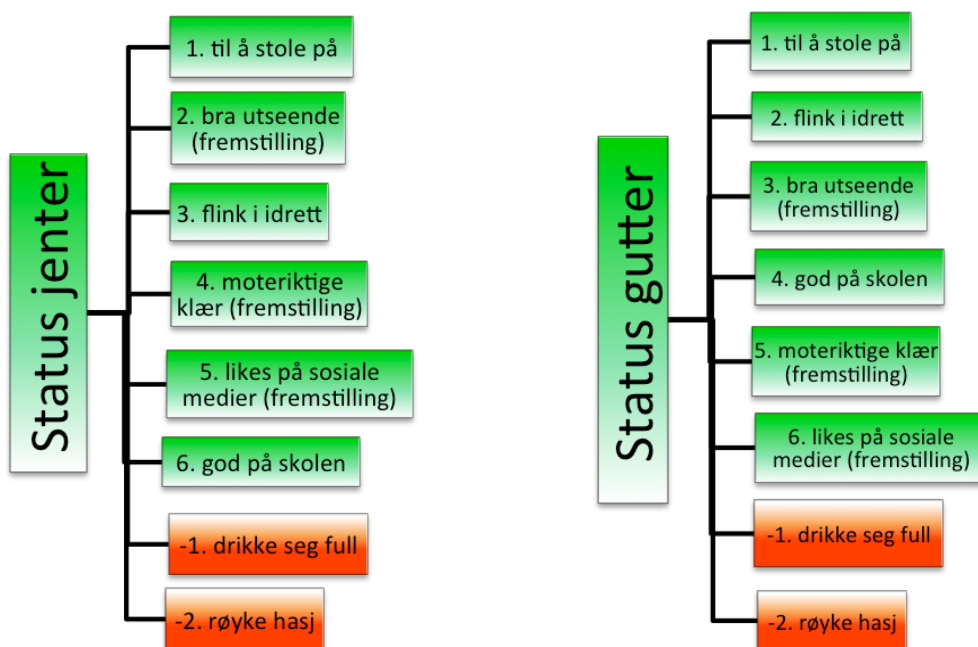
I foregående kapittel har jeg gjort rede for hvordan statushierarkiet ser ut blant ungdom i Norge, samt hvilke verdier og holdninger dette gjenspeiler. I dette kapittelet ønsker jeg å se nærmere på hvordan statushierarkiet varierer ut fra de klassiske uavhengige variablene, kjønn, sosial klasse/sosioøkonomisk bakgrunn og kjennetegn ved kommunen de bor i. Dette kan gi en pekepinn på om det er mye variasjon i ungdomskulturene rundt vurderingen av status. Er det slik U. Beck (1992; 1997; 2000) og Giddens (1991;1994) hevdet, at vi lever i et postmoderne samfunn hvor de klassiske variablene ikke lenger predikerer menneskers adferd? Eller er det som Bourdieu (1995; 1996) hevdet, at strukturen fortsatt influerer vår habitus og med den våre preferanser, holdninger og verdier? Alternativt kan det være en mellomting, at strukturen har mistet noe grep, men at de klassiske variabelen fortsatt har noe å si, en slags svak individualiseringstese (Furlong & Cartmel, 2006).

Som utforsket i kapittel 6.1 ser det ut til at den store ungdomsgruppen slutter opp om de samme verdiene og holdningene, uten tegn på direkte opposisjon. Rangeringen av hva som er viktigst for status kan derimot variere mellom de ulike gruppene. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for ulike grupper ut fra, kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn eller kjennetegn ved kommunen, som utmerker seg fra den generelle statusvurderingen.

6.2.1 Kjønn

Tidligere forskning har argumentert for at kjønn i stor grad kan predikere forskjeller i identitet blant ungdom (Lyng, 2004; Willis, 1997; Heggen, 2002; Frønes, 2006, Jackson, 2006; Heggen & Øia, 2005; Birkelund, 2000; Øia, 2007). Bourdieu, Willis og Jackson fokuserte på forskjeller mellom kjønn. Bourdieu (2000) hevdet at en maskulin dominans var forankret i samfunnet, og vår underbevissthet, og dermed ubevisst påvirket vårt tankesett. Dette preget spesielt samspillet og strukturene i institusjoner, som skolen. Willis (1977) og Jackson (2006) har også tatt opp den tradisjonelle forståelsen av kjønn, maskulinitet og femininitet og i hvilken grad det i dag former gutter og jenters holdninger og verdier. Ulrich Beck og Beck-Gernsheim (1995) og Giddens (1991) argumenterte for at overgangen til det moderne samfunn hadde ført til en styrking av kvinners posisjon i samfunnet, og dermed en svekking av forskjellene mellom kjønn. Frønes (2006) stiller seg noe mellom disse to tradisjonene. Han finner at jenter i Norge vektlegger sosiale faktorer som statusgivende, mens gutter i større grad vektlegger mestringsfærdigheter. Han hevdet likevel at denne forskjellen var blitt mindre med årene ettersom jenter har blitt mer opptatt av å prestere (Frønes, 2006, s. 252).

Figur 6.7 Statushierarkiet Jenter og Gutter, prioritert rekkefølge (basert på tabell)

Basert på frekvenstabell 4.2

Selv om det kan se ut som det er stor konsensus rundt verdier og holdninger i ungdomskulturene, virker det som kjønn fortsatt kan avdekke noen ulikheter i rangeringen av

status. I dette kapittelet kommer jeg til å gjøre rede for noen av disse. Figur 6.2 viser er det forskjell av gutter og jenters prioriteringer av viktigheten av idrett, skole og fremstilling. Ungdommers holdninger til rusadferd ser ut til å være minst påvirket av kjønn ettersom både gutter og jenter anser rusadferd, det å drikke seg full eller røyke hasj, som negativt for status, med hasjrøyking som mest skadelig.

6.2.1.1 Idretts gutter

Den største forskjellen jeg fant mellom kjønn var deres vurderingen av viktigheten av å være flink i idrett med tanke på status. Blant gutter er det å være flink i idrett ansett som nest viktigst for å oppnå status i ungdomsmiljøet. Jenter plasserer det derimot på tredjeplass, etter det å ha et bra utseende. Koeffisienten er den høyeste jeg avdekket i mine analyser, negativ 0,273-0,277 som vil si at gutter er vesentlig mer opptatt av det å være flink i idrett enn jenter. Modellens forklaringsgrad på 2,6 prosent er også den høyeste oppnådde med bare kjønn som forklarende variabel.

Historisk sett fikk gutter tidligere adgang til idrettsarenaen enn jenter, og i andre halvdel av 1800-tallet var det hovedsakelig unge menn som fikk drive med idrett, og da hovedsakelig som trening av forsvarsevnen. I slutten av 1800-tallet utviklet idretten seg i en mer konkurranseorientert retning. Det var først rundt 1960-tallet at det ble mer akseptabelt for jenter å drive med idrett (Strandbu & Øia, 2007, s. 160ff). Det kan virke som at guttenes forsprang i idrettsarenaen fortsatt henger noe igjen. Tidligere ungdomsundersøkelser har vist at flere gutter, 45 prosent, enn jenter, 36 prosent, er medlem av et idrettslag (Krange & Strandbu, 2004)¹⁹. Dette støttes også av tidligere undersøkelser (Grue, 1987).

Jeg finner altså i likhet med Jackson (2006), Coleman (1961b) og Frønes (2006) at deltakelse i idrett, spesielt fotball, er en av de viktigste kriteriene for å bli oppfattet som populær i guttekulturer. Dette stemmer også med Frønes (2006, s. 252) funn om at gutter er mer mestringsfokusert. Både Coleman (1961b) og Jackson (2006) mente at konkurranse-aspektet var en viktig årsak til at idrettsaktiviteter hadde en spesielt høy status blant ungdom, og da spesielt blant gutter. Coleman (1961b) studerte de amerikanske skolene og hevdet at akademiske prestasjoner ble nedprioritert av skolene ettersom skolene i stor grad fokuserte på sportslige bragder. Skolelagene var en viktig del av skoletilhørigheten, det var store

¹⁹ Rapporterte funn fra undersøkelsene Ung i Norge 1992 og Ung i Norge 2002

utstillinger av pokaler og bannere, og stipendordninger knyttet til ferdigheter i idrett (Coleman, 1961b). I USA er alle idrettslag knyttet til skoler, og er en naturlig del av skolehverdagen (Coleman, 1961b). Å lykkes i idrett i USA er viktig fordi det gjennom stipendordninger kan gi muligheter til skolegang en ellers potensielt ikke hadde hatt råd til. Ut fra dette vil en ikke finne den samme fremstillingen og underbyggingen av konkurranse gjennom idrett i Norge som Coleman (1961b) omtalte i USA. Til tross for den manglende forsterkningen av idrettskulturen fra skolens side ser det altså ut, fra mine funn, som om idrett er viktig for å oppnå status blant ungdommer i Norge, spesielt blant gutter.

Jackson (2006, s. 8) og Paul Willis (1977) hevdet at å være flink i idrett var tett assosiert med laddish-kulturen og popularitet. Denne kulturen var i stor grad knyttet til de maskuline verdier og kultur assosiert med arbeiderklassegutter i England (Willis, 1977). Det å være flink i idrett kan muligens knyttes opp til maskuline verdier, som passer bedre med guttekulturer enn jentekulturer (Furlong & Cartmel, 2006, s. 76). Jenter vektlegger fortsatt idrett som relativt viktig, 3. prioritet, noe som stemmer med Frønes (2006, s. 252) sin argumentasjon om at jenter har blitt mer like gutter i vektlegging av mestring og prestasjoner. Furlong og Cartmel (2006, s. 76) og tidligere ungdomsundersøkelser gjengitt i Krange og Strandbu (2004) finner også en slik overgang ettersom det blant annet har blitt mer vanlig for jenter å spille fotball etc. At Norge har kvinnelag i både håndball og langrenn i verdensstoppen, kan også være med på å videre bryte den tidligere omtalte maskuline assosiasjonen med idrett.

6.2.1.2 Fremstillingsbevisste jenter

Generelt ble fremstilling rapportert som det tredje viktigste for status blant ungdom. Mine funn tilsier at jenter anser fremstilling som litt mer viktig for status enn gutter, med en koeffisient på 0,109. Trenden er den samme på tvers av de ulike enkeltvariablene, men graden av forskjeller mellom kjønn varierer noe. Mens det å ha et bra utseende ser ut til å være viktig for begge kjønn, er «likes» på sosiale medier og moteriktige klær spesielt viktig blant jenter.

Mens guttene i Jacksons (2006) studie hovedsakelig vektla prestasjonsaktiviteter, som idrett, var det for jenter spesielt viktig med fysisk utseende, moteriktige klær, moderne teknologi og seksualitet. Dette stemmer også med tidligere forskning i en norsk kontekst (Frønes, 2006, s. 252), samt Baumans (2007) tese. I tillegg registrerte Frønes (2006, 252) at jenter i noe større grad vektlegger sosiale faktorer, som deltakelse i sosiale medier, som viktig for status. At jenter er mindre fokusert på viktigheten av å prestere i idrett og skole, støttes også delvis av

mine funn som tilsier at jenter faktisk vektlegger å ha et bra utseende, moteriktige klær og mange «likes» på sosiale medier som viktigere for å oppnå status enn å for eksempel gjøre det bra på skolen. Helseth (2010) hevdet at det å være ambisiøs og markant, kan gå på bekostning av ens opplevde femininitet.

At jenter i noe større grad vektlegger fremstilling som viktig for status enn gutter, kan også bidra til å forklare hvorfor tidligere funn både i Norge (Heggen og Øia 2005, s. 148), og i Sverige (Illeris et al., 2009, s. 188f), har vist at jenter sliter mer med selvtillit og kroppsbilde enn gutter. Også i media (f.eks. artikkelen om «Generasjon perfekt: vi som tilsynelatende fikser alt» i Aftenposten, 2015) og i populærkulturen (f.eks. *Skam* og *Sykt perfekt*) hører vi om det økte generelle presset på spesielt jenter om å fremstille seg selv på en bestemt måte.

Både gutter og jenter anser utseendet som viktig, men jenter prioriterer det som nest viktig, og gutter som tredje viktigste for status. At jenter rangerer et godt utseende som viktig for status er ikke noe nytt. Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg (2006) avdekket et fokus på utseende blant jenter i flere generasjoner. Gutter har nok alltid også til en viss grad vært opptatt av et bra utseende, da det er et av flere kriterier for å tiltrekke seg en partner. En eventuell forskjell kan være at det i senere tid har blitt mer legitimt for gutter å drive med selvredigering gjennom bruk av blant annet sminke, og hår- og hudpleieprodukter. Disse guttene omtales ofte som metroseksuelle (Illeris et al., 2009, s. 210ff). Den maskuline kulturen ser dermed ut til å ha et større rom for fokus på utseendet uten å bli stemplet som feminin (Willis, 1977). Litt ulikt de naturlig pene guttene Jackson (2006) omtalte, men i tråd med Birkelunds (2000, s. 224) funn, ser det altså ut som at det i norsk og svensk kontekst er blitt mer innenfor for guttene å manipulere virkeligheten for å oppnå et bedre resultat med tanke på utseendet.

Bourdieu's begreper om kapital har i denne sammenhengen fått et nytt tillegg for å omtale viktigheten av å se bra ut og være attraktiv. *Erotisk kapital* består av seksuell attraktivitet, sjarm, skjønnhet og utseende. En jentes erotiske kapital blir dermed i likhet med Bourdieus kapitaltyper med på å bestemme ens plassering i det sosiale rommet (Helseth, 2010, s. 137ff). Kvinnens behov for å oppfattes i tråd med feminine verdier kan knyttes sammen med det Bourdieu (2000) omtaler som den maskuline dominans. Ved å ikke innfri gutters, og andre jenters, forventninger om hvordan jenter skal oppføre seg kan de dermed bli tildelt mindre status (Helseth, 2010, s. 147). Om det er slik at den erotiske kapitalen er i ferd med å

fortrengte andre typer av kapital, eller som Bourdieu kunne ha sagt, om dens transaksjonsverdi øker, vil det kunne bidra til å forstå hvorfor jeg finner at jenter rangerer fremstilling som viktigere enn å gjøre det bra på skolen..

Det eksisterer likevel fortsatt en grense en ikke må krysse når det gjelder fokus på utseende. For gutter dreier dette seg hovedsakelig om å ikke bli oppfattet som for feminin (Illeris et al., 2009, s. 210ff). Blant jenter kan et for stort fokus på utseendet føre til at en risikerer å bli stemplet som overfladisk eller seksualisert (Illeris et al., 2009, s. 214). Dette støttes også av guttenes vurderinger av jenter i Paul Willis (1977) sitt studie. Han fant at lads gutta mente det var viktig at jenta var attraktiv, samtidig som ikke de burde bli oppfattet som seksuelt erfarne, da de fort kunne bli stemplet som billige. Nielsen og Rudberg (2006) fant en liknende tankegang blant flere generasjoner jenter i Norge. Til tross for tidligere feministisk opprør mot skjønnhetskrav avdekker mine funn at det fortsatt er fokus, spesielt blant jenter, på å fremstille seg selv på en attraktiv måte. Å få seksuell oppmerksomhet er for jenter avgjørende for å være populær (Helseth, 2010, s. 150).

I den digitale revolusjonen kan det se ut som eksponeringen på sosiale medier er spesielt viktig for jenters vurdering av status. Den største forskjellene mellom gutter og jenter når, det gjelder fremstilling, er holdninger til viktigheten av «likes» på sosiale medier, med en koeffisient på 0,165. Dette stemmer overens med andre funn fra Ungdata-undersøkelsen fra 2014 der jenter bruker sosiale medier der gutter bruker internett til dataspill (Bakken, 2015, s. 3). Det økte fokuset på selvredigering (Bjørkeng, 2011, s. 9; Illeris et al., 2009, s. 191ff) kan derfor ramme jenter spesielt hardt i kampen om sosial anerkjennelse i form av «likes» på sosiale medier

Furlong og Cartmel (2006, s. 83f) hevdet at forbruk og fritid var blitt sentralt for å demonstrere en feminin eller maskulin identitet. Til tross for dette hevder de at forskjellene mellom kjønn og fokus på fremstilling har blitt mindre tydelig med tiden (Furlong & Cartmel, 2006, s. 73). Også Bauman (2007) poengterte er konsum, mote og livsstil vesentlige i å konstruere sin egen identitet. Dette ser i mine funn ut til å være spesielt viktig blant jenter, med en koeffisient på 0,135, sammenlignet med gutter. Til tross for at moteriktige klær også ser ut til å være noe viktig for gutter, finner jeg ikke som Bauman (2007) hevdet, at kravet om forbrukerrollen ikke er spesifikt for kjønn eller alder. Ettersom jenter oppfatter det som viktig å ha riktige klær og tilbehør, kan dette føre til at kjøpepresset blir spesielt høyt i jentekulturer.

Mine funn ser ut til å passe overens med mediebildets fremstilling om at jenter opplever det største presset når det gjelder fremstilling (Aftenposten, 2015). En vet også fra andre studier av Ungdomsdata at det er unge jenter som sliter mest med psykiske helseplager, og selvbildet (Bakken, 2015; Øia, 2007, s. 148). Hos jenter er dette spesielt knyttet til å ikke være fornøyd med sitt utseende og fremstilling (Bakken, 2015). Forskjellen mellom kjønn er likevel muligens mindre enn det de tidligere har vært. Lyng (2004) fant for eksempel både gutte- (*machogutter*) og jentegrupper (*jålejenter*) som var opptatt av fremstilling. Det var heller ikke slik at alle jenter var mer opptatt av fremstilling enn gutter. For eksempel kategoriserte Lyng (2004) både *spurvjenter* og *gulljenter* som mindre opptatt av utseende, sminke, klær og andre klassiske feminine symboler.

6.2.1.3 Skolens status hos gutter tross manglende prestasjoner

I velferdsstaten Norge har det vært stort fokus rundt rettighetene til utdanning uavhengig av de klassiske variablene (Heggen, 2004). I arbeidet med å minske forskjellene mellom ulike grupper i skolen er muligens kjønn en av de mest vellykkede forsøkene (Furlong & Cartmel, 2006, s. 27f). Mens jenter har en tendens til å fremstilles i media og forskningssammenheng som skoleflinke, ser en med et bekymret blikk på gutters resultater i skolen og videre kompetanse til å fungere i samfunnet (Rogstad, 2016, s. 131; Kjærnsli, Lie, Olsen, Roe & Turmo, 2004). Rundt 1970 begynte jenter å utfordre guttenes tidligere dominerende rolle innenfor skolen. Flere teorier har vært utviklet for å forklare hvorfor jenter ser ut til å lykkes bedre (Heggen, 2004). Kulturteorien kritiserer skolen i at den hovedsakelig vektlegger en type kulturell kapital som jenter besitter (Haug 2011, s. 47f). Enkelte har kritisert skolen for å være for feminisert, og å benytte seg av et språk som i liten grad korresponderer med enkelte elevers erfaringer og hverdag (Strandbu & Øia, 2007, s. 62f).

Det er et veldokumentert faktum at jenter lykkes bedre i skolesammenheng i form av resultater enn gutter (Furlong & Cartmel, 2006, s. 30; Bakken, 2015, s. 24; Illeris et al., 2009, s. 203; Heggen, 2002; Øia, 2007). Jenter rapporteres også å trives bedre på skolen, skulker mindre og har færre konflikter med lærere (Øia, 2007, s. 147). Ut fra dette skulle en tro at jenters status i større grad var knyttet opp til det å gjøre det bra på skolen. Jeg avdekker derimot det motsatte i mine analyser. I undersøkelsen Ung i Norge fra 2002 (gjengitt i Strandbu & Øia, 2007) ble ungdommer bedt om å rangere hvor godt de likte ulike grupper på

en skala fra en til ti. I denne undersøkelsen tildelte jenter gruppen som jobber hardt for å få gode karakterer 6.5, mens guttene gav 5.9 (Strandbu & Øia, 2007, s. 79).

Gutter anser det å gjøre det bra på skolen som noe mer viktig for status enn jenter. Den rapporterte forskjellen var ikke stor, men gikk dog i motsatt retning av tidligere funn. Dette er av interesse i og med at teorier om holdningsforskjeller forutsetter at jenters resultater i skolen er bedre ettersom de vektlegger dette som mer viktig enn gutter (Haug 2011, s. 47f).

Mine funn finner støtte i Coleman og Frønes. Coleman (1961a;1961b) hevdet at dersom konkurranse eller statusvurdering var inne i bildet, ville dette i noe større grad gjøre at gutter vektla dette som viktig. Frønes (2006) hevdet også at gutter jevnt over var mer opptatt av status som følge av prestasjon. Ved å undersøke statushierarkiet til gutter og jenter hver for seg, som fremstilt i figur 6.2 ser en at skolen rett og slett blir nedprioritert blant jenter ettersom fremstilling rangeres som viktigere enn det å gjøre det bra på skolen. En kan derfor argumentere for at statusspørsmålet blant jenter hovedsakelig avgjøres ut fra fremstilling. Dette er i tråd med Colemans (2006, s. 77ff) funn om at status er tettere knyttet opp mot jenters seksualitet, utseende, moteriktige klær og å være sosial.

Rapporteringen om skolens viktighet ser ut til å være noe polarisert blant guttene. Gutter var noe overrepresentert i begge ender av skalaen. De rapporterte at å være god på skole både kan minke og øke status. Jenters svar var mer sentrert rundt svaret om at det ikke hadde noe betydning. Ut fra dette kan en spekulere i om jenter er mer tilbøyelige til meningskonsensus enn gutter, og at det finnes en større avstand i guttemiljøets vektlegging av skolens rolle i statustildeling. Dette kan stemme med de klassiske maskuline laddish trekkene Willis (1977) og Jackson (2006) beskrev.

Frønes (2006, s. 251) og Strandbu og Øia (2007, s. 82) hevdet også at gutter kunne tendere til å vektlegge opprør mot skolen som statusgivende i visse miljøer preget av typiske maskuline verdier. Å være flink på skolen vil derfor kunne komme i konflikt med tradisjonelle maskuline verdier (Frønes, 2006, s. 251). Gutter har også en tendens til å i større grad verdsette lærdom utenfor skolesammenheng (Heggen & Øia, 2005, s. 62; Lyng, 2004). Noen nordiske analyser har vist at det i enkelte guttemiljøer er nødvendig å nedtone betydningen av prestasjoner for å passe inn i de maskuline normene (Illeris et al., 2009; Frønes, 2006). Guttene som jobber hardt i skolen må kompensere for oppfattet tap av maskulinitet på andre

måter. En blir ikke nødvendigvis upopulær av å gjøre det bra på skolen, men en må være forsiktig med vise for tydelig at det er viktig (Illeris et al., 2009, s. 205). En alternativ måte å gjøre dette vil kunne være å også hevde seg i idrett. Carolyn Jackson (2006, s. 76) hevdet at dersom en allerede hadde status, kunne en i større grad tillate seg å jobbe med skolearbeidet uten at dette påvirket status på en negativ måte. Til tross for at gutter ikke lykkes i skolen reagerer få av dem med den opposisjonelle holdningen som både Willis (1977) og Jackson (2006) forespeilet.

Til tross for at gutter i større grad anser det som mer statusgivende å lykkes i skolen, presterer jenter bedre og tar oftere høyere utdanning (Bakken, 2015; Strandbu & Øia, 2007; Øia, 2007). En mulig grunn til dette kan være at jenter oftere enn gutter anser utdanning som et ledd i frigjøringen fra tidligere kjønnsroller (Heggen, 2002; Krange & Øia, 2005). En har tidligere forsøkt å forklare jentenes suksess, og guttenes mislykkethet, med en feminiseringstese (Illeris et al., 2009, s. 208). Ettersom skolens utdanningskrav ligger tettere knyttet mot feminine verdier, ligger det en sterk forventning i kulturen om at gutter skal være opposisjonelle eller nonchalante til skolen (Jackson, 2006; Willis, 1977; Illeris et al., 2009, s. 208). Jeg finner derimot lite tegn på en opposisjonell holdning til skolen blant gutter.

6.2.1.4 Rus negativt for både gutter og jenters status

Jeg finner lite forskjell i gutter og jenters holdninger til rusadferds innflytelse på status. Ut fra den negative koeffisienten på 0,031 kan det se ut som jenter har en større tendens til å fordømme rusadferd. Heggen og Øia (2005) finner at jenter har en tendens til å ruse seg mindre. Dette kan skyldes at jenter møter hardere sanksjoner ved rusadferd ettersom det er ansett som mer negativt for status i jentekulturen.

Den lille forskjellen jeg finner, utspiller seg hovedsakelig på spørsmålet om hasj, hvor jeg får en negativ koeffisient på 0,061 på jenter. Gutter ser altså ut til å være noe mindre negativ med tanke på statustap knyttet til det å røyke hasj. Ung i Oslo fra 2006 (Øia, 2007, s. 147) avdekket at gutter røyker mer hasj og marihuana. Pedersen (2006, s. 81ff) argumenterte for at det eksisterte få forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder bruk av marihuana og hasj. Videre argumenterte han for at hasjrøyking var assosiert med mer feminine verdier, som verdimeslig søken, og derfor ikke egnet seg til å demonstrere maskuline verdier (Pedersen, 2006, s. 113).

Mine funn er i tråd med Ung i Norge undersøkelsen fra 2002 hvor jenter i noe større grad en gutter rapporterte å like ungdom som ikke drikker alkohol (Strandbu & Øia, 2007, s. 79). At holdningene tilknyttet status og rus er relativt like mellom kjønn kan tyde på at Pedersen (2006, s. 81ff) hadde rett i at jenter og gutter har blitt mer like i drikkeadferd. Pedersen (2006, s. 77) argumenterte for at jenters frigjøring og inntog i arbeidsmarkedet hadde ført til at det begynte å drikke mer, og at noe av drikkekulturen hadde blitt mer feminin. Ost og vinkvelder er eksempler på dette. Gutter drikker mest øl og brennevin, mens jenter har en større tendens til å konsumere vin (Pedersen, 2006, s. 77). Pedersens (2006) 2000-tallets Norge, samt mine funn, støttet altså ikke den overveldende maskuliniteten knyttet til drikkekultur som Willis (1977) fant i 1970-tallets engelske motkultur. Pedersen (2006, s. 81ff) poengterer likevel at forskjellene mellom kjønn har en tendens til å øke ettersom ungdommene blir eldre. Dette hevdet han hovedsakelig skyldes at jentenes konsum flater ut, mens guttenes øker.

6.2.2 Sosioøkonomisk bakgrunn eller klasse

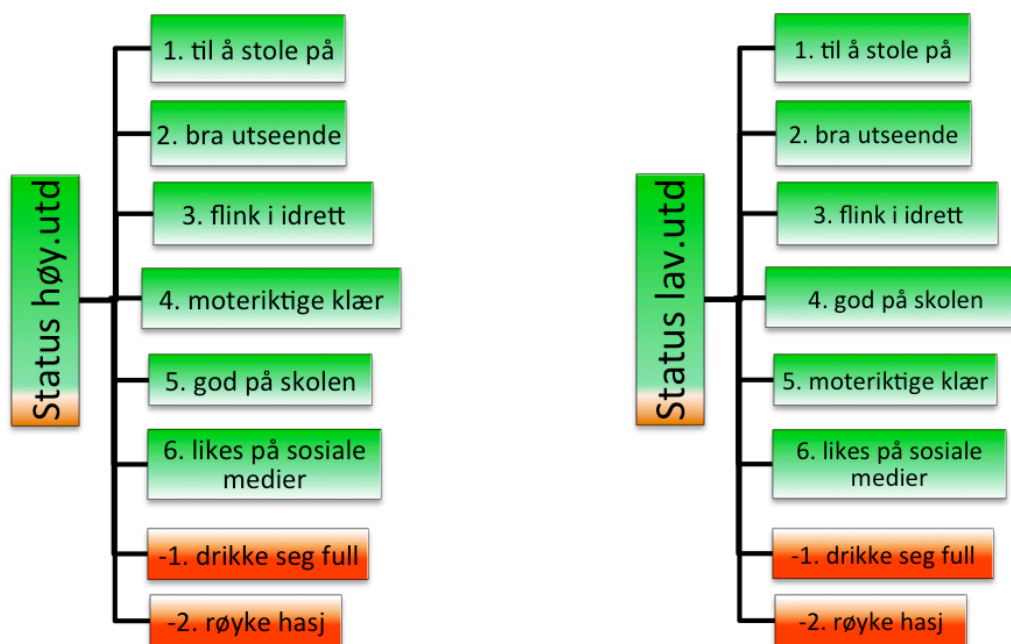
Innenfor sosiologien har klasse hovedsakelig blitt definert ut fra livsmuligheter og materielle kår (Birkelund, 2000, s. 221). I dagens samfunn tenker en som regel på utdanning, penger og stil når en tenker «klasse» (Flemmen, 2011, s. 248). Atkinson måler klasse gjennom respondentens inntekt, yrke, bosted, høyeste utdanningsnivå og foreldrenes og partnerens sosiale posisjon (Flemmen, 2011, s. 247). I denne oppgaven har jeg brukt foreldrenes utdanning, antall bøker i hjemmet og om ungdommer har sitt eget soverom for å estimere ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn. I dagens samfunn bruker en gjerne sosioøkonomisk status eller bakgrunn når en snakker om klasse.

Bourdieu (1996) brukte klassebegrepet til å forklare menneskers tilgang til sosiale rom, samt deres oppførsel, praksis og holdninger. Hansen (2005) finner, i samråd med Bourdieus teorier, at sammenhengen mellom sosial bakgrunn og skolerresultater er et av de sterkeste og mest stabile resultatene innenfor sosiologien, også i Norge. Noe forskning hevder at klasseforskjeller ser ut til å forsterkes (Birkelund, 2000, s. 220). Lareau (2002) mente at noe av forskjellen mellom klassebakgrunn skyldes forskjellene i hvordan de organiserte sin fritid og samhandling med sine barn. Ut fra disse ble det en medfølgende mindre forskjell mellom barn og voksne i middelklassen enn i arbeiderklassen, og klasseforskjellene ble dermed tydelige (Lareau, 2002).

Denne tankegangen har blitt gjenspeilt i deler av den norske ungdomsforskningen, men noe mer moderat. Heggen (2004) Øia og Vestel (2014) og Frønes (2006) poengterer at klasse har fått noe mindre å si i dagens samfunn, men at den heller ikke er ubetydelig. Øia og Vestel (2014) hevder dette skyldes at ungdom tilbringer mye tid i pedagogiske institusjoner. Jevnaldrende og lærere, har dermed større mulighet til å prege deres holdninger og verdier enn foreldrene (Øia & Vestel, 2014, s. 115). Frønes (2006, s. 2530ff) poengterer at middelklassen i dag har blitt så stor at det voldsomme skillet mellom middelklasse og arbeiderklasse har blitt noe visket ut.

Til tross for en relativt homogen påvirkning av ungdom finnes det likevel variasjoner mellom ungdomskulturer (Frønes, 2006, s. 250). Jeg finner også at sosioøkonomisk bakgrunn er i stand til å forklare noe av forskjellene i ungdommers vurdering av hva som gir status i ungdomsmiljøet.

Figur 6.8 Statushierarkiet for sosioøkonomisk bakgrunn via foreldres utdanning i prioritert rekkefølge

Basert på frekvenstabell 4.3

6.2.2.1 Idrett som en del av ungdommenes arrangerte kultivering (concerted cultivation)

I mine analyser fant jeg at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn vektlegger viktigheten av å være flink i idrett mer enn ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Begge gruppene plasserer likevel idrett som det tredje viktigste for å oppnå status. Den største forskjellen finner en ut fra fedres utdanning, med en koeffisient på 0,097. Dette er noe overraskende

ettersom Arbeidernes Idrettsforbund (AIF) var en av de tidlige bidragsyterne i å lansere folkeidrett, som fotball, i Norge (Strandbu & Øia, 2007, s. 162f). Senere funn har derimot vist at fotballen nasjonalt har endret seg fra å være assosiert med arbeiderklassen til å ha større tilknytning til høyere sosiale lag (Frønes, 2006, s. 167; Heggen et al., 2003, s. 211). Muligens kan dette skyldes økt økonomisk kostnad tilknyttet medlemskontingenter og utstyr. Sånn sett kan Bourdieus (1996) økonomisk kapital forklare hvorfor ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn i større grad vektlegger prestasjoner i idrett.

Dersom foreldre med høyere utdanning i større grad anser deltakelse i idrett som viktigere enn foreldre med lavere utdanning, vil dette fokuset kunne overføres til deres barn. At mine funn viser at ungdom med foreldre med høyere utdanning i større grad vektlegger idrett som viktig for status kan derfor være et resultat av denne gruppens oppdragelse, som Lareau (2002) kalte arrangert kultivering (concerted cultivation). Annette Lareau (2002) studerte forskjeller i fritid mellom ulike klassebakgrunner, og kalkulerte en gjennomsnittlig sum av barnas organiserte aktiviteter ut fra intervju med foreldre og barn. Hun fant at middelklassebarn i gjennomsnitt hadde 4,9 organiserte aktiviteter, som idrett, mens arbeiderklassebarn i snitt hadde 2,5. Hun hevdet at høyt utdannede i større grad prioriterer organiserte aktiviteter for å gi deres barn bedre konkurranseinstinkt og selvtillit, som igjen vil resultere i bedre livsferdigheter (Lareau, 2002). Lareau (2002) hevdet at middelklassen var preget av en individualistisk kultur med fokus på prestasjoner innenfor blant annet idrett og skole.

Forskning gjort i norsk kontekst finner også at organisert fritidsaktiviteter, som idrett og musikk, tydelig henger sammen med foreldrenes utdanningsnivå, økonomiske og kulturelle ressurser (Heggen et al., 2003, s. 211; Heggen & Øia, 2005, s. 108; Krange & Strandbu, 2004). I mine funn finner jeg ikke stor forskjell mellom foreldrene, og den lille forskjellen jeg finner går i favør fars utdanning. Dette er noe overraskende ettersom Lareau (2002) avdekket at spesielt mødre var viktige i organiseringen og gjennomføringen av ungenes aktiviteter.

6.2.2.2 Fremstilling blant middelklassen

Lareau (2002) mente at det i middelklassen var en mer individualistisk kultur med fokus på barns generelle prestasjoner. Ettersom Birkelund (2000, s. 224) foreslår kroppen som en ny måte å hevde seg, kan man argumentere for at middelklassen også i større grad vil vektlegge fremstilling enn arbeiderklassen.

Mine funn viser at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn anser fremstilling som viktigere for status enn de med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Spesielt er dette tilfelle med moteriktige klær. Dette kan muligens henge sammen med at disse ungdommene har det Bourdieu (1996) refererte til som større økonomisk kapital. Denne kapitalen vil være mulig å bytte inn i dyre merkeklær, og videre sosial status. Klesstiler kan derfor være en ny måte å signalisere klassebakgrunn på (Furlong & Cartmel, 2006, s. 84).

Øia (2007, s. 140) fant at foreldrenes meninger jevnt over verdsettes som viktige, unntaket er deres syn på hvordan en skal kle seg. Til tross for at innholdet i ulikhetene mellom klasser har endret seg, er det fortsatt klare kulturforskjeller mellom klassene (Flemmen, 2011, s. 244). Forskjellene i foreldrenes utdanning preger altså rangeringen av statushierarkiet. Ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn vektlegger et bra utseende, å ha moteriktige klær og få mange «likes» på sosiale medier som mer viktig enn ungdommer med lav sosioøkonomisk bakgrunn. En vil dermed kunne anta at presset for å fremtre på en god måte også er høyere. Ut fra dette er det noe overraskende at en tidligere har dokumentert at barn av foreldre med høyere utdanning har best kroppslig selvbilde (Heggen & Øia, 2005, s. 150f).

6.2.2.3 Skolens reproduksjon av middelklassen

De første ti-årene etter krigen var Norge fortsatt et industri- og jordbrukssamfunn. Etter overgangen til det postindustrielle samfunnet, ble kompetanse viktigere og mer tilgjengelig. Klassereise ble derfor mer oppnåelig (Øia & Vestel, 2014, s. 109). Er det slik som Bourdieu (1995) og Hansen (2005) konkluderte med, at forskjellene i skolekonteksten ikke bare skyldes ulikheter i evner til prestasjon, men også i ungdommers habitus? Er det slik at ungdom fra middelklassen preges av andre preferanser og verdier når det kommer til skole?

Sosial bakgrunn ser ut til å være viktigst for å forklare forskjeller i ungdommers resultater i skolen (C. W. Beck, 2012; Skarpenes & Sakslind, 2010; Heggen, 2004; Strandbu & Øia, 2007; Heggen et al., 2003; Bourdieu & Passeron, 2006; Willis, 1977; Bakken & Elstad, 2012). Ut fra mine analyser ser en at foreldrenes utdanning, ikke overraskende, henger sammen med ungdommers evaluering av hvor viktig det er å gjøre det bra på skolen for å få status blant jevnaldrende. Den største koeffisienten viser en forskjell på 0,082 i favør ungdom som har fedre med høyere rapportert utdannings sammenlignet med de med fedre som har lavere utdanning. Rangeringen i statushierarkiet, fremstilt i figur 6.3, kan få det til å se ut

som om ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn i større grad vektlegger det å gjøre det bra på skolen som viktig. Dette er ikke tilfellet, men kan fremtre slik ettersom ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn vektlegger flere ting som viktige for status. For eksempel rapporterer ungdom med lav sosioøkonomisk bakgrunn skole som det fjerde viktigste, med et snitt på 3,44, mens ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn klassifiserer det som det femte viktigste, med et snitt på 3,57. Dette kan være med på å forklare den robuste sammenhengen mellom sosial bakgrunn og skoleprestasjoner. Disse ungdommene presterer muligens bra i skolen ettersom de føler status er avhengig av nettopp dette.

Skoleforskning gir oss indikasjoner på at foreldrenes engasjement og utdanningsbakgrunn har en positiv effekt på deres barns identifikasjon og engasjement i skolen (Bakken, 2015, s. 32). Ungdommer kan gjøre det bedre i skolen ettersom foreldrenes habitus, holdninger og verdier er i bedre overensstemmelse med skolens verdier (Bourdieu 1995; Hansen, 2005). Foreldre med høyere utdanning har selv valgt å investere i utdanning. Det er derfor naturlig å forestille seg at de i noe større grad vektlegger prestasjon og investering i skolegang som viktig sammenlignet med foreldre som ikke har tatt høyere utdanning. Foreldrenes holdninger og verdier knyttet til skolen vil dermed kunne påvirke ungdommenes aspirasjoner (Atkinson, 2010). Foreldre med høyere utdanning bruker også mer tid på å kultivere sine barn gjennom organiserte aktiviteter, dialog og oppmuntring av skoleadferd. En finner også en mer individualistisk rettet kultur med større fokus på barns prestasjoner i middelklassen enn arbeiderklassen (Lareau, 2002).

En rekke studier viser at det ofte er mor som tilbringer mest tid i å tilrettelegge og veilede sine barn, spesielt innenfor skolekontekst (Lareau, 2002; Stringfield & Land, 2002). Mors sosioøkonomiske status blir derfor ofte mer vektlagt enn fars (Andersen & Hansen, 2012; Helland, 2013b). Noe overraskende er det derfor at fars utdanningsnivå ser ut til å være viktigere enn mors i å predikere ungdommers vektlegging av å være flink på skolen. Koeffisienten for fedre med høyere utdanning er 0,082, mens den er 0,024 for mors utdanning. At kvinner i yngre kohorter tar mer utdanning enn menn, og at barnehagen har overtatt store deler av oppgaver tidligere assosiert med kvinnenrollen kan muligens forklare hvorfor mors posisjon har blitt mindre viktig (Strandbu & Øia, 2007; Bakken, 2015; Leira, 2005; Øia & Vestel, 2014). Samtidig kan en argumentere for at forholdet fedre har til sine barn har endret seg dramatisk i Norge de senere år. Blant annet har fedrekvoten ført til at fedre tilbringer mer tid sammen med sine barn (Øia & Vestel, 2014). Magnussen, Mydland og

Kvåle (2005) fant at mange av sørlandske mødre som tok videre utdanning, vektla deres fedres holdninger som viktige i deres valg.

Kan det være at høyt utdannede kvinner ofte er gift med menn med høy utdanning og det derfor blir vanskelig å skille dem? Fenomenet at mennesker har en tendens til å lete etter en partner som er lik en selv kalles *Assortative matching*. Dette brukes for å forklare hvorfor personer med lik utdanning og inntekt har en tendens til å søke sammen. Skandinavia skiller seg ut som en av landene hvor *assortative matching* er spesielt høy (NOU 2009:6, 2009, s. 343f). Korrelasjonstesten ser ut til å bekrefte dette, med en Pearsons-r på 0.6. Dersom en ungdom rapporterer å ha en far med høyere utdanning, er sannsynligheten stor for at samme person også rapporterer å ha en mor med høyere utdanning. Hansen (2011, 178) poengterer at dersom foreldre har lik horisontal posisjon i samfunnet, målt via utdanning, kan en studere den av foreldrene som har størst kulturell kapital ettersom den ser ut til å være viktigere enn økonomisk kapital med tanke på barnets resultater i skolen (Hansen, 2011, s. 178). Dette kan være noe av grunnen til at det tilsynelatende ser ut som mors utdanning har lite innvirkning på ungdoms vurdering av det å være god på skolens påvirkning av status.

I krysstabellen 4.4 ser en at ungdom med mødre som har lavere utdanning i større grad enn de med mødre med høy utdanning vektlegger det å gjøre det bra på skolen som noe som øker status mye. En mulig forklaring på dette kan være at mødre med både lav og høy utdanning oppfordrer ungene sine til å gjøre det bra på skolen, mens fedres oppfordring er sterkere knyttet til hvorvidt de har høyere utdanning. Dette kan stemme med funn fra Andersen og Hansen (2012) om at barn av mødre med lavere utdanning vektlegger innsats, strev og tilpasningsevne, mens barn av mødre med høyere utdanning er mer orientert mot kreativitet og refleksivitet.

6.2.2.4 Rus og sosioøkonomisk bakgrunn

Mine funn tilsier en liten forskjell i ungdommers vurdering av status tilknyttet rusadferd etter sosioøkonomisk bakgrunn. Ungdom med fedre med høyere utdanning er noe mer negativ til rusadferd, både alkohol og rus, enn gjennomsnittet. Forskjellen er derimot ganske liten, med den høyeste koeffisienten på negativ 0,050. Det kan se ut som at den generelle holdningen blant ungdom er såpass sterk at eventuelle forskjeller mellom klasser, blir små. Dette kan også være grunnen til at en ser en generell nedgang i alkohol og rusmidler blant ungdom (Øia & Vestel, 2014, s. 104).

Tidligere forskning avdekker to ytterpunkter. På den ene siden har en funnet at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn har et lavere forbruk av alkohol og andre rusmidler (Øia & Vestel, 2014; Heggen & Øia, 2005, s. 184; Illeris et al., 2009, s. 244f). Annen forskning har funnet støtte for det motsatte, men at ulike rusmidler assosieres med ulik klassebakgrunn (Pedersen, 2006; Furlong & Cartmel, 2006, s. 100ff). For eksempel relateres «milde» narkotiske stoffer, som hasj og alkohol, til middelklassen, mens arbeiderklassen er mer rettet mot harde narkotiske stoffer (Pedersen, 2006; Furlong & Cartmel, 2006, s. 100ff).

Ungdom som har en far med høy utdanning var mer kritiske til å drikke seg full, med en koeffisient på negativ 0,085. I den nyeste undersøkelsen til Pedersen og Bakken (2016) finner de den motsatte tendensen i Oslo. De argumenterer for at ungdommer i Oslo med høy sosioøkonomisk bakgrunn konsumerer mest alkohol og drikker seg oftest full (Pedersen & Bakken, 2016, s. 13). Disse ungdommene drikker derimot på en slik måte at de unngår alkoholproblemer som sosial utestenging, avhengighet og helseskader (Pedersen & Bakken, 2016, s. 11). Muligens avdekker mine undersøkelser holdningene som ligger bak de ulike bruksmønstrene Pedersen og Bakken (2016) finner. Ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn bruker rusmidler, på en mer ”helsevennlig” måte, og med større måtehold.

6.2.3 Geografisk bakgrunn (kjennetegn ved kommunen)

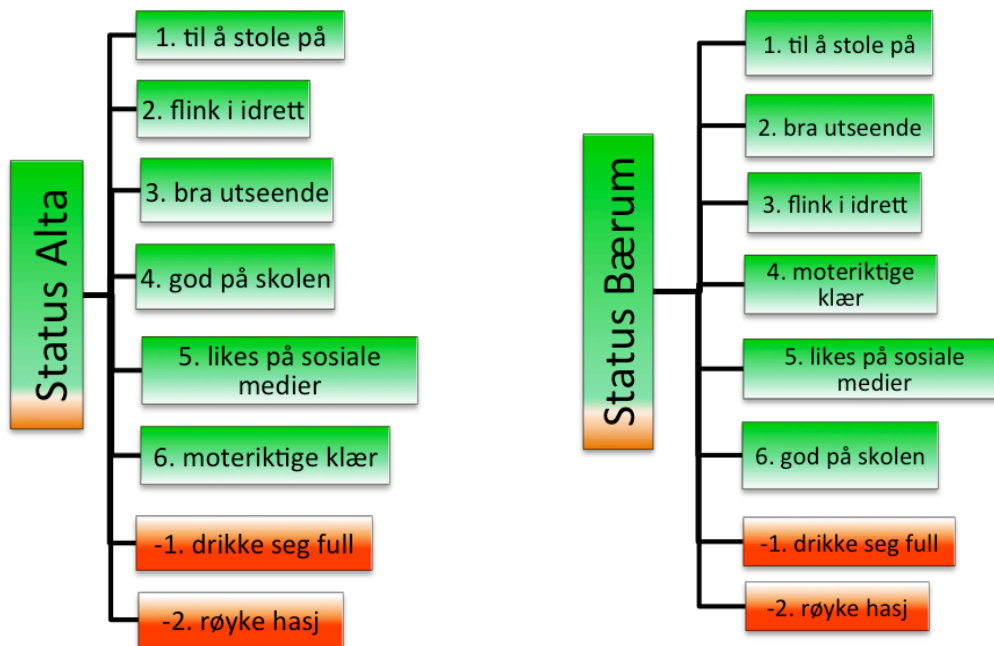
I mine analyser var jeg ikke i stand til å finne store variasjoner i ungdommens svar ut fra kommunens størrelse, sentralitet og andelen voksne med høyere utdanning. Dette kan skyldes globalisering, som Giddens (1991), U. Beck (2004) og Bauman (2001) omtalte, og at en gjennom internett kan sende signaler over hele verden, selv til små bygdekommuner i Norge (Krange & Øia, 2005, s. 33). Furlong og Cartmel (2006) stiller seg også bak tesen om at globaliseringen til en viss grad har visket ut betydningen av stedstilhørighet og landegrenser. Krange og Øia (2005, s. 33) argumenterer også for at ungdom i større grad orienterer seg etter internasjonal kultur som følge av globaliseringen. Flesteparten av ungdom bor også i store byer og tettbygde strøk (Heggen, 2013, s. 29).

De små forskjellene blant ungdommers vurdering av status jeg klarte å avdekke med mine klassiske forklarende variabler omkring geografisk bakgrunn, var hovedsakelig på variablene om fremstilling, med en koeffisient på 0,031, og deretter på vurdering av skolens viktighet, med en koeffisient på 0,024 etter kommunens størrelse. Ved den ubetingede flernivåanalysen

fant jeg ut at de største forskjellene mellom kommuner var på ungdommers vurdering av rusadferd.

Ettersom Ungdata har datamateriale fra 80 kommuner, er det av plasshensyn lite hensiktsmessig å fremstille statushierarkiet for hver kommune. Oslo og Bærumsområdet er mye omtalt i media, og skiller seg dermed ut fra mengden (Stefanovic, 2015; Sarwar, 2016a). I Ungdata-undersøkelsen har en ikke data om Oslo, derfor falt valget på Bærum. Den andre kommunen er valgt ut fra at Heggen et al. (2003, s. 17) trekker frem Finnmark som et sted hvor det blant annet er spesielt dårlige holdninger til skolen. Jeg valget derfor å sammenligne Bærum med Alta, den største kommunen i Finnmark som er registrert i Ungdata 2014.

Figur 6.9 Statushierarkiet for ungdommer fra Alta og Bærum i prioritert rekkefølge

Basert på frekvenstabell 4.4

Som en ser i figur 6.9 er det noen forskjeller mellom de to kommunenes statushierarkier. Ut fra figuren ser en at ungdom i Alta prioriterer skole som det fjerde viktigste for status, mens en i Bærum rangerer på 6. plass. Dette betyr derimot ikke at ungdom i Bærum synes skolen er mindre viktig enn ungdom i Alta, snarere tvert om. Fordelingen blir slik ettersom ungdom i Bærum vektlegger flere variabler, som skole og fremstilling, som viktig. Dette stemmer også med funn fra regresjonsanalysene.

Med tanke på ungdommens ulike vurdering av fremstilling, finner en de største geografiske forskjellene i ungdoms fokus på sosiale medier og moteriktige klær. I begge tilfeller er det kommunens størrelse som er viktigst i å predikere ulikhetene. Når det gjelder sosiale medier oppnår en koeffisient på 0,038 på kommunens størrelse. Moteriktige klær får en koeffisient på 0,035. Den største ulikheten mellom kommunene finner en altså i ungdommenes vurdering av hvor viktig det er med «likes» på sosiale medier. Noe interessant ettersom sosiale medier foregår over internett, som er tilgjengelig selv i små kommuner. Selv om forskjellene er små, strider dette likevel mot globaliseringstesens til Giddens (1991) og Bauman (2001) om utvisking av viktigheten av lokale forhold.

En del tidligere forskning har avdekket noen forskjeller i ungdommers oppfattelse av skolens viktighet mellom ulike skoler (Jackson, 2006, s. 77ff). Likende funn har også vært gjort mellom ulike kommuner i Norge, og spesielt Finnmark trekkes frem som noe under snittet når det gjelder holdninger til skolen (Heggen, 2002; Heggen et al., 2003, s. 17; Birkelund, 2000; Frønes, 2006). Heggen et al. (2003) fant en forskjell ut fra blant annet verdier og holdninger til skolegang i ulike kystsamfunn i Norge. Dersom det var en stor etterspørsel etter kvalifisert arbeidskraft var det også en sterk middelklasse og et medfølgende fokus på utdanning og kunnskap. Slike samfunn var dominert av det en ville klassifisere som prokulturer. I lokalsamfunn der ufaglært arbeid var utbredt, hadde en mindre fokus på skolegang og mer fokus på arbeidslivet. Heggen et al. (2003) fant også tilløp til antiskolekulturer, noe som resulterte i manglende skoletilbud. Dette ble også forsterket ved at mange av de som ikke passet inn i den lokale normen, flyttet ut av lokalsamfunnet for å bedre imøtekomme sine behov (Heggen et al., 2003). Det er i slike kommuner en muligens finner at det å være flink i skolen vil kunne prege status på en negativ måte. Dette kan støtte Bourdieus (1996, s. 157) tese om en oppsamling av felleskapital i et område. I samfunn med en sterk oppsamling av kapital, vil skolefokuset være stort. I samfunn med lite kapital vil derimot protestkulturer ha grobunn.

Funnene til Heggen et al. (2003) i lokalsamfunn med mye ufaglært arbeid avdekker en liknende kultur som Willis (1977) beskrev. På mange måter stemmer dette overens med Bourdieus teorier om at klassebakgrunnen medfølger en bestemt habitus (Heggen, 2004). Mens arbeiderklassen hadde en habitus om å komme seg så raskt som mulig i arbeid, hadde middelklassen i dette tilfellet en habitus som verdsatte videre utdanning. Slike samfunn med stort innslag av ufaglært arbeidskraft så ut til i noen grad å være mer preget av det en ville

kalle protestkulturer. Øia (2007, s. 155) fant at ungdom i Oslo Vest hadde en høyere vektleggingen av prestasjoner i skolen enn ungdom i Oslo Øst. Han fant også færre konflikter og skulking på skoler i Oslo Vest (Øia, 2007, s. 155)

Jeg er altså ikke i stand til å finne de samme utpregede forskjellene, muligens fordi noen av disse forskjellene henger såpass mye sammen med sosioøkonomisk bakgrunn at det er vanskelig å skille. Heggen et al. (2003, s. 16) poengterte derimot at forskjellene mellom kommunene så ut til å minke. Mye har skjedd på tretten år, blant annet utbredelsen av sosiale medier (Lundby, 2008). Manglende sterke sammenhenger mellom kommunens størrelse, sentralitet og ungdommers holdninger, kan skyldes minkende kulturforskjeller som følge av globalisering, teknologisk utvikling og endringer i arbeidsmarkedets kompetansekrav. Dersom jeg hadde hatt mulighet til å studere forskjellene etter skoler, kunne det muligens vært lettere å avdekke eventuelle forskjeller. Dette er derimot vanskelig å få til ut fra anonymitetshensyn.

Tidligere forskning har funnet at idrettsinteressen er noe høyere i utkantstrøk, og blant ungdom som har foreldre med høyere utdanning (Heggen & Øia, 2005, s. 118ff). Ettersom ingen av mine geografiske variabler ble signifikante, har jeg derfor ikke grunnlag til å uttale meg om dette ut fra mine analyser.

Den ubetingede flernivåanalysen avdekket noe variasjon i hvordan rusadferd influerer status. Den totale variansen på kommunenivå var derimot relativt lav, 3,77 prosent, og ble derfor ikke videre analysert i flernivåmodeller. Den eneste variasjonen min modell, i tabell 5.6, var i stand til å forklare var forskjeller mellom kommuner med lav og høy prosentandel foreldre med høyere utdanning. Dette innebar derimot bare en koeffisient på 0,003. Ut fra modell 3 i tabell 5.6 er jeg altså ikke i stand til å avdekke mye av variasjonen mellom kommunene med mine testede kontekstuelle variabler. Ulikhetene må derfor skyldes noe annet enn kommunens størrelse og sentralitet. Jeg kan derfor ikke konkludere som Heggen og Øia (2005) at ungdom som bor i mer sentrale områder av landet ruser seg mer.

Det kan derimot se ut som mine analyser støtter Furlong og Cartmel (2006, s. 100ff) sine funn om at narkotiske stoffer ikke lenger bare er lokalisert i store byer. Dette stemmer også overens med tidligere analyser av Ungdata (Bakken, 2015, s. 91). Manglende forskjeller mellom kommuner kan skyldes det globaliserte samfunnet som U. Beck (2004) og Giddens (1991)

omtalte. Muligens lever vi i et samfunn med utviskede landegrensener, hvor kulturen og holdningene i et samfunn ikke lenger er tilknyttet lokalkulturen. Pedersen og Bakken (2016) finner geografiske forskjeller, i form av variasjon i Oslos bydeler, med tanke på alkoholkonsum og røykevaner. Pedersen og Bakken (2016) avdekker at ungdom i mer velstående bydeler har det klart høyeste alkoholkonsumet, mens alkoholproblemer ser ut til å være mest hyppig i de mindre velstående områdene i Oslo. De argumenterer derfor for at en til tross for globalisering, urbanisering og teknologisk utvikling ser at lokale kulturer kan påvirke ungdommers adferd (Pedersen & Bakken, 2016, s. 11). De samme forskjellene finner også Øia (2007, s. 154) i sine analyser av Ung i Oslo fra 2006. Han finner også at andelen unge som bruker hasj eller marihuana er størst i Oslo Øst (Øia, 2007, s. 154). Pedersen og Bakken (2006, s. 14) finner derimot ikke geografiske forskjeller når det gjelder ungdommers bruk av hasj.

Kapittel 7 Konklusjon og videre forskning

I denne oppgaven var min problemstilling å avdekke hvordan statushierarkiet varierer blant ungdom i Norge. Dette ble operasjonalisert gjennom de to forskningsspørsmålene som først fokuserte på hvilke verdier og holdninger en finner blant ungdom i Norge og konsensus rundt disse. Det andre var fokusert rundt hvordan disse verdiene varierte ut fra de klassiske uavhengige variablene; klasse, kjønn og geografisk bakgrunn.

Mine funn av analysene fra Ungdata 2014 beskriver en ungdomskultur hvor det å være til å stole på, flink i idrett, å ha et bra utseende, moteriktige klær, likes på sosiale medier og å være god på skolen er verdsatt som statusgivende. Det eneste som jevnt over rapporteres som ødeleggende for status er rusadferd. Noe forbehold må knyttes til det å drikke ettersom det potensielt kan være en forskjell i oppfattelse av det å drikke versus det å drikke seg overstadig beruset. Uansett vitner funnene om en «snill» ungdomsgenerasjon som i stor grad minner om den norske ungdomsforskere tidligere har beskrevet (Øia, 1998; 2007; Øia & Fauske, 2010; Øia & Vestel, 2014; Aakvaag, 2013). Det er ikke dermed sagt at det ikke lenger eksisterer grupper som går i mot samfunnets verdier. Disse miljøene ser, i motsetning til tidligere, ikke ut til å i like stor grad influere den generelle ungdomskulturen (Øia & Vestel, 2014, s. 100).

Samfunnets endringer i tiårene etter andre verdenskrig førte til gnisninger mellom generasjonene. Dette ble tydelig i form av ungdomsopprør gjennom rusmidler, demonstrasjoner, musikk- og klesstil og diverse hårfrisyrer (Øia & Vestel, 2014). Dagens samfunn er, med unntak av den digitale revolusjonen, ikke vesentlig annerledes enn det foreldregenerasjonen vokste opp i. Dette har resultert i at forskjellene mellom generasjonene tilsynelatende har blitt mindre (Øia & Vestel, 2014). Dette er ikke helt nytt ettersom Øia omtalte det samme fenomenet i 1998 (Øia, 1998). Ungdom har blitt mer like sine foreldre, med blant annet en fasinasjon for retrokultur og artister som Bob Dylan, Beatles og Rolling Stones. Samtidig ser det ut til at voksne kler og oppfører seg mer ungdommelig (Øia & Vestel, 2014, s. 126). For eksempel har tidligere opprørsassosierte musikkjangre, som for eksempel Punk og Hip Hop, mistet evnen til å provosere ettersom uttrykkene raskt suges inn i den kommersielle mainstreamkulturen.²⁰ Et annet eksempel verdt å nevne er NRK-serien, *Skam*, som handler om en gjeng ungdommer og deres liv på en videregående skole i Oslo,

²⁰ Et nyere eksempel på dette er at opprørske Vinnie fra *Paperboys* ble Norges yndling etter sin tolkning av folkekjære Halvdan Sivertsens *Sommerfugl i vinterland* på familieprogrammet *Hver gang vi møtes* (Øia & Vestel, 2014, s. 121).

opprinnelig rettet mot et ungt publikum. Et søk på «Tv-serien Skam» i A-teksts arkiv av norske aviser de siste 90 dagene, gir 26. mai 148 treff på avisartikler. Dette er i ferd med å bli et fenomen og seriene ser ut til å ha slått vel så godt an blant foreldregenerasjonen, og flere foreldre velger å se serien sammen med sine barn, min mor inkludert. Det er sikkert ulike grunner til at foreldre og deres barn ser slike serier, men det peker likevel på at ulike generasjoner knyttes tettere sammen.

Ettersom foreldre og ungdom har blitt mer like i opplevelser, smak og preferanser er det ikke utenkelig at de også har blitt mer like i holdninger og verdier. Så til tross for at de tradisjonelle forventningene og institusjonelle normene (Giddens, 1991) tilsynelatende har mistet noe av sin styringsevne, har ikke kjønn, klasse og geografisk bakgrunn mistet all sin betydning i sosialiseringen av dagens ungdom. I tillegg til foreldrenes påvirkning kan også den økte tiden en tilbringer i skolen føre til at jevnaldrende blir likere i erfaringer og verdier. Innenfor skolens rammer vil formasjonen av dette kunne styres etter skoleinstitusjonens ønsker (Strandbu & Øia, 2007, s. 14f; Krange & Øia, 2005, s. 208ff).

En mulig forklaring på at for eksempel skolen er ansett som viktig for status blant ungdom kan være at den generelle vektleggingen av utdanning i dagens samfunn har smittet over på ungdommers holdninger. Ulrich Beck (1992) understrekte viktigheten av akademiske prestasjoner for å oppnå gode livsmuligheter. I dagens samfunn er derfor skolegang et viktig premiss for å være konkurransedyktig på arbeidsmarkedet (Heggen & Øia, 2005, s. 55; Strandbu & Øia, 2007, s.15).

Selv i grupper som har grunn til å gjøre opprør er det en generell oppslutning om samfunnets verdier. For eksempel mener gutter, i større grad enn jenter, at det å gjøre det bra på skolen er viktig for å få status. Dette er til tross for at det er veldokumentert at de presterer dårligere i form av karakterer. Hvorfor finner en ikke spor av den opprørskulturen Willis (1977) beskrev? En mulig forklaring kan være det Furlong og Cartmel (2006, s. 4) beskrev som en erkjennelsesmessig feilslutning (*epistemological fallacy*). Til tross for at de sosiale strukturene tilsynelatende fortsatt delvis preger grupper og enkeltmenneskers livssjanser, ligger individenes fokus hovedsakelig på individuelle heller enn kollektive løsninger (Furlong & Cartmel, 2006, s. 4). Også Ulrich Beck (1992) argumenterer for at enkeltmennesker i økende grad vil søke biografiske løsninger på systemiske problemer. Erkjennelsesmessig feilslutning vil føre til at holdninger, adferd og konsekvenser i større grad attribueres til

individuelle trekk (Furlong & Cartmel, 2006, s. 9). Dette resulterer i et press hvor en selv er med på å sette strenge krav til seg selv.

Til tross for at enhver ungdomsgenerasjon har et ønske om å skille seg ut, ser en et mønster som går på tvers av flere generasjoner (Krange & Øia, 2005, s. 20f; Øia & Bakken, 2002). Som Boyd (2014) poengterer ser det ut til at en i fravær av de tradisjonelle forventningene og institusjonelle normene har gått over til nye former for sosial kontroll. Til tross for at ungdom har blitt individualisert og har større frihet til å velge, hevder Frønes (2006, 150) at det er klare føringer for hva som anses som akseptable valg og holdninger. Det er viktig å være ungdom på «riktig» måte, og ungdommer stilles til ansvar av venner, foreldre, skolen og resten av samfunnet på hvordan de skal oppføre seg og være (Illeris et al., 2009, s. 28ff; Sarwar, 2016a; 2016b). Ikke minst stilles de til ansvar av seg selv. Eksterne ytre krav (for eksempel statens krav om å prestere i skolen) har blitt omgjort til interne krav, og herskeforholdene er internalisert²¹ (Foucault, 1994). Ved innføringen av sosiale medier skjer denne kontrollen også over internett (Øia & Vestel, 2014, s. 119).

Disse funnene peker altså i en helt annen retning enn at det skulle være i ferd med å utvikle seg noen nye protestkulturer i ungdomskulturen. Dette behøver ikke å bety at ikke ungdom fremdeles er påvirket av sine jevnaldrende. Poenget er snarere at de jevnaldrendes kultur ikke virker å være særlig opprørsk, og at de har internalisert samfunnets verdier og holdninger. Dermed vil en kategorisering i pro- og protestkulturer (Heggen & Øia, 2005, s. 116; Øia, 2007, s. 154) potensielt ikke lenger være dekkende. Det gir ikke lenger mening å snakke om protestkulturer i samme grad ettersom en slik kultur vil være vel så mye rettet mot ungdommens egne verdier, og ikke bare til foreldregenerasjonen og samfunnet som helhet. Kanskje er det slik Øia og Vestel (2014, s. 126) hevdet, at generasjonsopprøret en så på 60- og 70-tallet var et unikt fenomen knyttet til en spesiell historisk epoke i forbindelse med overgangen fra industri og jordbruk til dagens utdanningsamfunn.

Når det gjelder diskusjonen knyttet til bruken av de klassiske sosiologiske uavhengige variablene, kjønn, klasse og sosioøkonomisk bakgrunn, er det generelle inntrykket at de tradisjonelle variablene har mistet noe av sin evne til å predikere sosiale forskjeller. Til tross for at en lykkes i å predikere noen ulikheter, er forklaringsgradene i modellene relativt lave.

²¹ Michel Foucault (1994) brukte blant annet begrepet «*governmentality*» for å beskrive dette.

Noen forskjeller avdekkes i hvordan ungdom vektlegger det å gjøre det bra på skolen. Likevel oppnår jeg bare en forklaringsgrad på 0,7 prosent med alle variablene inkludert i modellen. Ungdommens holdninger til viktigheten av idrettsprestasjoner er derimot noe mer predikert, hovedsakelig gjennom kjønn og sosioøkonomisk bakgrunn. Med disse oppnår modellen en forklaringsgrad på 3,5 prosent. Fremstilling varierer også noe med de klassiske variablene, hovedsakelig mellom gutter og jenter, og oppnår en forklaringsgrad på 2 prosent. Det avdekkes liten variasjon i vurderingen av rusadferd. I modellen med alle de klassiske variablene oppnådde jeg bare en forklaringsgrad på 0,6 prosent. Klassestrinn er derimot mye viktigere for å forklare ulikheter, og forklaringsgraden øker til hele 7,1 prosent ved inkluderingen av dette. Noen forskjeller forklares altså med de klassiske variablene, men forklaringsgradene vitner om at det er andre faktorer som er med på å prege forskjellene i hvilke verdier ungdommer har.

I tråd med tanken om strukturell reproduksjon (hovedsakelig illustrert gjennom Pierre Bourdieu og Marianne Nordli Hansen) finner jeg forskjeller i ungdommers holdninger og verdier ut fra de forklarende variablene. Kjønn og klasse har betydning, men betydningen er ikke veldig stor. Geografisk bakgrunn ser ut til å ha lite å si for forskjeller i ungdommers holdninger. Frønes (2006), U. Beck (1992) og Giddens (1991) argumenterer for at identitetsutvikling blant ungdom i mindre grad er en automatisk reproduksjon av tradisjoner og forholdene til foreldrene, og i større grad en utprøvningsprosess blant jevnaldrende. Likevel slutter de i stor grad opp om de samme verdiene som foreldrene. Kanskje peker det i retning av en svak individualiseringstese mer i tråd med Furlong og Cartmels (2006) argumentasjon?

Funnene og diskusjonen gir grunnlag for å formulere et paradoks eller i hvert fall en tvetydighet: Selv om de klassiske variablenes forklaringskraft ser ut til å være begrenset hva angår statushierarkiene til ungdom i Norge, følger det ikke nødvendigvis at en kan forsvare en sterk individualiseringstese. Det virker som at nye kulturelle verdier, normer, krav og oppfatninger preger hele generasjonen (Øia & Bakken, 2002). Selv om det kan se ut som om det har vært en frigivning fra tidligere familiære bånd og strukturelle hindringer virker det som om det eksisterer nye bindinger for våre holdninger og verdier (Haugseth, 2013, s. 100). Tross mitt fokus på ungdomskulturens egenart, støtter datamaterialet Øia og Fauskes (2010) ungdom uten opprør, Øia (1998) og Øia og Vestels (2014) svinnende generasjonskløft, og Øias (2007) snille ungdomskultur. Selv om enkelte ungdommer faller utenfor i dagens

system, som gutter på skolen, ser de likevel ut til å slutte opp om skolens verdi uten nevneverdig opprør. En mulig forklaring kan være at dette er en konsekvens av at tidligere åpenbare strukturelle hindringer har blitt mer underliggende og i det skjulte. Selv om samfunnet ikler seg individualiseringen og frigjøringens språk, fremmedgjør den likevel ungdommen ved at de vender kritikken og opprøret innover mot seg selv, og ikke systemet. Dette er det Furlong og Cartmel (2006) referere til som en erkjennelsesmessig feilslutning. Det betyr at forskningen videre må ta tak i dette temaet ved å undersøke om ungdom har begreper, forståelser og måter å problematisere sin tid og sine liv. Hvordan ser de tiden, livsmuligheter og livsbegrensinger i sammenheng med det samfunnet de er en del av?

Litteratur

- Aakvaag, G. C. (2008). Klasseanalyse på hell? *Sosiologi i dag*, 38(3), 72-103.
- Aakvaag, G. C. (2010). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Aakvaag, G. C. (2013, 01.09.). Hva skal dagens unge bruke stemmeretten til? Aftenposten. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Hva-skal-dagens-unge-bruke-stemmeretten-til-7295510.html#.Ui2SM-OTsVc>
- Aftenposten. (2015, 28.09). Generasjon perfekt: Vi som tilsynelatende fikser «alt». *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/sid/Generasjon-perfekt-Vi-som-tilsynelatende-fikser-alt-8182424.html>
- Andersen, P. L., & Hansen, M. N. (2012). Class and Cultural Capital: the case of class inequalities in educational performance. *European Educational Review*, 28(5), 607-621.
- Atkinson, W. (2010). *Class, individualization and late modernity: In search of the reflexive worker*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Bakken, A. (2009). *Ulikhet på tvers. Har foreldres utdanning, kjønn og minoritetsstatus like stor betydning for elevers karakterer på alle skoler?* (NOVA rapport 8/2009). Hentet fra http://www.nova.no/asset/3752/1/3752_1.pdf
- Bakken, A. (Red.). (2015). *Ungdata. Nasjonale resultater 2014* (NOVA Rapport 7/2015). Oslo: NOVA.
- Baudrillard, J. (1999). *The consumer society: Myths and structures*. London: Sage.
- Bauman, Z. (2001). *The Individualized Society*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beck, U. (1997). *Risiko og frihet*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Beck, U. (2000). *The brave new world of work*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2004). *Globalisering og individualisering. Bind 1: Modernisering og globalisering*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, C. W. (2012). Sosial bakgrunn-et skoleproblem. I *Bedre skole* (2), 30-35.
- Bickel, R. (2007). *Multilevel analysis for applied research: It's just regression!* New York: Guilford Press.

- Birkelund, G. E. (2000). Modernitetens flertydighet. Økende individualisme eller stabil strukturell ulikhet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 41(2), 215-235.
- Bjerkan, A. M. (2012). Faktoranalyse. I T. A. Eikemo & T. Høyvarde Clausen (Red.), *Kvantitativ analyse med SPSS: en praktisk innføring i kvantitative Analyseteknikker* (s. 253-266). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Boudon, R. (1974). *Education, Opportunity and Social Inequality*. New York: Wiley.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Hentet fra: <http://www.nb.no/nbsok/nb/d292e9d159303eca6989f11da55d5f60.nbdigital?lang=no#0>
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolisk makt*. Oslo: Pax forlag.
- Bourdieu, P. (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax forlag.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1996). Habitus, interesse og rasjonalitet. I P. Bourdieu & L. J. D. Wacquant (Red.), *Refleksiv sosiologi* (s. 101-125). København: Hans Reitzels forlag
- Bourdieu, P., & J.-C. Passeron. (2006). *Reproduksjonen: bidrag til en teori om undervisningssystemet*. København: Hans Reitzel.
- Boyd, D. (2014). *It's complicated: the social lives of networked teens*. New Haven: Yale University Press.
- Christophersen, K.-A. (2012). *IBM SPSS / AMOS: databehandling og statistisk analyse* (5.utg). Oslo: Akademika.
- Coleman, J. S. (1961a). The Competition for "Adolescent Energies". *The Phi Delta Kappan*, 42(6), 231-236.
- Coleman, J. S. (1961b). Athletics in high school. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 338(1), 33-43.
- Dæhlen, M., Smette, I., & Strandbu, Å. (2011). *Ungdomselevers meninger om skolemotivasjon. En fokusgruppestudie* (NOVA rapport 4/2011). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Education Next. (2006). The Adolescent Society: James Coleman's still-prescient insights. *Education Next*, 6(1), 40-43.
- Eichstrøm, L. (2002). Ung i Norge. *Norsk Epistemologi*, 12(3), 231-237.

- Eikemo, T. T., & Clausen, T. H. (2012). Tester av forutsetninger for lineær og logisk regresjonsanalyse. I T. A. Eikemo & T. H. Clausen (Red.), *Kvantitativ analyse med SPSS: en praktisk innføring i kvantitative Analyseteknikker* (s. 144-174) (2. utg.). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Elstad, J.I. (2010). *Datakvalitet i Ung i Oslo 2006*. (NOVA Notat 1/2010). Oslo: NOVA.
- Engelsrud, G. (2006). *Hva er kropp?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Fauske, H., & Øia, T. (2003). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Fekjær, S. B. (2009). Utdanning: et rasjonelt valg? *Sosiologisk tidsskrift*, 17(04), 291-309.
- Flemmen, M. (2011). På søken etter den refleksive arbeider: om individualisering og kulturell klasseanalyse. *Agora*, 29(1), 234-251.
- Foucault, M. (1994). *Overvåkning og straff: det moderne fengselssystemets fremvekst*. Oslo: Gyldendal.
- Fowler, F. J. (2009). *Survey Research Methods*. Los Angeles: Sage Publications.
- Frønes, I. (2006). *De likeverdige: om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Frøyland, L. R. (2005). Ungdata-Lokale ungdomsundersøkelser. Dokumentasjon av variablene i spørreskjemaet. (NOVA Rapport /2015). Hentet fra http://www.ungdata.no/asset/8387/1/8387_1.pdf
- Furlong, A., & Cartmel, F. (2006). *Young people and social change*. Buckingham: Open University Press.
- Gabrielsen, E. C., & Tønset, S. (2016, 12.05). Så lett fikk NRK tak i puggedop. *NRK*. Hentet fra <http://www.nrk.no/dokumentar/xl/sa-lett-fikk-nrk-innafor-tak-i-ulovlig-puggedop-1.12889345>
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity. Self and Society in the Late Modern Age* Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1994). *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goffman, E. (1971). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Goldstein, H. (1997). Methods in School Effectiveness Research. *School effectiveness and school improvement*, 8(4), 369-395.
- Gorard, S. (2003). What is Multi-level Modelling For? *British Journal of Educational Studies*, 51(1), 46-63.

- Grue, L. (1987). *Ungdom uten opprør?: en rapport om attenåringers aktiviteter og holdninger*. Oslo: STUI.
- Hansen, M. N. (2005). Utdanning og ulikhet: valg, prestasjoner og sosiale settinger. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 46(2), 133-157.
- Hansen, M. N. (2010). Utdanningspolitikk og ulikhet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 51(1), 101-133.
- Hansen, M. N. (2011). Finnes det en talentreserve? Betydningen av klassebakgrunn og karakterer for oppnådd utdanning. *Søkelys på arbeidslivet*, 28(3), 173-189.
- Hansen, M. N., & Engelstad, F. (2005). Samfunnsklasser og klasseteorier. I I. Frønes og L. Kjølørød (Red.). *Det norske samfunn* (s. 155-183). Oslo: Gyldendal.
- Hansen, M.N., & Mastekaasa, A. (2005). Utdanning, ulikhet og forandring. I I. Frønes og L. Kjølørød (Red.). *Det norske samfunn* (s. 69-98). Oslo: Gyldendal.
- Haug, P. (2011). Å være elev. I M. B. Postholm, E. Munthe, P. Haug & R. J. Krumsvik (Red.), *Elevmangfold i skolen 5-10* (s. 29-53). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Haugseth, J. F. (2013). *Sosiale medier i samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heggen, K. (2002). Utkantjentene sin stille revolusjon. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 2(2), 3-20.
- Heggen, K. (2004). *Risiko og forhandlinger: ungdomssosiologiske emner*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Heggen, K. (2013). Nye elever? I K. Heggen, H. Helland & J. Lauglo (Red.), *Utdannings sosiologi: hvem studerer hva og hvorfor?* (s. 29-35). Oslo: Abstrakt forlag.
- Heggen, K., Jørgensen, G., & Paulgaard, G. (2003). *De andre: ungdom, risikoner og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Heggen, K., & Øia, T. (2005). *Ungdom i endring: mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Heggen, K., Helland, H., & Lauglo, J. (Red.). (2013). *Utdannings sosiologi: hvem studerer hva og hvorfor?* Oslo: Abstrakt forlag.
- Helland, H. (2013a). Hvem tar mest utdanning? I K. Heggen, H. Helland & J. Lauglo (Red.), *Utdannings sosiologi: hvem studerer hva og hvorfor?* (s. 37-63). Oslo: Abstrakt forlag.
- Helland, H. (2013b). Hvem får best karakterer og hvordan kan presentasjonsforskjellene forklares? I K. Heggen, H. Helland & J. Lauglo (Red.), *Utdannings sosiologi: hvem studerer hva og hvorfor?* (s. 65-98). Oslo: Abstrakt forlag.

- Hogan, B. (2010). The presentation of self in the age of social media: distinguishing performance and exhibitions online. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 30(6), 377-386.
- Hox, J. J. (2010). *Multilevel analysis: techniques and applications* (2.utg.). New York: Routledge.
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Simonsen, B., & Sørensen, N. U. (2009). *Ungdomsliv: mellom individualisering og standardisering*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Jackson, C. (2006). *Lads and ladettes: gender and the fear of failure*. New York: Open University Press.
- Kjærnsli, M., Lie, S., Olsen, R. V., Roe, A. & Turmo, A. (2004). *Rett spor eller ville veier? Norske elevers prestasjoner i matematikk, naturfag og lesing i PISA 2003*. Hentet fra <http://www.uv.uio.no/ils/forskning/prosjekt-sider/pisa/publikasjoner/publikasjoner/rett-spor-eller-ville-veier.pdf>
- Kjærnsli, M., & Olsen, R. V. (2013). *Fortsatt en vei å gå. Norske elevers kompetanse i matematikk, naturfag og lesing i PISA 2012*. Hentet fra <http://www.udir.no/contentassets/478ff813bbdd4a6298f9a9ea646c48e3/pisa-2012-norske-resultater.pdf>
- Klev, W. M. (2015, 31.10.). Skoledropper Andrés (26) advarsel til ungdom er lest av 250.000 nordmenn. *TV2*. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/7569410/>
- Krange, O., & Strandbu, Å. (2004). *Ungdom, idrett og friluftsliv: skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002* (NOVA rapport 16/2004). Hentet fra http://www.nova.no/asset/518/1/518_1.pdf
- Krange, O., & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Landsend, M. (2015, 29.05). Navere har status. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2015/05/20/tema/nav/innenriks/arbeidsliv/trygd/39264809/>
- Lareau, A. (2002). Invisible inequality: social class and childrearing in black families and white families. *American sociological review*, 67(5), 747-776.
- Leira, A. (2005). Familier og velferdsstat. Familieendring og politisk reform i 1990-åra. I I. Frønes & L. Kjølsvold (Red.), *Det Norske Samfunn* (s. 261-282). Oslo: Gyldendal.
- Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., Eikeland, O. J., Hauge, T. E., Homme, A. D., Manger, T., Kirkebøen, L. J. & Sandsør, A. M. J. (2015). *Frafall i videregående opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt*. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/1e632f4a6e434af2b67950dc45aa2ffe/frafall_rapport_ksu_e.pdf

- Lundby, K. (Red.). (2008). *Digital storytelling, mediatized stories. Self-representation in New Media*. New York: Peter Lang.
- Lyng, S. T. (2004). *Være eller lære? Om elevroller, identitet og læring i ungdomsskolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Magnussen, M. L., Mydland, T. S., & Kvåle, G. (2005). *Arbeid ute og hjemme: sørlandske mødres valg og vurderinger (FoU rapport 5/2005)*. Kristiansand: Agderforskning.
- Manger, T. (2010). Jevnaldrendes betydning. I S. Lillejord, T. Manger og T. Nordahl (Red.), *Livet i skolen 2. Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap: Lærerprofesjonalitet* (s. 101-134). Bergen, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Markussen, E. (2011). Frafall i videregående opplæring: i Norge og andre land. *Bedre Skole*, (1), 10-15.
- Månson, A. P. (2013). Max Weber. I H. Andersen & L. B. Kaspersen (Red.), *Klassiske og moderne samfundsteori* (s. 105-127) (3.utg.). København: Hans Reitzels forlag.
- Midtbø, T. (2007). *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere: med eksempler i SPSS*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nilssen, F. H. (2014). Grunnskolen. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/grunnskolen>
- NOU 2009:10. (2009). *Fordelingsutvalget*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Pedersen, W. (2006). *Bittersøtt: ungdom, sosialisering, rusmidler* (2.utg.). Oslo: universitetsforlaget.
- Pedersen, W., & Bakken, A. (2016). Urban landscapes of adolescent substance use. *Acta Sociologica*, 59(2), 1-20.
- Raudenbush, S., & Bryk, A.S. (1986). A hierarchical model for studying school effects. *Sociology of education*, 59(1), 1-17.
- Reegård, K., & Rogstad, J. (Red.). (2016). *De frafalne: om frafall i videregående opplæring*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ringdal, K. (1992). Recent developments in methods for multilevel analysis. *Acta Sociologica*, 35(3), 235-243.
- Ringdal, K. (2013). *Learning Multilevel Analysis*. Hentet 08.05.2016, fra <http://essedunet.nsd.uib.no/cms/topics/multilevel/ch3/1.html>
- Ringdal, K. (2014). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Rogstad, J. (2016). Hvorfor skal jeg ta utdanning når jeg uansett ender med å kjøre taxi? I K. Reegård & J. Rogstad (Red.), *De frafalne: om frafall i videregående opplæring* (s. 131-153). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Sarwar, S. (2016a, 09.05). Oslo-ungdommer på leksetoppen: Én av fire bruker over to timer på lekser hver dag. *VG*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/skole-og-utdanning/oslo-ungdommer-paa-leksetoppen/a/23679742/>
- Sarwar, S. (2016b, 10.05). Karoline (16): – Helt normalt å ha privatlærer. *VG*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/skole-og-utdanning/karoline-16-helt-normalt-aa-ha-privatlærer/a/23670286/>
- Sakslind, R. (2007). Kunnskap og klasseanalyse: middelklasseproblemet og samfunnsformasjonen. I J. Hjellbrekke, O.J. Olsen & R. Sakslind (Red.), *Arbeid, kunnskap og sosial ulikhet* (s. 221-256). Oslo: Unipub.
- Sakslind, R., & Skarpenes, O. (2014). Morality and the middle class: The European Pattern and the Norwegian Singularity. *Journal of Social History*, 48(2), 313-340.
- Seljestad, L. O. (2003). Frisatt eller forankra. *Sosiolognytt*, 2(3), 7-18.
- Sjøberg, S. (2014). PISA-syndromet – Hvordan norsk skolepolitikk blir styrt av OECD. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (1), 30-43.
- Skarpenes, O., & Sakslind, R. (2010). Education and egalitarianism: the culture of the Norwegian middle class. *The Sociological Review*, 58(2), 219-243.
- Skirbekk, S. (2014). Falsk bevissthet. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra https://snl.no/falsk_bevissthet
- Skog, O.-J. (2004). *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Skog Norsk Forlag AS.
- Snijder, T. A. B., & Bosker, R. J. (1999). *Multilevel analysis: an introduction to basic and advanced multilevel modeling*. London: Sage
- Stefanovic, P. (2015, 01.02). Ramaskrik på repeat. NRK. Hentet fra http://www.nrk.no/ytring/kronikk_-ramaskrik-om-vestkantungdom-pa-repeat-1.12681308
- Strabac, Z. (2012). Flernivåanalyse. I T. A. Eikemo & T. H. Clausen (Red.), *Kvantitativ analyse med SPSS: en praktisk innføring i kvantitative Analyseteknikker* (s. 204-233) (2. utg.). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Strandbu, Å., & Øia, T. (Red.). (2007). *Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Stringfield, S., & Land, S. (2002). *Educating at-risk students*. Chicago: University of Chicago Press.

- Tønnesson, T., & Svartdal, F. (2013). Ungdom. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/ungdom>
- Ungdata. (2010). *Om ungdata*. Hentet 25.02 fra <http://www.ungdata.no/id/22558.0>
- Ungdata. (2015a). *Filvask 2014-2016*. Hentet 12.05 fra http://www.ungdata.no/asset/8423/1/8423_2.pdf
- Ungdata. (2015b). *Vurdering av Ungdata-kommuner 2010-2014*. Hentet 26.05 fra http://www.ungdata.no/asset/8422/1/8422_1.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2011). *Standpunktkarakter*. Hentet 12.05 fra <http://www.udir.no/Vurdering/Standpunktvrdering-i-fag/>
- Willis, P. E. (1977). *Learning to labour: how working class kids get working class jobs*. Hampshire: Gower.
- Ziehe, T., & Stubenrauch, H. (1983). *Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser*. København: Politisk revy.
- Øia, T. (1998). Generasjonskløfta som ble borte: ungdom, innvandrere og kultur. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/b1d645c9cb8c333cd41848f84e486ff2.nbdigital?lang=no#4>
- Øia, T. (2007). *Ung i Oslo: levekår og sosiale forskjeller*. (NOVA Rapport 6/2007). Hentet fra http://www.nova.no/asset/2586/1/2586_1.pdf
- Øia, T., & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Øia, T., & Vestel, V. (2014). Generasjonskløfta som forvant. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 14(1), 99-133.
- Øia, T., & Bakken, A. (2002). Midt i tenårene: noen tall fra Ungdata. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 2(1), 75-82.

Vedlegg

1. Oversikt over deltakende kommuner

Kommune	8. trinn	9. trinn	10. trinn	Sentralitet	Kommune-størrelse	Populasjon	Svarprosent	Fylke	Tidspunkt for gjennomførelse
Halden	322	315	299	Sentral	20-50.000	944	90	Østfold	Før sommeren
Moss	298	299	306	Sentral	20-50.000	908	87	Østfold	Før sommeren
Aremark	-	-	-	Noe sentral	<2000	54	93	Østfold	Før sommeren
Marker	34	40	44	Sentral	2-5000	119	75	Østfold	Før sommeren
Rømskog	-	-	-	Sentral	<2000	23	89	Østfold	Før sommeren
Råde	90	89	55	Sentral	5-10.000	237	90	Østfold	Før sommeren
Vestby	193	170	157	Sentral	10-20.000	524	73	Akershus	Før sommeren
Ås	177	161	132	Sentral	10-20.000	472	70	Akershus	Før sommeren
Frogn	174	168	182	Sentral	10-20.000	526	88	Akershus	Før sommeren
Oppegård	284	267	286	Sentral	20-50.000	842	77	Akershus	Før sommeren
Bærum	1332	1330	1248	Sentral	> 50.000	3961	74	Akershus	Før sommeren
Asker	676	739	619	Sentral	> 50.000	2053	78	Akershus	Før sommeren
Rælingen	141	146	162	Sentral	10-20.000	454	77	Akershus	Før sommeren
Lørenskog	388	408	424	Sentral	20-50.000	1228	78	Akershus	Før sommeren
Nes	233	219	222	Sentral	10-20.000	678	75	Akershus	Før sommeren
Ringsaker	388	375	349	Noe sentral	20-50.000	1147	87	Hedmark	Før sommeren
Elverum	202	195	194	Noe sentral	20-50.000	601	66	Hedmark	Før sommeren
Vestre Toten	155	150	117	Noe sentral	10-20.000	429	78	Oppland	Før sommeren
Flå	-	-	-	Minst sentral	<2000	35	100	Buskerud	Før sommeren
Nes	30	38	43	Minst sentral	2-5000	111	87	Buskerud	Før sommeren
Gol	54	50	46	Minst sentral	2-5000	154	82	Buskerud	Før sommeren
Hemsedal	18	30	33	Minst sentral	2-5000	82	92	Buskerud	Før sommeren
Hol	53	50	35	Minst sentral	2-5000	138	89	Buskerud	Før sommeren
Sigdal	47	31	44	Sentral	2-5000	122	93	Buskerud	Før sommeren

Krødsherad	14	24	26	Sentral	2-5000	65	87	Buskerud	Før sommeren
Lier	261	298	237	Sentral	20-50.000	797	85	Buskerud	Før sommeren
Nore og Uvdal	33	27	32	Minst sentral	2-5000	92	98	Buskerud	Før sommeren
Tønsberg	420	443	418	Sentral	20-50.000	1285	95	Vestfold	Før sommeren
Bø	60	53	51	Noe sentral	5-10.000	173	84	Telemark	Før sommeren
Gjerstad	28	33	31	Noe sentral	2-5000	92	92	Aust-Agder	Før sommeren
Vegårshei	20	24	26	Noe sentral	<2000	71	76	Aust-Agder	Før sommeren
Froland	65	71	55	Sentral	5-10.000	192	90	Aust-Agder	Før sommeren
Åmli	17	26	21	Noe sentral	<2000	65	79	Aust-Agder	Før sommeren
Evje og Hornnes	35	37	34	Sentral	2-5000	106	85	Aust-Agder	Etter sommeren
Bygland	-	-	-	Sentral	<2000	44	86	Aust-Agder	Etter sommeren
Valle	-	-	-	Minst sentral	<2000	53	88	Aust-Agder	Etter sommeren
Bykle	-	-	-	Minst sentral	<2000	36	91	Aust-Agder	Etter sommeren
Kristiansand	881	833	744	Sentral	> 50.000	2489	85	Vest-Agder	Før sommeren
Farsund	145	100	150	Mindre sentral	5-10.000	402	89	Vest-Agder	Før sommeren
Åseral	-	-	-	Sentral	<2000	54	98	Vest-Agder	Etter sommeren
Lyngdal	124	106	108	Sentral	5-10.000	339	88	Vest-Agder	Før sommeren
Kvinesdal	69	74	63	Mindre sentral	5-10.000	206	88	Vest-Agder	Etter sommeren
Hjelmeland	-	-	-	Minst sentral	2-5000	112	96	Rogaland	Etter sommeren
Jondal	17	9	12	Minst sentral	<2000	38	84	Hordaland	Før sommeren
Flora	0	145	4	Mindre sentral	10-20.000	150	84	Sogn og Fjordane	Før sommeren
Kristiansund	273	275	247	Noe sentral	20-50.000	802	83	Møre og Romsdal	Før sommeren
Herøy	111	101	109	Mindre sentral	5-10.000	322	85	Møre og Romsdal	Før sommeren
Skodje	56	56	58	Noe sentral	2-5000	173	91	Møre og Romsdal	Før sommeren
Haram	76	115	121	Noe sentral	5-10.000	315	82	Møre og Romsdal	Før sommeren
Midsund	28	23	21	Noe sentral	<2000	75	91	Møre og Romsdal	Før sommeren
Aukra	55	63	69	Noe sentral	2-5000	189	98	Møre og Romsdal	Før sommeren
Sunnal	84	91	55	Minst sentral	5-10.000	231	84	Møre og Romsdal	Før sommeren

Rindal	30	29	17	Minst sentral	2-5000	77	92	Møre og Romsdal	Før sommeren
Aure	39	48	53	Minst sentral	2-5000	141	91	Møre og Romsdal	Før sommeren
Roan	-	-	-	Minst sentral	<2000	36	92	Sør-Trøndelag	Efter sommeren
Oppdal	84	65	92	Minst sentral	5-10.000	246	93	Sør-Trøndelag	Før sommeren
Meldal	46	43	43	Sentral	2-5000	132	74	Sør-Trøndelag	Efter sommeren
Melhus	213	170	203	Sentral	10-20.000	591	68	Sør-Trøndelag	Før sommeren
Malvik	162	151	151	Sentral	10-20.000	483	80	Sør-Trøndelag	Før sommeren
Selbu	62	41	50	Sentral	2-5000	154	83	Sør-Trøndelag	Efter sommeren
Tydal	-	-	-	Minst sentral	<2000	25	86	Sør-Trøndelag	Efter sommeren
Frosta	44	37	38	Sentral	2-5000	119	93	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Snåsa	19	30	31	Mindre sentral	2-5000	80	92	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Lierne	-	-	-	Minst sentral	<2000	66	100	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Namsskogan	-	-	-	Minst sentral	<2000	37	82	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Høylandet	-	-	-	Mindre sentral	<2000	55	98	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Inderøy	88	91	76	Mindre sentral	5-10.000	256	88	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Herøy	-	-	-	Minst sentral	<2000	44	77	Nord-Trøndelag	Før sommeren
Dønna	-	-	-	Mindre sentral	<2000	48	89	Nordland	Før sommeren
Hemnes	46	50	55	Noe sentral	2-5000	159	90	Nordland	Før sommeren
Rødøy	-	-	-	Minst sentral	<2000	61	84	Nordland	Før sommeren
Ballangen	28	26	28	Noe sentral	2-5000	82	93	Nordland	Før sommeren
Bø	33	36	26	Minst sentral	2-5000	95	94	Nordland	Før sommeren
Tromsø	622	624	582	Sentral	> 50.000	1848	76	Troms	Før sommeren
Kvæfjord	31	35	36	Noe sentral	2-5000	102	90	Troms	Før sommeren
Gråtangen	-	-	-	-	<2000	42	91	Troms	Før sommeren
Målselv	66	60	93	Minst sentral	5-10.000	220	88	Troms	Før sommeren
Sørreisa	58	42	38	Minst sentral	2-5000	142	89	Troms	Før sommeren
Alta	202	244	173	Mindre sentral	10-20.000	623	74	Finnmark	Før sommeren
Nordkapp	42	21	32	Minst sentral	2-5000	97	77	Finnmark	Før sommeren

